

STRATEGIJA LOKALNEGA RAZVOJA

ZA LOKALNO AKCIJSKO SKUPINO GORIČKO
za programsko obdobje do leta 2027

LOKALNA AKCIJSKA SKUPINA GORIČKO

STRATEGIJA LOKALNEGA RAZVOJA ZA LOKALNO AKCIJSKO SKUPINO

za programsko obdobje 2021-2027

Martjanci, 06.11. 2023

Kazalo

1. OSEBNA IZKAZNICA LAS	6
2. POVZETEK SLR.....	7
3. OPREDELITEV OBMOČJA IN PREBIVALSTVA, ZAJETEGA V SLR	8
3.1 Geografske značilnosti območja LAS.....	8
3.1.1. Utemeljitev zaokroženosti območja LAS.....	8
3.1.2 Velikost območja LAS	9
3.2 Demografske značilnosti območja LAS Goričko	10
3.2.1 Prebivalstvo in starostna struktura	10
3.2.2 Izobrazbena struktura	11
3.2.3 Trg dela.....	11
3.2.4 Ranljive skupine.....	12
3.2.5 Nevladne organizacije	14
3.3. Gospodarske značilnosti območja LAS Goričko.....	15
3.3.1 Gospodarski kazalniki	15
3.3.2 Kmetijstvo in gozdarstvo	16
3.3.3 Turizem.....	19
3.3.4 Domača obrt.....	22
3.4 Okoljske danosti območja LAS Goričko	22
3.4.1 Zavarovana in varovana območja narave in krajine.....	22
3.4.2 Ravnanje z odpadki.....	23
3.4.3 Energija.....	25
3.4.4 Stanje infrastrukture in opremljenost z osnovnimi storitvami	26
4. ANALIZA RAZVOJNIH POTREB IN POTENCIALA OBMOČJA LAS, VKLJUČNO Z ANALIZO PREDNOSTI, SLABOSTI, PRILOŽNOSTI IN NEVARNOSTI.....	29
4.1. SWOT – analiza.....	29
4.1.1 Podjetništvo na podeželju	29
4.1.2 (EKO)kmetijstvo	31
4.1.3 (EKO)turizem	31
4.1.4 Zelene javne večnamenske površine in objekti.....	33
4.1.5 Okoljske in podnebne rešitve, OVE in URE.....	34
4.1.6 Socialna vključenost vseh prebivalcev na podeželju	37
4.2 Potrebe in potencial območja	38
5. OPIS SLR, NJENIH CILJEV IN UKREPOV, VKLJUČNO Z DOLOČITVIJO MEJNIKOV IN CILJNIH VREDNOSTI KAZALNIKOV	46

5.1	Opis ciljev in ukrepov SLR, vključno z določitvijo mejnikov in ciljnih vrednosti kazalnikov ..	46
5.1.1	Opis dodane vrednosti LEADER/CLLD za območje LAS Goričko	49
5.1.2	Opis inovativnega pristopa SLR oziroma projektov.....	50
5.1.3	Prispevek SLR k dokumentom	51
5.1.4	Ukrepi SLR in izbira kazalnikov	54
5.1.5	Opis ukrepov.....	55
5.2	Opis izvajanja operacij.....	62
5.2.1	Operacije preko javnega poziva	63
5.2.2	Operacije, katerih upravičenec je LAS.....	66
5.2.3	Operacije sodelovanja LAS	66
6.	OPIS POSTOPKA VKLJUČITVE SKUPNOSTI V PRIPRAVO SLR.....	67
7.	OPIS SISTEMA UPRAVLJANJA LAS, VKLJUČNO Z UPRAVLJANJEM, SPREMLJANJEM IN VREDNOTENJEM, KI DOKAZUJEJO ZMOGLJIVOST LAS ZA IZVAJANJE SLR.....	70
7.1	Opis postopka določitve vodilnega partnerja LAS in navedba kadrovske zmožljivosti, virov financiranja, izkušenj in znanj	70
7.2	Opis sistema spremljanja in vrednotenja SLR	72
7.3	Opis nalog, odgovornosti in postopkov sprejemanja odločitev organov LAS	73
8.	PRILOGE SLR	78
9.	VIRI IN LITERATURA.....	81

KAZALO TABEL:

Tabela 1: Velikost območja LAS Goričko ter število naselij, število prebivalcev in gostota prebivalcev na območju LAS Goričko, na dan 1.1.2022 (vir: SURS)	9
Tabela 2: Prikaz demografskih, gospodarskih in okoljskih značilnosti občin LAS Goričko (VIR: SURS, SRSZ, AJPES, KP Goričko, Register divjih odlagališč)	28
Tabela 3: SWOT analiza podjetništvo	30
Tabela 4: SWOT analiza (EKO)kmetijstvo	31
Tabela 5: SWOT analiza (EKO)turizem	32
Tabela 6: SWOT analiza zelene večnamenske površine in objekti.....	34
Tabela 7: SWOT analiza okoljske in podnebne rešitve, OVE in URE.....	36
Tabela 8: SWOT analiza socialna vključenost vseh prebivalcev na podeželju	38
Tabela 9: Specifični cilj in ukrepi po SLR LAS Goričko	49
Tabela 10: Ukrepi SLR in izbira kazalnikov	55

KAZALO SLIK:

Slika 1: Območje LAS Goričko (vir: Arhiv Bistre hiše – Smart house Martjanci).....	9
--	---

SEZNAM KRATIC IN OZNAK:

CLLD (angleško Community-Led Local Development)	Lokalni razvoj, ki ga vodi skupnost.
EKSRP	Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja
ESRR	Evropski sklad za regionalni razvoj
LAS	Lokalna akcijska skupina
LEADER	Pristop LEADER spodbuja posameznike, občine, ustanove, podjetja, društva in druge zainteresirane na nekem lokalnem območju, da se med seboj povežejo in oblikujejo skupno razvojno vizijo in aktivno sodelujejo pri njenem uresničevanju.
SLR	Strategija lokalnega razvoja

1. OSEBNA IZKAZNICA LAS

Ime LAS	LOKALNA AKCIJSKA SKUPINA GORIČKO
Nasov LAS	Martjanci 36, 9221 Martjanci
Naslov varnega elektronskega predala	las.goricko@vep.si
Elektronski naslov LAS	info@las-goricko.si
Spletna stran LAS	http://www.las-goricko.si/
Vodilni partner LAS	Bistra hiša Martjanci – Smart house Martjanci
Naslov vodilnega partnerja LAS	Martjanci 36, 9221 Martjanci
Številka transakcijskega računa LAS	SI56 6100 0001 2123 273
Velikost območja LAS	629 km ²
Število prebivalcev LAS	35.699 prebivalcev na dan 1.1.2022 (vir: SURS)
Vključene občine	Cankova, Gornji Petrovci, Grad, Hodoš, Kuzma, Moravske Toplice, Murska Sobota, Puconci, Rogašovci, Šalovci, Tišina (11)
Kohezijska regija	Vzhodna Slovenija
Financiranje SLR	<u>EKSRP</u> <u>ESRR</u>

2. POVZETEK SLR

V programskem obdobju 2021-2027 se LEADER/CLLD izvaja kot del skupnega pristopa lokalni razvoj, ki ga vodi skupnost (CLLD) iz Uredbe (EU) 2021/1060 o odločitvi skupnih določb, v okviru Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EKSRP) in Evropskega sklada za regionalni razvoj (ESRR). Strategija lokalnega razvoja za Lokalno akcijsko skupino Goričko (SLR LAS Goričko) je krovni dokument, katerega cilj je dvigniti kakovost življenja prebivalcev območja LAS Goričko in z različnimi ukrepi doseči pozitivne učinke na podeželju. SLR LAS Goričko se bo v obdobju 2021-2027 izvajala v skladu z **sedmimi osnovnimi principi pristopa LEADER/CLLD**, ki določajo, da je »*lokalni razvoj, ki ga vodi skupnost, v podporo mreženju, dostopnosti, inovativnim značilnostim v lokalnem okolju in, po potrebi, sodelovanju z drugimi teritorialnimi akterji*«.

SLR LAS Goričko 2021-2027 je pripravljena za funkcijsko povezano **območje**, ki združuje enajst (11) občin, in sicer občine Cankova, Gornji Petrovci, Grad, Hodoš, Kuzma, Moravske Toplice, Puconci, Rogašovci, Šalovci, Tišina ter mestno občino Murska Sobota.

SLR LAS Goričko 2021-2027 je nastala v tesnem sodelovanju z **lokalnim partnerstvom** LAS, zainteresiranimi deležniki iz javnega in zasebnega sektorja, zainteresirano javnostjo ter predstavniki občinskih uprav območja LAS Goričko. Po **pristopu od spodaj navzgor** so na podlagi analize zbranih podatkov, SWOT analize, izraženih razvojnih potreb in potencialov ter ob upoštevanju ključnih nacionalnih in regionalnih strateških dokumentov v SLR oblikovane razvojne usmeritve in ukrepi s katerimi bo LAS Goričko realizirala svoje razvojne potenciale in naslavljala ključne zaznane probleme. Povezave med lokalnimi sektorji smo tako izkoristili za izkoriščanje potencialnih multiplikacijskih učinkov in pripravo **celostne in večsektorske strategije**. Ključne razvojne prioritete so tako usmerjenje v realizacijo štirih ukrepov, in sicer v spodbujanje podjetniških, (eko)kmetijskih in (eko)turističnih aktivnosti za razvoj in trženje lokalnih potencialov, v razvoj in ureditev zelenih javnih površin in večnamenskih objektov, v ohranjanje in razvoj naravnega okolja in kulturne dediščine, trajnostno rabo razpoložljivih virov ter v izboljšanje socialne vključenosti, razvoj in podporo storitvam ter deležnikom / izvajalcem na podeželju. Ob tem so aktivnosti, ki jih podpirajo ukrepi, usmerjene v spodbujanje povezovanja med lokalnimi akterji in drugimi v razvojni lokalni verigi. S podporo aktivnostim za **mreženje** bomo združevali tiste, ki so vključeni v širjenje in izmenjavo znanja, ~~svojih~~ izkušenj, inovacij, idej in informacij, razvijanje medvrstniške podpore, premagovanje izolacije in krepitev zmogljivosti.

Lokalno zaznane težave, kakor tudi izkoriščanje priložnosti, bomo reševali z iskanjem in spodbujanjem novih inovativnih rešitev. Pri tem pa smo upoštevali kaj je na območju že narejeno, kakšne podporne storitve že obstajajo, kakšni izdelki in storitve so že na voljo. Pri ocenjevanju projektov se bodo upoštevale proizvodne, procesne, tržne in organizacijske **inovacije**.

Poleg mreženja z vključevanjem lokalnih prebivalcev in lokalnih akcijskih skupin ter sodelovanja pri izvajanju skupnih projektov na lokalnem nivoju pa SLR LAS Goričko 2021-2027 podpira tudi medregionalno in transnacionalno **sodelovanje**. Tako LAS Goričko načrtuje projekte sodelovanja v okviru sklada EKSRP, za kar bo namenila 12 % sredstev. Operacije sodelovanja bodo v čim širšem interesu območja LAS in bodo uresničevale cilje SLR. Projekti sodelovanja bodo naslavljali vsebine spodbujanja podjetniških, (eko)kmetijskih in (eko)turističnih aktivnosti za razvoj in trženje lokalnih potencialov, ohranjanje in razvoja naravnega okolja in kulturne dediščine ter trajnostne rabe razpoložljivih virov.

3. OPREDELITEV OBMOČJA IN PREBIVALSTVA, ZAJETEGA V SLR

3.1 Geografske značilnosti območja LAS

3.1.1. Utemeljitev zaokroženosti območja LAS

Območje LAS Goričko spada v Pomursko statistično regijo, katera šteje 27 občin, meri 1.337 km² in v kateri prebiva 114.226 prebivalcev. Po velikosti zajema območje LAS Goričko 47 % ozemlja celotne Pomurske statistične regije oziroma 3 % celotnega ozemlja Slovenije (vir: SURS, 1.1.2022). **Območje LAS leži na skrajnem severovzhodu Slovenije, meji na dve sosednji državi Madžarsko in Avstrijo ter leži med reko Muro in reko Rabo.** Območje LAS Goričko je funkcijsko povezano območje in združuje enajst (11) občin, in sicer občine Cankova, Gornji Petrovci, Grad, Hodoš, Kuzma, Moravske Toplice, Puconci, Rogašovci, Šalovci, Tišina ter mestno občino Murska Sobota. Vseh enajst občin je bilo ustanovljenih na podlagi Zakona o ustanovitvi občin ter določitvi njihovih območij (vir: Ur. list RS, št. 60/94, 69/94 in 59/98) in so nastale na območju prejšnje skupne občine Murske Sobota. **Občine LAS Goričko so geografsko, zgodovinsko, kulturno, prostorsko in upravno povezane.** Do sredine 90. let 20. stoletja so bile povezane v eno samo občino Murska Sobota, zato številne razvojne in infrastrukturne izzive rešujejo v medsebojnem sodelovanju, kar nenazadnje izkazuje tudi v letu 2023 ustanovljeni klub goričkih županov, v kateri sodelujejo župani/županje občin LAS Goričko, tudi občina Tišina, ki sicer spada v ravenski del Prekmurja.

Homogenost območja izkazujejo naslednji kazalniki, skladni z 6. členom Uredbe o potrditvi LAS (Ur. list RS, št. 161/22 in 61/23) in sicer:

- območje vseh občin se v celoti uvršča v LAS Goričko in se ne deli med več LAS;
- območje LAS se ne prekriva z območjem drugega LAS;
- zajema 35.699 prebivalcev (brez mesta Murska Sobota), kar je skladno s priporočili, da naj območje zajema od 14.000 do 150.000 prebivalcev;
- celotno območje se nahaja v Pomurski statistični regiji;
- celotno območje se nahaja v Vzhodni kohezijski regiji;
- LAS Goričko je organizirano kot tripartitno pogodbeno partnerstvo javnih in zasebnih lokalnih socialnoekonomskih interesov/subjektov (predstavnik javnih, zasebnih in nevladnih organizacij/deležnikov), v katerih nobena posamezna interesna skupina ne nadzoruje odločanja. LAS Goričko ima trenutno 50 članov od tega 20 članov iz javnega sektorja, 13 članov iz ekonomskega sektorja in 17 članov iz zasebnega oz. civilnega sektorja;
- LAS Goričko ima izbranega člana kot vodilnega partnerja in sicer zavod Bistra hiša Martjanci – Smart House Martjanci. Zavod ima konkretne izkušnje z delovanjem LEADER/CLLD saj je v prvem programskem obdobju deloval kot upravljavec LAS Pri dobrih ljudeh ter v aktualnem programskem obdobju kot vodilni partner pri LAS Goričko 2020. Zavod razpolaga tudi z usposobljenim kadrom, prostorskimi in finančnimi kapacitetami.

Slika 1: Območje LAS Goričko (vir: Arhiv Bistre hiše – Smart house Martjanci)

3.1.2 Velikost območja LAS

Območje LAS Goričko **združuje enajst pomurskih občin**, katerih skupna površina znaša 629 km² in v katerih se skupno nahaja 127 naselij. Največja občina po površini je občina Moravske Toplice (144 km²), najmanjša pa občina Hodoš (18 km²), v kateri obenem prebiva tudi najmanj prebivalcev. Na dan 1. 1. 2022 je na območju LAS Goričko prebivalo 46.671 prebivalcev, kar je za 1.219 prebivalcev manj, kot leta 2014. Na območju LAS Goričko se nahaja mestna občina Murska Sobota, z urbanim centrom Pomurske statistične regije tj. **mestom Murska Sobota**, ki je hkrati tudi največje naselje po številu prebivalcev na območju LAS Goričko (10.972 prebivalcev na dan 1. 1. 2022). Naselja, ki so na dan 1. 1. 2022 presegala 1.000 prebivalcev se v celoti nahajajo le v mestni občini Murska Sobota, in sicer gre za kraje Bakovci (1.427 prebivalcev), Rakičan (1.524 prebivalca), Černelavci (1.267 prebivalcev) in Krog (1.110 prebivalcev). Pri vseh gre za primestna naselja mesta Murska Sobota. Vsi preostali kraji na območju LAS Goričko so manjši in štejejo le nekaj sto prebivalcev, še največ naselje Moravske Toplice (898 prebivalcev).

<i>Občina</i>	Površina občine v km²	Število naselij	Število prebivalcev na dan 1.1.2022	Gostota prebivalcev na dan 1.1.2022
<i>Cankova</i>	31	8	1.740	57
<i>Gornji Petrovci</i>	67	14	2.010	30
<i>Grad</i>	37	7	2.063	56
<i>Hodoš</i>	18	2	362	20
<i>Kuzma</i>	23	5	1.654	72
<i>Moravske Toplice</i>	144	28	5.990	42
<i>Murska Sobota</i>	64	11	18.543	288
<i>Puconci</i>	108	23	5.871	54
<i>Rogašovci</i>	40	11	3.125	78
<i>Šalovci</i>	58	6	1.372	24
<i>Tišina</i>	39	12	3.941	102
SKUPAJ (1.1.2022)	629	127	46.671	75
			47.690	77

Primerjava z letom 2014 – LAS GORIČKO

Tabela 1: Velikost območja LAS Goričko ter število naselij, število prebivalcev in gostota prebivalcev na območju LAS Goričko, na dan 1.1.2022 (vir: SURS)

Gostota prebivalcev na območju LAS Goričko je na dan 1.1.2022 znašala 75 prebivalcev na km² in je bila manjša kot znaša slovensko povprečje (104 prebivalci na km²), oziroma je še nižja, v kolikor ne upoštevamo mesta Murska Sobota (53 prebivalcev na km²). Gostota prebivalcev se je na območju LAS Goričko v zadnjih desetih letih skladno z konstantnim zmanjšanjem števila prebivalcev, zmanjšala za 2,6 %.

3.2 Demografske značilnosti območja LAS Goričko

3.2.1 Prebivalstvo in starostna struktura

Na dan 1. 1. 2022 je na območju LAS Goričko živel 46.671 prebivalcev, od tega slaba četrtnina v mestu Murska Sobota (10.972 prebivalcev), kar je predstavljalo 2,2 % vseh prebivalcev Slovenije. V kolikor se je v zadnjih desetih letih število prebivalcev na ravni države povečalo za dobra 2 %, se je **število prebivalcev** na območju LAS Goričko ravno obratno zmanjšalo za dobra 2 %. Trend upadanja prebivalstva se je sicer v zadnjem desetletju zmanjšal, saj se je v obdobju med leti 2005 in 2014 prebivalstvo zmanjšalo za skoraj 5,5 %, vendar pa je še vedno negativen.

Demografska slika območja LAS Goričko se konstantno slabša. **Povprečna starost prebivalcev** Slovenije je v letu 2022 znašala 43,8 let, na območju LAS Goričko pa 47,1 let. Povprečna starost prebivalcev LAS Goričko je višja tudi kot znaša povprečna starost prebivalcev celotne Pomurske statistične regije (46,3 let), katera beleži najvišjo starost prebivalcev med vsemi statističnimi regijami v Sloveniji. V zadnjem desetletju se povprečna starost na območju LAS Goričko dvignila za skoraj 3 leta. V skladu z navedenim se na območju LAS Goričko zmanjšuje tudi **delež mladih**, v starostni kategoriji 0-29 let. V kolikor je delež mladih med 0-29 let v letu 2013 na območju LAS Goričko znašal dobrih 28 % vseh prebivalcev LAS Goričko, je ta delež v letu 2022 znašal 25 %. Delež mladih v starostni kategoriji 0-29 let se je v zadnjih desetih letih tako zmanjšal za 3 %.

Zaradi naraščanja števila starejših odraslih in upadanja števila mladih narašča **indeks staranja**. Za LAS Goričko je značilno, da ima več starega kot mladega prebivalstva. Delež prebivalcev, starih 65 let ali več je na dan 1. 1. 2022 znašal 25 %, delež prebivalcev mlajših od 15 let pa 12,7 %. Razlike med spoloma so zelo izrazite. Med **žensko populacijo** je namreč delež starejših v primerjavi z mladimi veliko večji kot med moškimi. Na območju LAS Goričko se tako nahajajo občine z najvišjimi indeksi staranja, in sicer so to občina Šalovci (339,2), občina Hodoš (280,0), občina Gornji Petrovci (261,4), mestna občina Murska Sobota (216,7) ter občina Grad (207,7). Povprečni indeks staranja za območje LAS Goričko je v letu 2023 znašal 214,3, za Slovenijo pa 142,9.

Območje LAS Goričko je tudi območje **negativnega naravnega prirasta**, saj v letu 2021 nobena občina ni beležila pozitivnega naravnega prirasta. Število umrlih v zadnjih desetletjih iz leta v leto narašča, medtem kot število živorojenih izrazito upada. Občina Hodoš je občina z najmanjšim naravnim prirastom na 1.000 prebivalcev v Sloveniji, saj je ta znašal - 41,6. Povprečje za LAS Goričko znaša - 10,7, za Slovenijo pa - 2,0.

3.2.2 Izobrazbena struktura

Izobrazbena struktura prebivalstva je na območju LAS Goričko pod slovenskim povprečjem, a se počasi vseeno izboljšuje. Na območju LAS Goričko (2022) prevladujejo prebivalci s srednješolsko izobrazbo, katerih je 50,24 % (SLO: 52,63 %), prebivalcev z osnovnošolsko izobrazbo je 30,6 % (SLO: 21,87 %), prebivalcev z višjo ali visokošolsko izobrazbo pa je 19,70 % (SLO: 25,50 %).

Na območju LAS Goričko je vse več otrok vključenih v vrtec. V kolikor je delež otrok vključenih v vrtec v letu znašal 74,6 % se je v 10 letih zvišal na 81,1 % (2022). Predšolska vzgoja se izvaja v javnih in zasebnih vrtcih. Na območju LAS Goričko je tako skupno 33 vrtcev, od tega so trije vrtci zasebni (dva v mestni občini Murska Sobota in en v občini Tišina). Na območju LAS Goričko je 23 osnovnih šol in njihovih podružnic ter 1 osnovna šola s prilagojenim programom.

Na območju LAS Goričko se nahaja 6 srednjih šol, ki so locirane v mestni občini Murska Sobota, in sicer Biotehniška šola Rakičan, Ekonomska šola Murska Sobota, Ekonomska šola Murska Sobota – srednja šola in gimnazija, Gimnazija Murska Sobota, Srednja poklicna in tehniška šola Murska Sobota ter Srednja zdravstvena šola Murska Sobota. Višješolsko izobraževanje se izvaja na Ekonomski šoli Murska Sobota, Višji strokovni šoli. Na območju LAS Goričko se nahaja še 5 organizacij, ki so vpisane v razvid izvajalcev javno veljavnih izobraževalnih programov za odrasle.

V skladu z zmanjševanjem števila prebivalcev na območju LAS Goričko **upada tudi število dijakov, študentov in diplomantov**. V letu 2012 je bilo na območju LAS Goričko v povprečju 35 dijakov na 1000 prebivalcev, 39 študentov na 1000 prebivalcev ter 7 diplomantov na 1000 prebivalcev, v letu 2022 pa le še 28 dijakov na 1000 prebivalcev, 24 študentov na 1000 prebivalcev ter 5 diplomantov na 1000 prebivalcev.

Glede na visok delež starega prebivalstva in prebivalstva z nižjo izobrazbo lahko za območje LAS Goričko sklepamo, da imajo predvsem starejši posamezniki **pomanjkanje digitalnih veščin**. Po podatkih Statističnega urada RS je v Sloveniji v letu 2021 imela petina 16-74 letnikov zelo dobro razvite digitalne veščine, 30 % osnovne, 20 % pomanjkljive, 11 % skromne in 5 % zelo skromne. Brez digitalnih veščin jih je bilo 14 %, delež je bil najvišji med 65–74 letniki (45 %). Delež oseb brez digitalnih veščin je bil največji v starostni skupini 65–74 let, znašal je 45 %, kar je nad povprečjem EU-27 (41 %). Med zaposlenimi in brezposelnimi prevladujejo tisti z osnovnimi digitalnimi veščinami. Evropska komisija si je v digitalnem kompasu postavila cilj, da bo imelo do leta 2030 vsaj 80 % 16–74-letnikov vsaj osnovne digitalne veščine (vir: SURS).

3.2.3 Trg dela

Medtem ko število delovno aktivnega prebivalstva v Pomurju v zadnjih letih upada, pa se le-to na območju LAS Goričko povečuje. Na območju LAS Goričko je bilo v letu 2022 16.799 delovno aktivnega prebivalstva (6 % več kot leta 2017), kar pa je sicer manj, kot je znašalo povprečje za Slovenijo, kjer se je število delovno aktivnega prebivalstva v zadnjih petih letih povečalo za 9 %. Prav tako se na območju LAS Goričko povečuje stopnja delovne aktivnosti, ki je v letu 2021 znašala 52,1 % (SLO: 66,7 %).

Glede na podatke Zavoda za zaposlovanje RS je bila **stopnja registrirane brezposelnosti** v Pomurski statistični regiji vse od ustanovitve države naprej najvišja med vsemi statističnimi regijami v državi in je v marcu 2023 znašala 7,2 %. Kljub vsemu se je v zadnjih letih stopnja registrirane brezposelnosti tako v Pomurski regiji kot v na območju LAS Goričko občutno zmanjšala. V letu 2014 je namreč stopnja registrirane brezposelnosti na območju LAS znašala še 21,6 %, pri čemer se je v letu 2018 zmanjšala na 14,9 % in je v marcu 2023 znašala 7,9 % (SLO: 5,1). Največji **delež brezposelnih** je med mladimi in starejšimi osebami, in sicer največ med mladimi od 15 do 24 let (16,9 %) ter od 25 do 29 let (7,6 %) ter med starejšimi od 60 let in več (9,9 %) in od 55 do 59 let (7,9 %). Nekoliko večji je delež brezposelnih med ženskami (moški - 7,4 %, ženske - 7,5 %). Delež brezposelnih upada z stopnjo izobrazbe. Največ brezposelnih oseb ima tako dokončano osnovno šolo ali manj (39 %). Sledijo brezposelne osebe z nižjo, srednjo poklicno izobrazbo (25 %) ter s srednje tehniško, strokovno, splošno izobrazbo (21 %). Najmanjši delež brezposelnih oseb ima višjo izobrazbo (15 %).

Območje LAS Goričko je območje z zelo **visokim deležem delovnih migrantov**, in sicer se 77,2 % delovno aktivnih prebivalcev vozi na delo v drugo občino oziroma regijo. Na ravni Slovenije je takšen delež precej nižji (12,0 %).

Na območju LAS Goričko se v zadnjem času vse bolj izkazuje problem **pomanjkanja kvalificirane delovne sile**, pojavlja se tudi vse večje neskladje med ponudbo in povpraševanjem na trgu delovne sile. Glede na analizo stanja okolja se v prihodnosti tako izkazuje **potreba po promociji deficitarnih poklicev** in poklicev z višjo dodano vrednostjo. Velik potencial pa na območju LAS Goričko pa predstavljajo predvsem poklici v kmetijstvu (ekološko kmetovanje).

3.2.4 Ranljive skupine

Z **ranljivimi skupinami** označujemo skupine, pri katerih se prepletajo različne prikrajšanosti (na primer: materialna oziroma finančna, izobrazbena, zaposlitvena, stanovanjska in podobno), ki so pri dostopu do pomembnih virov (kot je na primer zaposlitev) pogosto v izrazito neugodnem položaju. Gre za skupine, ki so zaradi svojih lastnosti, oviranosti, načina življenja, življenjskih okoliščin in/ali pripisane stigme pogosto manj fleksibilne pri odzivanju na hitre in dinamične spremembe, ki jih prinaša sodobna družba, manj konkurenčne na trgu delovne sile in na drugih področjih, ki delujejo po načelih tekmovalnosti in kjer so viri omejeni. Te skupine so zato pogosto odrinjene na družbeno obrobje (marginalizirane) ter ogrožene s socialno izključenostjo, kar vodi tudi do povečevanja neenakosti v zdravju, posledica česa je tudi vse večja izpostavljenost težavam v zdravju, zmanjšana dostopnost do zdravstvenih storitev in povečana ogroženost za kronične bolezni marginaliziranih skupin.

Pomurska statistična regija se še vedno srečuje z **najvišjo stopnjo brezposelnosti v Sloveniji**, predvsem na podeželskih območjih, kjer primanjkuje delovnih mest. Pomanjkanje delovnih mest povzroča negativne demografske trende, to je **odseljevanje mladih**, pri čemer na podeželju ostaja posledično predvsem starejše prebivalstvo, kar predstavlja velik razvojni problem območja LAS Goričko.

Prav tako je za območje LAS Goričko značilno **slabše zdravstveno stanje** glede na slovensko povprečje. Dočim na območju LAS Goričko v povprečju beležimo v letu 2016 nižjo povprečno bolniško odsotnost (13,7 dni) od slovenskega povprečja (14,4 dni), je velika večina ostalih zdravstvenih kazalnikov pod slovenskim povprečjem. In sicer je bila v letu 2016 na območju LAS Goričko za skoraj 24 % **večja umrljivost**, kot je znašalo povprečje za Slovenijo, večja je bila v letu 2018 poraba antidepressivov (LAS Goričko: 75 na 1000 prebivalcev; SLO: 61 na 1000 prebivalcev), večji je bil delež **prekomerne prehranjenosti otrok in mladostnikov** v letu 2016 (LAS Goričko: 35,3 %; SLO: 24,8 %). Bolezni, neposredno pripisljive alkoholu, so na območju LAS Goričko prisotne pri 2,5 % prebivalcev, državno povprečje je 2,0 %, več je primerov srčne kapi (LAS Goričko: 3,3 %, SLO: 2,1 %), več je primerov možganske kapi (LAS Goričko: 4,5 %, SLO: 2,5 %), glede na slovensko povprečje je manjša odzivnost v presejalnih programih Svit in Zora. Hkrati se zaradi staranje prebivalstva in naraščanja kroničnih bolezni povečuje povpraševanje po različnih zdravstvenih storitvah.

V okviru priprave SLR se je prepoznalo veliko različnih ranljivih skupin, med najbolj ranljivimi pa naslednje:

- **Mladi** – v to skupino vključujemo mlade do 29 leta starosti, ki se po zaključku šolanja srečujejo s problemom zaposlovanje in so zaradi tega v neugodnem položaju. Zaposlitev namreč predstavlja enega izmed ključnih dejavnikov, ki mladim omogoča, da se osamosvojijo. Kljub ugodnim trendom na področju trga dela, pa mladi zaradi pomanjkanja delovnih izkušenj še vedno ostajajo ranljiva skupina na trgu dela. Mlade je potrebno spodbuditi k podjetniškemu razmišljanju in jih animirati za vstop na trg dela preko različnih podjetniških ukrepov in aktivnosti. Spodbujati je potrebno mlade k skupnemu povezovanju. Trenutno na območju LAS Goričko obstaja 13 društev za mlade, od tega jih le 6 registriranih izven mesta Murska Sobota, to je na podeželju. Predvsem izven urbanih območij predstavljajo problem omejene možnosti aktivnega preživljanja prostega časa za mlade, saj je ponudba aktivnosti zelo majhna, oziroma zelo omejena.
- **Starejši na podeželju** – v to skupino vključujemo starejše od 55. leta starosti, ki po podatkih SURS-a predstavljajo že več kot 40 % prebivalstva na območju LAS Goričko. Zaradi neugodnih demografskih in migracijskih trendov postaja LAS Goričko prostor, kjer v pretežni meri prevladuje starejše prebivalstvo. Predvsem to velja za območje podeželja. Demografske spremembe in staranje prebivalstva vedno bolj vplivajo tudi na trg dela, saj se zmanjšuje populacija v delovni dobi, vse večjo skupino pa predstavljajo delovno sposobni od 50 do 64 let, na kar bo potrebno odgovoriti z različnimi ukrepi, tako na nivoju družbe, posameznika in delodajalcev. Trenutno se v manjši meri na območju LAS Goričko izvajajo ukrepi za mobilnost starejših. In sicer Avtobusni promet Murska Sobota starejšim od 65. leta starosti nudi brezplačne prevoze, v Murski Soboti in v občini Šalovci pa izvajajo brezplačne prevoze za starejše. Na območju LAS Goričko se nahajajo 4 domovi za starejše in sicer v Kuzmi, v Rakičanu, v Murski soboti in v Rogašovcih. Programe za starejše izvajajo dnevni centri za starejše in medgeneracijski centri.
- **Ženske na podeželju** – na območju LAS Goričko je po podatkih SURS na dan 1.1.2023 živel 50,75 % žensk, pri čemer so ženske izrazito prevladujoča kategorija od 55. leta starosti naprej. Predvsem ženske na podeželju so v podrejenem položaju na trgu delovne sile, kar

se kaže tudi v večji stopnji registrirane brezposelnosti za ženske na območju LAS Goričko in to kljub temu, da je bilo na območju občin LAS Goričko v letu 2022 za 50 % več študentk kot študentov in v letu 2021 enkrat več diplomantk kot diplomantov. Le-tem je potrebno omogočiti socialno aktivacijo in možnost opravljanja pripravništva za opravljanje poklicne dejavnosti, jih vključiti v aktivnosti medgeneracijskega povezovanja ter spodbuditi za (samo)zaposlovanje v okviru dopolnilnih dejavnosti ali osebne dopolnilnega dela. Povečati je potrebno sodelovanje žensk pri različnih družbenih odločitvah, krepiti njihove kompetence ter jih opolnomočiti za sodelovanje in povezovanje.

- **Invalidi** – invalidnost je posebna okoliščina, ki za razliko od »preostalih« okoliščin, ki vplivajo na posameznika, ne izgine in je trajna. Poleg državne aktivne politike zaposlovanja je potrebno na lokalni ravni omogočiti boljše možnosti za invalide, tako na področju lažje socialne integracije kot tudi za lažji nastop na trgu dela. V okviru članstva LAS Goričko deluje Društvo paraplegikov Prekmurja in Prlekije, ki združuje invalide iz 30 občin, 27 pomurskih in 3 podravske in ima 90 članov.

Na območju LAS Goričko že obstajajo primeri dobrih praks socialne aktivacije ranljivih ciljnih skupin, v okviru katerih ukrepov se zagotavlja navedenim ciljnim skupinam možnosti dostopa do zaposlitve in socialnega vključevanja (Korenika, Kocljevina, Makrobios Panonija, ipd.). Ker je brezposelnost med ranljivimi ciljnim skupinami prebivalstva precej velika, kar predstavlja socialne in gospodarske težave, je bila skozi proces priprave SLR s strani interesnih skupin izražena potreba po nadaljnjih aktivnostih za opolnomočenje ranljivih skupin prebivalstva za uspešno integracijo na trg dela in vsakdanje življenje in za prenos znanja uspešnih praks iz drugih območij.

3.2.5 Nevladne organizacije

Po podatkih AJ PES je v letu 2021 na območju LAS Goričko delovalo **870 nevladnih organizacij (NVO)**, od tega 775 društev, 87 zavodov in 8 ustanov, kar je predstavljajo 47 % vseh pomurskih NVO (1826 NVO) oziroma 3,3 % vseh slovenskih NVO (26.581). Okoli 43 % vseh NVO na območju LAS Goričko se nahaja na območju mestne občine Murska Sobota, pri čemer število NVO na območju LAS Goričko zadnjih pet let ostaja bolj ali manj isto.

V letu 2021 so nevladne organizacije iz območja LAS Goričko zaposlovale 695 ljudi, kar je predstavljajo 5,1 % vseh slovenskih zaposlitev v NVO oziroma 56,3 % vseh pomurskih zaposlitev v NVO. Večina zaposlitev v NVO na območju LAS Goričko je bilo ustvarjenih v mestni občini Murska Sobota (91,6%). Daleč največ zaposlenih v NVO na območju LAS Goričko je bilo v zavodih (623 oseb oziroma 89,6 %). Sledijo društva z 69 zaposlitvami (9,9 %) ter ustanove z 3 zaposlitvami (0,5 %). Delež zaposlenih v NVO v Pomurski regiji se je v letih 2018 in 2021 izrazilo povečal, in sicer za kar 80 %, predvsem na račun zaposlitev v socialno-varstvenih zavodih in zavodih za izvajanje osebne asistencije. Predvsem društva iz območja LAS Goričko so izrazito ljubiteljska naravnana, saj večina, to je 96,4 % društev nima nobenega zaposlenega. Na drugi strani pa na območju LAS Goričko le 34,5 % zavodov nima nobenega zaposlenega.

Prihodki nevladnih organizacij na območju LAS Goričko so v letu 2021 znašali 28.725.473 €, od tega so znašali prihodki društev 10.125.540 € (35,3 %), prihodki zavodov 18.259.104 € (63,5 %) ter

prihodki ustanov 340.829 € (1,2 %). Prihodki NVO na območju LAS Goričko so v letu 2021 predstavljali 54 % prihodkov vseh pomurskih NVO oziroma 2,4 % prihodkov vseh slovenskih NVO. Kar 82,5 % vseh prihodkov NVO na območju LAS Goričko je bilo ustvarjenih v mestni občini Murska Sobota.

Na območju LAS Goričko se nevladne organizacije tako kot v večini drugih regij soočajo s strokovno, kadrovsko in finančno podhranjenostjo. Obstaja relativno visoko število nevladnih organizacij, vendar je večina tega sektorja dokaj razkropljena, nepovezana in neprofesionalizirana. Rast števila NVO in njihova razdrobljenost bistveno prispevata k drobitvi sredstev in sta dva pomembnejša vzroka za manjšo profesionalnost, slabše kadrovske kapacitete in neizkoriščen potencial za razvoj in razširitev ponudbe ter zagotavljanja trajnosti in kakovosti storitev ter programov.

Kljub nekaterim izjemam večjih NVO, ki uspešno črpajo javna sredstva in povečujejo prihodke iz lastne dejavnosti na trgu so potrebe nevladnega sektorja v Pomurju še vedno večplastne in se izražajo v pomanjkanju finančnih in kadrovskih resursov, pomanjkanju znanj in usposobljenosti za sodelovanje v procesih odločanja ter strateškem načrtovanju, v premajhnem vključevanju različnih deležnikov v partnerstva z namenom iskanja rešitev na nenaslovljene potrebe v lokalnih okoljih, nizki stopnji organizacijske, strokovne in zagovorniške usposobljenosti, itd. To pa so problemi, ki so identificirani tudi kot razvojni izzivi NVO sektorja v okviru Strategije razvoja NVO in prostovoljstva, po katerih samo učinkovite, povezane in stabilne nevladne organizacije lahko pomagajo pri družbenem razvoju, porastu družbene blaginje, kakovosti življenja in socialni varnosti. Zato je pomembno zagotavljanje podpornega okolja za NVO in hkrati zagotavljanje finančnih sredstev za manjše projekte oz. morajo biti finančni mehanizmi prilagojeni možnostim učinkovitega črpanja finančnih sredstev.

V pomurski regiji vlogo podporne organizacije opravlja Ustanova lokalna razvojna fundacija za Pomurje poznana tudi kot Regionalno stičišče nevladnih organizacij Pomurja.

3.3. Gospodarske značilnosti območja LAS Goričko

3.3.1 Gospodarski kazalniki

Po podatkih AJ PES in SURS je leta 2022 na območju LAS Goričko delovalo 4.124 gospodarskih subjektov (2 % vseh gospodarskih subjektov v Sloveniji), ki so skupno zaposlovali 15.702 oseb (1,9 % vseh zaposlenih v Sloveniji). Število zaposlenih oseb na območju LAS Goričko se je v zadnjem desetletju povečalo za več kot 100 %, pri čemer pa več kot 77 % zaposlenih prispeva mestna občina Murska Sobota. Prav tako je največ gospodarskih subjektov na območju mestne občine Murska Sobota, in sicer 52 % (2126). Sledijo občina Moravske Toplice z 559 gospodarskimi subjekti ter občina Puconci z 394 gospodarskimi subjekti.

Po ugotovitvah Regionalnega razvojnega programa Pomurske regije 2021-2027 so najbolj stabilne gospodarske panoge v Pomurski regiji kovinsko predelovalna industrija (18 % prihodkov), ki tudi

največ zaposluje, gradbeništvo (15 % prihodkov), živilska industrija (13 %), elektro industrija (5 % prihodkov) ter turizem.

Razlika med **bruto domačim proizvodom (BDP)** glede na slovensko povprečje je še vedno velika, pri čemer je BDP na prebivalca v Pomurski regiji v letu 2021 znašal 68,3 % slovenskega povprečja. Razlika do najuspešnejše slovenske regije je tako znašala 78,8 odstotne točke in je bila med slabšimi v Sloveniji. Tudi pri **BDP na zaposlenega** je slika podobna. Najnižji je bil v Pomurski regiji, kjer je znašal 42.664 EUR oz. 86,0 % slovenskega povprečja. Pomurska regija spada tudi med regije **z največjo stopnjo tveganje revščin**, ki je v letu 2022 znašala 15,9 % in je bila druga najvišja v državi. Povprečna mesečna bruto plača na zaposleno osebo je v Pomurski regiji v letu 2022 znašala 1.849,39 EUR, v Sloveniji 2.023,92 EUR, na območju LAS Goričko pa le 1.655,87 EUR. Povprečna bruto plača na zaposlenega je tako za 18,2 % manjša od slovenskega povprečja.

Glede na koeficient razvitosti občin, ki prikazuje razlike med slovenskimi občinami (povprečje za Slovenijo je 1,00), dosega na območju LAS le mestna občina Murska Sobota koeficient razvitosti nad slovenskim povprečjem (1,03). **Koeficient razvitosti** vseh preostalih občin LAS Goričko je **nižji od slovenskega povprečja**, in sicer je še najvišji v občini Tišina (0,90), občini Moravske Toplice (0,84) in občini Puconci (0,83), izrazito najnižji pa je v občini Hodoš (0,26).

Na območju LAS Goričko je bilo v letu 2022 registriranih 1.711 samostojnih podjetnikov (1,5 % vseh samostojnih podjetnikov v Sloveniji), ki so skupno zaposlovali 2.112 ljudi (2,1 % vseh zaposlenih pri samostojnih podjetnikih v Sloveniji). V primerjavi z letom 2014 se je število zaposlenih oseb pri samostojnih podjetnikih povečalo za dobrih 47 %.

Dobrih 50 % vseh samostojnih podjetnikov na območju LAS Goričko ima registrirano podjetje v mestni občini Murska Sobota. Sledijo občina Moravske Toplice (13 %), občina Puconci (10 %) ter občina Tišina (8 %). Najmanj registriranih samostojnih podjetnikov je v občini Hodoš (manj kot 1 %).

V Sloveniji je bilo v letu 2023 registriranih 265 **socialnih podjetij**, od tega jih je imelo sedež na območju LAS Goričko 22 (8,3 % vseh socialnih podjetij v Sloveniji oziroma 61 % vseh socialnih podjetij v Pomurski regiji). Največ socialnih podjetij je bilo registriranih v mestni občini Murska Sobota (11). Sledijo občina Moravske Toplice (6), občina Cankova (2) ter občina Gornji Petrovci, občina Grad ter občina Puconci (vsi po 1). V primerjavi z letom 2014 se je število socialnih podjetij na območju LAS Goričko povečalo za 47 %.

V skladu z ugotovitvami analize okolja na območju LAS Goričko, manjka podpornih vsebin, slabo razvito je podporno okolje, primanjkuje tudi podjetniških virov (npr. podjetniški inkubatorji), ki bi učinkovito naslavljale podjetniške potrebe in potenciale v okolju.

3.3.2 Kmetijstvo in gozdarstvo

Na območju LAS Goričko je bilo v letu 2020 skupno 3.373 **kmetijskih gospodarstev**, kar je predstavljalo 4,9 % vseh kmetijskih gospodarstev v Sloveniji. Število kmetijskih gospodarstev na

območju LAS Goričko se je z zadnjem desetletju zmanjšalo za 18,4 %, in sicer največ na območju občine Kuzma (za 32,2 %) in mestne občine Murska Sobota (za 27,9 %). Največ kmetijskih gospodarstev je bilo na območju občine Puconci (657), občine Moravske Toplice (570) ter občine Rogašovci (356). Skupno je na območju LAS Goričko v letu 2022 bilo 905 samozaposlenih kmetov (4,5 % vseh samozaposlenih kmetov v Sloveniji), in sicer največ v občini Puconci (212) ter v občini Moravske Toplice (168).

Povprečna površina na kmetijsko gospodarstvo je v letu 2022 znašala 9,2 ha (v Sloveniji 7 ha), kar pomeni, da se je povprečna površina na kmetijsko gospodarstvo od leta 2010 na območju LAS Goričko povečala za 2 ha (povečanje za 27,6 %). Največ so se površine na kmetijsko gospodarstvo povečale na območju mestne občine Murska Sobota (za 41,8 %), občine Cankova (za 38,4 %) ter občine Kuzma (37,1 %).

Na območju LAS Goričko je slaba polovica (46,2 %) površin namenjenih **kmetijskim zemljiščem** (v SLO 23,4 %), pri čemer so občine z največjim deležem kmetijskih zemljišč v uporabi, glede na celotno površino, mestna občina Murska Sobota (93,6 %), občina Tišina (64,4 %) ter občina Cankova (57,6 %). Najmanjši je odstotek kmetijskih zemljišč v občini Hodoš (27,6 %), občini Gornji Petrovci (30,3 %) ter občini Šalovci (32,8 %).

Od vseh kmetijskih površin na območju LAS Goričko jih je večina (89, %) v uporabi za njive. 9,5 % jih je v obliki travnikov in pašnikov ter 2,9 % v obliki trajnih nasadov (v Sloveniji jih je 58,5 % v obliki travnikov in pašnikov, 35,9 % v obliki njiv ter 4,7 % v obliki trajnih nasadov).

V zadnjih desetih letih se je na območju LAS Goričko za več kot 20 % **zmanjšal delež kmetijskih gospodarstev, ki redijo živino**. V kolikor je ta delež znašal v letu 2010 78,0 %, je ta v letu 2020 padel na 55,7 % (v Sloveniji 67,8 %). Povprečno število glav živine na kmetijstvo gospodarstvo je v letu 2020 znašalo 3,9 (za Slovenijo 6).

Kljub pomembnosti kmetijstva v občinah LAS Goričko se kmetijstvo, še posebej na območju Goričkega, intenzivno opušča, kar se v prostoru odraža tudi v **zaraščanju kmetijskih zemljišč**, ki jih je po podatkih iz leta 2016 več kot 1.500 ha (vir: Evidence dejanske rabe kmetijskih in gozdnih zemljišč). **Površina kmetijskih obdelovalnih površin** se na območju LAS Goričko **zmanjšuje**, v manjši meri sicer na račun sprememb namembnosti, v večji meri pa predvsem na račun zaraščanja in opuščanja kmetijskih površin. Večinoma se na Goričkem zaraščajo intenzivni travniki.

Ekološko kmetijstvo predstavlja trajnostno alternativo konvencionalnemu kmetovanju, ki prispeva k ohranjanju okolja, biodiverzitete in zagotavljanju zdrave hrane za ljudi. Ekološko kmetovanje pridobiva vse večji pomen v slovenskem kmetijskem prostoru in tudi na območju LAS Goričko. V kolikor je bilo v letu 2014 v ekološko kmetovanje vključenih 55 kmetijskih gospodarstev, jih je bilo v letu 2022 v ekološko kmetovanje vključenih že 117 (46,6 % vseh ekoloških kmetij v Pomurski regiji oziroma 2,7 vseh ekoloških kmetij v Sloveniji). Število ekoloških kmetij na območju LAS Goričko se je tako v 8 letih povečalo za 113 %. Po podatkih MKGP se največ ekoloških kmetij nahaja na območju občine Gornji Petrovci (24), občine Moravske Toplice (19), mestne občine

Murska Sobota (16) ter občine Šalovci (15). Najmanj ekoloških kmetij je na območju občine Tišina (5), občine Grad (4), občine Kuzma (3) ter občine Hodoš (1).

Zaradi hitrega naraščanja povpraševanja po ekoloških živilih in ozaveščenosti o pomenu zdrave hrane, varovanja okolja in narave, ekološko kmetijstvo vse bolj pridobiva na veljavi tudi na območju LAS Goričko, pri čemer se bo trend naraščanja ekološkega kmetovanja nadaljeval tudi v prihodnjih letih. Pri tem je treba poudariti, da ekološko kmetijstvo zagotavlja tudi druge pomembne (socialne in ekonomske) funkcije in pozitivne učinke, kot so varovanje kulturne krajine in revitalizacija podeželja, usmerjenost k zahtevam trga, višji prihodki za kmete, ustvarjanje »zelenih« delovnih mest, privabljanje mladih v kmetijstvo, povezovanje s turizmom na kmetijah, po katerem povpraševanje v zadnjih letih strmo raste, novi neposredni odnosi med potrošniki in kmeti (npr. partnersko kmetijstvo) itn. (vir: Akcijski načrt za razvoj ekološkega kmetijstva, MKGP, 2021). Na navedem področju je tako še veliko neizkoriščenega potenciala, ki se kaže predvsem v **pomanjkanju organiziranega odkupa ter trženja ekoloških kmetijskih produktov**, slaba je povezanost ekoloških kmetov, pomanjkljivo je podporno okolje ter nenazadnje primanjkuje tudi primernih znanj s področja eko kmetijstva v povezavi z ohranjanjem delov narave, pomembnih za delovanje ekosistemskih storitev. Nizka je tudi ozaveščenost prebivalstva o pomenu lokalno pridelane hrane in zdravih prehranjevalnih navadah.

Za ohranitev in razvoj (manjših) kmetij na območju LAS Goričko je nujen razvoj **dopolnilnih dejavnosti na kmetijah**, katerih cilje je izboljšanje dohodkovnega položaja kmetij ter zagotavljanje in ustvarjanje novih delovnih mest na kmetijah. V skladu z upadom kmetijskih gospodarstev na območju LAS Goričko je prišlo v zadnjih letih tudi do manjšega **upada dopolnilnih dejavnosti na kmetijah**. V kolikor je bilo v letu 2014 na območju LAS Goričko registriranih 167 nosilcev dopolnilnih dejavnosti na kmetijah, jih je bilo v letu 2023 registriranih nekaj manj, in sicer 156, kar pomeni 6,6 % zmanjšanje števila nosilcev dopolnilnih dejavnosti v navedenih letih (vir: AJPES). Med najpogostejše dopolnilne dejavnosti na kmetijah na območju LAS Goričko sodijo pridelava primarnih kmetijskih pridelkov (35, 3%), storitve s kmetijsko in gozdarsko mehanizacijo ter ročna dela (26,9 %), predelava rastlinskih odpadkov, proizvodnja in prodaja energije iz obnovljivih virov (17,3 %) ter turizem na kmetiji (13,5 %).

Lokalna trajnostna oskrba s hrano predstavlja lokalno pridelano in predelano hrano, ki je fizično in cenovno dostopna lokalnemu prebivalstvu in je porabljena na lokalnih trgih. Lokalna samooskrba je pomembna za razvoj LAS Goričko, saj temelji na izkoriščanju lokalnih potencialov ter ima številne koristi za okolje, gospodarstvo in lokalno skupnost. Prednosti kratkih dobavnih verig na območju LAS Goričko so podpora lokalnemu gospodarstvu, krajše potovanje pridelkov, večja svežina in kakovost izdelkov, povezovanje lokalne skupnosti in diverzifikacija lokalnega gospodarstva. V nekaterih regijah kmetijska pridelava skozi leta upada, medtem ko v drugih narašča. V Pomurski regiji in tudi na območju LAS Goričko je bilo tako v letu 2023 manj kmetijskih gospodarstev kot pred desetletjem nazaj. Kljub temu pa se stopnja samooskrbe v Sloveniji v zadnjih letih postopoma izboljšuje. V Sloveniji smo bili z žiti leta 2020 samooskrbni kar 88 odstotno, z zelenjavo 48%, s krompirjem kar 60% in z mesom 84%, z mlekom pa smo že leta preskrbljeni z več kot 100%. Letne vrednosti se seveda spreminjajo, vpliv na spremembe imajo predvsem vremenske razmere in vplivi podnebnih sprememb (vir: Zveza potrošnikov Slovenije). Na območju LAS Goričko

se sicer še vedno izvaja **le malo pobud za podporo kratkim dobavnim verigam**, kot so lokalne tržnice, sodelovanje med lokalnimi kmeti in restavracijami ter prodaja lokalnih izdelkov na mestni tržnici in v specializiranih trgovinah, zato je pomembno, da se na območju LAS Goričko še naprej spodbuja in razvija kratke dobavne verige ter s tem krepí lokalno gospodarstvo, ohranja okolje in izboljšuje kakovost življenja na območju LAS Goričko.

Privabljanje mladih in izobraženih kadrov na področje kmetovanja bo prav tako bistveno za ohranjanje vitalnosti podeželja na območju LAS Goričko. Z tega vidika pa so pomembna delovna mesta v ekološkem kmetovanju, oblikovanje kratkih dobavnih verig in **sodobna (zadružniška) združenja**, kjer gre za oblikovanje zadrug po načelu demokratičnega članskega upravljanja, pa tudi drugih oblik združevanja kmetov. Trenutno ima na območju LAS Goričko sedež 11 zadrug (2,4 % vseh zadrug v Sloveniji), pri čemer jih ima večina (8) sedež na območju mestne občine Murska Sobota. Dobra polovica zadrug na območju LAS Goričko deluje na področju kmetijstva. Kmetje na območju LAS Goričko pa se povezujejo tudi v obliki društev, zvez in združenj. Tako obstaja 25 društev, zvez ali združenj, ki na različne načine povezujejo kmete na območju LAS Goričko (čebelarska društva in zveze, govedorejska združenja, društva vinogradnikov, ipd.).

Gozdarstvo na območju LAS Goričko je lahko pomembna gospodarska panoga, saj je predvsem Goričko **pretežno gozdnata pokrajina**. V gozdarstvu na območju LAS Goričko se lahko izvajajo dejavnosti gospodarjenja z gozdovi, varstva gozdov, sečnje in spravila lesa ter rekreacije in turizma. Po razpoložljivih podatkih Zavoda za gozdove RS pokrivajo gozdovi okoli 33 % območja LAS Goričko, kar je sicer manj kot je gozdnatost Slovenije (58 %) in za 2 odstotni točki manj kot je bila gozdnatost območja LAS Goričko v letu 2005, pri čemer so velike razlike med samimi občinami. Tako je največji delež gozda v občini Hodoš (49,7%), občini Kuzma (47,2%), občini Gornji Petrovci (47,0 %), občini Šalovci (43,5 %) ter v preostalih občinah Goričkega. Najmanj sta z gozdom pokriti ravenski občini LAS Goričko, in sicer mestna občina Murska Sobota (9,7%) ter občina Tišina (15%).

Velik potencial na območju LAS Goričko predstavlja prehod v **biogospodarstvo** (pridobivanje in predelava bioloških virov). Območje LAS Goričko, kot pretežno kmetijsko območje, ima velik potencial za razvoj biogospodarstva, saj ima bogate kmetijske in naravne vire. V Sloveniji je biogospodarstvo povezano z 16 gospodarskimi panogami, dejavnosti, kjer se biomasa pridobiva, pa so poleg gozdarstva, še kmetijstvo, lov in ribištvo. Biogospodarstvo prinaša številna nova delovna mesta, od katerih se mnoga odpirajo na podeželju. Za Pomurje velja, da se je gozdnatost v zadnjih 20 letih gibala s povprečno letno stopnjo 1,6 % oziroma 224 ha. Gozdovi, ki v regiji zavzemajo skoraj tretjino prostora, ob vseh obče koristnih okoljskih in socialnih učinkov trajno zagotavljajo tudi najmanj 240 000 m³ lesa na leto in ekvivalent vsaj 120 polnih zaposlitev (vir: RRP Pomurske regije 2021-2027).

3.3.3 Turizem

Območje LAS Goričko ponuja **visoko stopnjo ohranjenosti naravnega okolja** in **bogato kulturno dediščino** ter je zato vse bolj privlačna turistična destinacija. Uveljavljen je predvsem zdraviliški turizem (Moravske Toplice), katerega dopolnjujeta podeželski turizem ter v zadnjem času vse bolj razvijajoč kolesarski turizem.

Leta 2023 je bilo na območju LAS Goričko 261 ponudnikov nastanitev, od tega polovica v obliki apartmajev. Največ ponudnikov nastanitev se nahaja na območju občine Moravske Toplice, in sicer 200 (77 %). Glavni ponudnik zdraviliških in wellnes storitev v regiji je podjetje Sava Turizem d.d., ki je s krovno znamko Sava Hotels & Resorts največje slovensko turistično podjetje v Sloveniji in na območju občine Moravske Toplice upravlja terme 3000 – Moravske Toplice ter razpolaga preko apartmajskega naselja Prekmurska vas, hotela Ajda Terme 3000, hotela Livada Prestige, hotela Termal Terme 3000, kampa Moravske Toplice in prekmurske vasi Ajda Terme 3000 z 1898 ležišči.

Na območju LAS Goričko se **povečuje število turističnih namestitvenih zmogljivosti**. Tako se je v letih med 2014 in 2023 povečalo število sob za 37,5 % (2014: 1562 sob; 2023: 2145 sob) ter število ležišč za 45,4 % (2014: 3813 ležišč; 2023: 5544 ležišč). V strukturi namestitvenih zmogljivosti vseskozi prevladujejo hoteli, v katerih je bilo leta 2023 25 % vseh ležišč.

Prav tako se na območju LAS Goričko povečuje število prihodov in nočitev turistov. V letu 2022 je bilo tako na območju LAS Goričko skupaj 194.055 prihodov turistov (3,3 % prihodov turistov v Sloveniji), od tega je bilo 123.064 domačih gostov in 70.991 tujih gostov. Število turistov na območju LAS Goričko se je v zadnjih 10 letih tako povečalo za dobrih 30 %, pri čemer se struktura gostov skozi leta rahlo nagiba na stran domačih gostov, saj je bilo v letu 2014 58 % domačih gostov, v letu 2022 pa 63 %. Največ turističnih prihodov med občinami LAS Goričko je v letu 2022 beležila občina Moravske Toplice (87 %), sledi ji mestna občina Murska Sobota (9 %).

Prav tako se na območju LAS Goričko **povečuje število nočitev**, in sicer je v letu 2022 na območju LAS Goričko prenočilo 597.267 gostov (3,8 % vseh nočitev turistov v Sloveniji), od tega 363.307 domačih gostov (61 %) in 233.960 tujih gostov (39 %). Število prenočitev na območju LAS Goričko se je v zadnjih 10 letih povečalo za 16 %. Gosti so na območju LAS Goričko v povprečju bivali 2,6 dni, kar je tudi slovensko povprečje. Občina Moravske Toplice je bila leta 2018 edina občina iz Pomurja, ki se je uvrstila med 10 najbolj turistično obiskanih občin v državi. V občini Moravske Toplice je bilo v letu 2022 opravljenih kar 90 % vseh prenočitev gostov na območju LAS Goričko.

Zdraviliški turizem oziroma turizem dobrega počutja tako predstavlja najpomembnejši in najbolj razvit tip turizma na območju LAS Goričko, vendar je še vedno mogoča nadaljnja diverzifikacija storitev ter integracija v preostalo turistično ponudbo. Predvsem se na območju LAS Goričko v zadnjem desetletju razvija **kolesarski turizem**, kar se kaže v stalnem povečevanju števila kolesarskih poti, števila ponudnikov kolesarskih izletov in vodenj ter v razvoju kolesarjem prijazne infrastrukture (informacijske table, kolesarske postaje, parkirišča za kolesa ter počivališča). Vendar še vedno ostajajo problemi, ki se kažejo v **slabi povezanosti kolesarskih poti**, pri čemer se sicer v zadnjih letih izboljšuje njihova označenost in promocija, potem v slabi povezanosti ponudnikov nastanitev in storitev, prav tako še ni v celoti izkoriščena označenost in dostopnost do kulturnih in naravnih znamenitosti območja.

Na področju **povezovanja različnih ponudnikov** gostinskih in namestitvenih ponudnikov je še veliko priložnosti, s katerimi bi v regiji lahko še bolj izkoristili potenciala, ki jih ta trajnostna oblika turizma ponuja, saj ima velike multiplikativne učinke za razvoj podeželja, s čimer se spodbuja razvoj

podjetniške aktivnosti ob poteh in s tem prispeva k razvoju podeželja (RRP Pomurske regije 2021-2027).

Leta 2019 je bil v mestni občini Murska Sobota odprt paviljon Expano, imenovan tudi Vrata v Pomurje. Paviljon se nahaja ob Soboškem jezeru in je zasnovan kot vstopna točka v Pomurje. Regijski promocijski center Expano kot Pomurje v malem predstavlja regijo, turistično ponudbo in poslovne priložnosti Pomurja. Glede na podatke Razvojnega centra Murska Sobota, ki upravlja z Regijskim promocijskim centrom Expano, je v letu 2021 navedeno destinacijo obiskalo okrog 80.000 obiskovalcev. Expano predstavlja sodoben turistični, kulturni, športni in poslovni center regije, je eden od stebrov prihodnjega turističnega in poslovnega razvoja Pomurja in je bil kot tak leta 2020 prejemnik nagrade Sejalec za najbolj ustvarjalne in inovativne dosežke v slovenskem turizmu.

Na območju LAS Goričko je mogoče najti še druge **turistične znamenitosti**, ki generirajo večje število (dnevni) obiskovalcev, npr. doživljajski park Vulkanija ter grad, ki se nahajata v naselju Grad. Vse bolj se na območju LAS Goričko uveljavlja tudi glamping. Trenutno je tako na območju LAS Goričko 12 ponudnikov oblik bivanja na prostem, največ na območju občine Moravske Toplice (9). Sledijo občine Gornji Petrovci, Grad in Murska Sobota (1).

V skladu s trendi se turizem na območju LAS Goričko vse bolj razvija v smer trajnostnega butičnega turizma, ki temelji na lokalnih danostih LAS. Povečuje se turistična ponudba, ki vključuje naravne in kulturne danosti območja ter lokalno kulinariko, oblikujejo se nova turistična doživetja (teambuildingi, kolesarjenje, opazovanje in doživljanje narave na tematskih poteh v Krajinskem parku Goričko, itd.). Potencial za krepitev turističnega sektorja na območju LAS Goričko pa bo v bodoče predvsem v **močnejšem povezovanju turistične ponudbe**, ki je trenutno še vedno nepovezana, v skupni blagovni znamki oziroma posodobitvi obstoječih, v oblikovanju ponudbe, ki bo dostopna in prilagojena turistom (tematske poti) ter v pridobivanju kvalitetnih in izobraženih turističnih kadrov. Ne gre pa pozabiti na pomen nevladnih organizacij, ki poleg javnih zavodov izvajajo številne festivale in tradicionalne prireditve na obočju LAS Goričko (neizkoriščen potencial povezovanja nevladnih organizacij na področju turizma in kulture).

Tako regija, kot območje LAS Goričko je poznano po **raznolikih običajih in tradiciji, bogati gastronomiji** in pestri ponudbi lokalnih in tradicionalnih kmetijskih pridelkov in živil. Najbolj poznane tradicionalne kulinarične specialitete so prekmurska šunka in prekmurska gibanica, bujta repa, bograč, dödöli in retaši. Prekmurska šunka in štajersko-prekmursko bučno olje sta zaščiteni kmetijska pridelka in živila z geografsko označbo, prekmurska gibanica pa je nosilka znaka zajamčene tradicionalne posebnosti.

Najbolj prepoznavne tržne znamke, ki vključujejo tudi območje LAS Goričko so kolektivna blagovna znamka Krajinski park Goričko, ki jo podeljuje Javni zavod KPG za izdelke domače in umetnostne obrti, kmetijske pridelke in produkte ter storitve. Do zdaj je pravico do uporabe blagovne znamke pridobilo 79 ponudnikov (vir: www-park-goricko.org). Med prepoznavne blagovne znamke spada še kulinarična blagovna znamka Diši po Prekmurju, ki združuje ponudbo različnih proizvajalcev kakovostnih prehranskih izdelkov in tradicionalne gastronomije iz Prekmurja ter blagovna znamka

Visit Pomurje, ki promovira Pomurje kot turistično destinacijo in predstavlja celotno ponudbo Pomurja. Območje LAS Goričko premore izjemne endogene potenciale in s tem tudi možnost (nadaljnega) oblikovanje **novih blagovnih znamk** ter skupne promocije in nastopanja na trgu (ekološka pridelava vin, eko turizem, zdrava prehrana, ponudniki lokalne hrane ipd.). Predvsem je smiselno krepiti aktivnosti za namene povečanje deleža lokalnih živil in eko produktov v lokalnem okolju, za katere beležimo v zadnjih letih velik porast zanimanja.

Na območju LAS Goričko se čez leto organizirajo **številne turistične prireditve**, vendar so večinoma lokalnega značaja, izzemši Noč čarovnic, ki se vsakoletno odvija v dvorcu Rakičan, pri čemer se velika večina večjih dogodkov in prireditev odvija v mestu Murska Sobota. Turistična društva, občine in javni zavodi organizirajo številne turistične, kulturne, naravoslovne, športne, kulinarčne in zabavne prireditve, od katerih jih mnogo temelji na tradiciji, običajih in obrteh. Kmečke tržnice, sejme, razne pohode in tradicionalne prireditve občine navajajo kot ključne aktivnosti s področja promocije turizma v lokalnem okolju.

Pomemben potencial za **razvoj (zelenega) turizma** na območju LAS Goričko predstavlja **še narava in kulturna dediščina**. Na območju LAS Goričko se nahajata Krajinski park in Natura 2000 Goričko in območje Natura 2000 ob reki Muri. Območje reke Mure je vpisano na seznam UNESCO Biosfernih območij petih držav (Slovenija, Avstrija, Hrvaška, Madžarska in Srbija). Med najbolj izpostavljenimi objekti kulturne dediščine območja pa lahko izpostavimo cerkev sv. Nikolaja v Selu, cerkev Gospodovega vnebohoda v Bogojini, stolno cerkev v Murski Soboti, grad na Goričkem, cerkev Marije Vnebovzete Grad, grad Murska Sobota, ohranjene tradicionalne kmečke hiše in naselbinsko ter nepremično dediščino, pisne vire ter prekmurski jezik.

3.3.4 Domača obrt

Na območju LAS Goričko **obstaja več vrst obrti**, ki predstavljajo bogato dediščino območja in so pomemben del lokalne kulture in dediščine. Med najbolj ohranjene obrti na območju LAS Goričko prištevamo lončarstvo (dolga tradicija izdelovanja glinenih izdelkov), vrvarstvo, pletarstvo, čebelarstvo in medičarstvo ter slamokrovstvo.

Po podatkih OPZ Slovenije (Obrtni register), ki vodi obrtni register je na območju Pomurske statistične regije 3066 fizičnih in pravnih oseb, ki opravljajo obrtno dejavnost, obrti podobno dejavnost ter dejavnost domače in umetnostne obrti, kar predstavlja 4,1 % vseh slovenskih obrtnikov. Skoraj 50 % obrtnikov ima svojo obrt registrirano na območju LAS Goričko, pri čemer pa se jih le peščica ukvarja z dejavnostmi domače ali umetnostne obrti.

3.4 Okoljske danosti območja LAS Goričko

3.4.1 Zavarovana in varovana območja narave in krajine

Območje LAS Goričko opredeljuje visoka stopnja naravne ohranjenosti prostora, relativno velika biotska raznovrstnost ter prisotnost redkih in ogroženih rastlinskih ter živalskih vrst. Na območju

LAS Goričko se nahaja zavarovano območje narave, in sicer Krajski park in Natura 2000 Goričko. Pomemben del izjemnosti naravnega okolja so še območja Natura 2000 Goričko in **območje reke Mure v občinah Tišina in mestni občini Murska Sobota, kot del UNESCO Biosfernega območjih petih držav.**

Krajski park Goričko (KP Goričko) je bil ustanovljen leta 2003 in ima površino 46 268 ha ter obsega 11 občin, od tega 9 občin območja LAS Goričko. V KP Goričko s svojo površino ne segata le območji mestne občine Murska Sobota ter občine Tišina (vir: JZ KP Goričko).

Pomemben del izjemnosti naravnega okolja na območju LAS Goričko so območja **Natura 2000**. Natura 2000 je evropsko omrežje posebnih varstvenih omrežij v državah članicah Evropske unije, z osnovnim ciljem ohraniti biotsko raznovrstnost za bodoče rodove. Posebna varstvena območja so namenjena ohranjanju živalskih in rastlinskih vrst ter habitatov, ki so redki oziroma na evropski ravni ogroženi zaradi dejavnosti človeka. Območje Natura 2000 zajema 68,92 % površine LAS Goričko (v Sloveniji 37,16%). V celoti oziroma skoraj v celoti spadajo v območje Natura 2000 občina Gornji Petrovci, občina Grad, Občina Hodoš, občina Rogašovci, občina Šalovci, občina Kuzma in pretežni del občine Puconci in občine Moravske Toplice. Najmanjši delež območja Natura 2000 pa se nahaja v občini Cankova (30 %), mestni občini Murska Sobota (11 %) ter občini Tišina (16 %).

Na območju LAS Goričko sta dve **ekološko pomembni območji** – Goričko in Mura-Radmožanci. Ekološko pomembno območje, EPO, je območje habitatnega tipa, dela habitatnega tipa ali večje ekosistemske enote, ki pomembno prispevajo k ohranjanju biotske raznovrstnosti. Goričko ima ohranjeno tradicionalno kulturno krajino, veliko raznolikih habitatnih tipov, je življenjski prostor številnih ogroženih rastlinskih in živalskih vrst, predvsem ptic. Značilni so vlažni in suhi travniki, visokodebelni sadovnjaki, mokrišča, gozdovi rdečega bora, rastišča sibirske perunike in narcise. Zabeleženih je več kot 90 vrst metuljev, ohranjeni potoki so habitat potočnega škržka, ogroženih kačjih pastirjev in številnih drugih vrst. Na Goričkem najdemo tudi avtohtone listnate gozdove z velikim deležem kostanja in doba, večina potokov je habitat vidre, z bližnjo vegetacijo pa dajejo zavetje tudi vodomcu, bičju trsnici ter sivi čaplji.

Mura-Radmožanci na območju LAS Goričko obsega reko Muro v občini Tišina in Murska Sobota, z raznolikimi vodnimi, obvodnimi in vlažnimi habitatni in je rastišče ogroženih živalskih in rastlinskih vrst. Na območju se nahajajo stranske struge, mrtvice in depresije, kjer so obsežne površine visokega sašja, vlažni travniki z močvirsko logarico in sibirsko peruniko. Pojavlja se več ogroženih vrst kačjih pastirjev in metuljev, številne vrste kobilic. V strugi živi okoli 50 vrst rib. Na območju je veliko vrst plazilcev, pogosto najdemo belouško, navadnega goža, martinčke in želvo močvirsko skledarico. Peščene stene vzdolž reke in rokavov so pomembne za breguljko, čebelarja in vodomca ter več vrst netopirjev (vir: RRP Pomurske regije 2021-2027).

3.4.2 Ravnanje z odpadki

Odpadki so pomemben okoljski, družbeni in ekonomski **problem sodobne družbe**, saj se njihove količine povečujejo vzporedno z ekonomsko rastjo. Področja ravnanja z odpadki na območju LAS Goričko so relativno dobro razvita. Vse občine imajo urejeno zbiranje odpadkov, ki se praviloma ločujejo pri izvoru oziroma pri povzročitelju odpadkov. S strani vseh 27 občin Pomurske regije je

bilo leta 2011 ustanovljeno javno podjetje Center za ravnanje z odpadki Puconci d.o.o., ki se ukvarja z zbiranjem, sortiranjem in kompostiranjem odpadkov, mehansko biološko obdelavo in obdelavo kosovnih odpadkov, s sortiranjem ločeno zbranih frakcij ter obdelavo in predelavo ločeno zbranih frakcij. Izvajalec gospodarske javne službe zbiranja in prevoza komunalnih odpadkov pa je na območju vseh 11 občin LAS Goričko podjetje Saubermacher – Komunala Murska Sobota d.o.o., ki je specializirano za ločeno zbiranje komunalnih odpadkov in ravnanje z nevarnimi in posebnimi odpadki.

Odvozi komunalnih odpadkov se vršijo v vseh občinah LAS Goričko. V letu 2021 je na območju LAS Goričko nastalo 25.181 ton odpadkov (27 % povečanje napram letu 2013), 18.264 ton komunalnih odpadkov je bilo zbranih z javnim odvozom (20 % povečanje napram letu 2014), 2.966 ton je bilo odloženih odpadkov, kar pa je bilo za dobrih 6 % manj kot leta 2013. V povprečju je na območju LAS Goričko v letu 2021 nastalo 352 kg odpadkov na prebivalca (SLO: 518 kg) ter zbranih 282 kg komunalnih odpadkov na prebivalca (SLO: 365 kg). Prebivalec območja LAS Goričko je v letu 2021 **odložil več komunalnih odpadkov** na urejenih komunalnih odlagališčih, kot je znašalo povprečje za Slovenijo (LAS Goričko: 41 kg; SLO: 27 kg).

V 9-ih občinah LAS Goričko se nahaja zbirni center, razen v občinah Gornji Petrovci in Hodoš, kjer imajo vzpostavljen zbirni center skupaj z občino Šalovci in se nahaja v vasi Šalovci. V vsaki občini LAS Goričko se nahaja vsaj en zbirnik za **rabljena oblačila** in odpadno jedilno olje.

Kljub dobro urejenemu stanju na področju ravnanja z odpadki, ostaja na območju LAS Goričko še zmeraj nekaj neurejenih področij, in sicer nedosledno ločevanje komunalnih odpadkov ter onesnaženost ekoloških otokov, ki kazijo izgled vasi, kjer se nahajajo. Še vedno obstaja tudi problem divjih odlagališč odpadkov, predvsem gradbenega materiala in nevarnih snovi, saj je na območju LAS Goričko po podatkih Registra divjih odlagališč še vedno 123 neočiščenih divjih odlagališč (v letu 2014 je bilo na območju LAS Goričko 199 neočiščenih divjih odlagališč), največ v občini Moravske Toplice (43) ter v občinah Puconci in Kuzma (19).

Odpadna hrana predstavlja okoljski, ekonomski in socialni problem. Na podlagi podatkov SURS je povprečen Slovenec v letu 2015 zavrzel 73 kg hrane, medtem ko je znašalo povprečje za Pomursko regijo 85 kg zavržene hrane na prebivalca. Do leta 2021 se je količina zavržene hrane v Sloveniji znižala na 68 kg, kar kaže na počasen trend izboljšanja problematike na tem področju. Skoraj polovica teh odpadkov se proizvede v gospodinjstvih. Ta delež se v zadnjih letih postopoma zmanjšuje, vendar je pri tem upoštevana le odpadna hrana, ki pride v sistem ravnanja z odpadki. Številna gospodinjstva, tudi na območju LAS Goričko, odpadne hrane ne oddajajo v sistem javnega zbiranja, temveč jo kompostirajo doma in kompost uporabljajo na svojih vrtovih in njivah. Evropska unija si je za leto 2023 postavila cilj, da bo zmanjšala količina odpadne hrane za polovico. Ukrepi za ozaveščanje prebivalstva o problematiki zavržene hrane in spodbujanja k pozitivnim spremembam bodo tako v prihodnosti nujni (**ozaveščanje prebivalstva in kmetov**, prilagajanje kmetijske pridelave, predelava za druga živila, materiale in energijo, krma za živali, presežki hrane po ugodnejši ceni, kompostiranje, ipd.), v kolikor želimo manj toplogrednih plinov, manj ogroženih živalskih in rastlinskih vrst, manj degradiranega okolja in več zdravega okolja ter nenazadnje, manj porabljene energije in vode, ki jo namenimo za pridobivanje hrane.

3.4.3 Energija

Območje LAS Goričko ima dobre pogoje pri potencialu **obnovljivih virov energije** (OVE). Velik potencial ima lesna biomasa, velik je tudi potencial sonca in geotermije. Pri tem je zelo velikega pomena, da se pri varovanju okolja osredotočamo tudi na posredne in neposredne vplive na okolje, ki jih povzroča raba in izraba energetskih virov. Ključnega pomena pri tem je za območje LAS razmerje in vplivi med rabo energije in izrabo endogenih potencialov energetskih virov. Samo izboljšanje stanja okolja območja LAS Goričko mora v prihodnjem obdobju nujno in prioritarno vključevati generalno smernico zmanjševanje emisij toplogrednih plinov (CO₂ emisij) in s tem ciljem povezane podpore kreiranju in implementaciji nizkoogljičnih projektov, kot tudi projektov, ki bodo zmanjševali količine in urejali področje sortiranja odpadkov. V ključnih segmentih dela pa se ne sme pozabiti tudi na energetsko optimizacijo infrastrukture v vseh treh sektorjih z mehкими in investicijskimi ukrepi ter medsektorske ukrepe in aktivnosti za pospeševanje trajnostne mobilnosti na območju LAS-a.

Skupna raba energije na območju LAS Goričko je 188.273,20 MWh, kar povzroča 47.481 ton emisij CO₂. Javne zgradbe od te vsote porabijo skupaj 5.123 MWh toplotne in električne energije za svoje delovanje. Delež OVE za ogrevanje v javnih stavbah na območju LAS Goričko je bil v obravnavanem obdobju 35 %. Povprečno energijsko število javnih stavb na območju LAS Goričko za ogrevanje pa je bilo enako 170 kWh/m². Po Pravilniku o učinkoviti rabi energije v stavbah (Uradni list RS, št. 52/2010) naj bi bila raba energije za ogrevanje v stavbah (odvisno od faktorja oblike stavbe) blizu 50 kWh/m², kar pomeni veliko odstopanje ter velik potencial za izboljšave. Poleg tega javne stavbe na območju LAS Goričko v povprečju letno skupaj porabijo 1.250,2 MWh električne energije in pri tem proizvedejo skupaj 696 ton CO₂. V povprečju to pomeni 52 MWh porabe električne energije na javno stavbo oziroma kar okoli 29 ton CO₂ na javno stavbo. Gospodinjstva porabijo 92.797 MWh toplotne in električne energije. Pri ogrevanju v gospodinjstvih se porabi največ lesne biomase - 60% vseh energentov na območju LAS Goričko za ogrevanje gospodinjstev, temu pa takoj sledi ELKO s kar 35%, kar pomeni še vedno velik delež iz fosilnih goriv. Povprečna letna poraba električne energije v gospodinjstvih na območju LAS Goričko znaša skupaj 13.415.780 kWh oz. 1.513 kWh na prebivalca oz. 4.144 kWh na gospodinjstvo. Po podatkih iz projekta REACH je slovenskega povprečja glede porabe električne energije v gospodinjstvu za 4-člansko družino enaka 3.480 kWh. Izračunana letna poraba energije za javno razsvetljavo na območju LAS Goričko je 568,8 MWh. Na prebivalca to znaša kar 63 kWh. Uredba o mejnih vrednostih svetlobnega onesnaževanja (Ur. l. RS, št. 81/2007 - 5. člen) določa, da je poraba energije za JR omejena na 44,5 kWh na prebivalca.

Na območju LAS Goričko beležimo leta 2015 skupaj 6.328 **motornih vozil**, kjer prevladujejo osebna vozila s 70 %, sledijo traktorji z 19 %, ostali delež z manj kot 5 % pa si delijo tovorna motorna vozila (predvsem tovornjaki), motorna kolesa ter kolesa z motorjem. V Sloveniji je stopnja motorizacije leta 2015 znašala 523 osebnih avtomobilov na 1.000 prebivalcev, kar je za okoli polovico več kot leta 1995. Za območje LAS Goričko je ta podatek sicer nekoliko nižji (488 osebnih avtomobilov na 1.000 prebivalcev), vendar je številka vseeno visoka. Ob tem se tudi na območju LAS Goričko povečuje število lastniških osebnih avtomobilov na gospodinjstvo. Vozila na območju LAS Goričko

na letnem nivoju porabijo okoli 2.343.278 litrov bencina ter okoli 3.095.369 litrov dizla. Pri tem pa proizvedejo skupaj 13.633 ton CO₂.

Poleg tega je ocenjena **nižja splošna osveščенost** vseh generacij s področja URE in OVE ter varovanja okolja na območju LAS Goričko ter zelo **nizka stopnja samooskrbe** glede na potencial s področja kmetijstva. Relativno visok je tudi delež energetske revnih gospodinjstev, kar se je v preteklosti odpravljala le preko manjših projektov, brez sistemskega pristopa.

3.4.4 Stanje infrastrukture in opremljenost z osnovnimi storitvami

Na območju LAS Goričko je **stanje infrastrukture** zadovoljivo. Naselja imajo dostop do električnega omrežja ter dostop do interneta in mobilne telefonije. Cestna infrastruktura predstavlja najpomembnejši del prometne infrastrukture na območju. Gostota cestnega omrežja na območju LAS Goričko je tako nad slovenskim povprečjem, saj je gostota državnih cest v letu 2020 (vir: SURS, 2020) na območju LAS Goričko znašala 0,57 km/km² (SLO: 0,32 km/km²), gostota občinskih cest pa 1,95 km/km² (SLO: 1,58 km/km²). Skozi območje LAS Goričko poteka železniška proga Hodoš – Murska Sobota. **Javni promet** (z izjemo mesta Murska Sobota in bližnje okolice) je še vedno **slabše razvit**, tako da je v oddaljenih naseljih relativno redek, kar otežuje dnevne migracije. Vseh 11 občin LAS Goričko pa je vključenih v vodovni sistem B, ki ga upravlja javno podjetje Vodovod sistema B d.o.o.

Za kakovost bivanja in razvoj gospodarske dejavnosti so ključni prometna infrastruktura, vodooskrba in komunalna opremljenost. Za kakovost življenja pa je zlasti pomembna družbena infrastruktura (šola, vrtci, zdravstveno-socialna infrastruktura, športno- rekreativna infrastruktura, večnamenski objekti, kulturni domovi). V vsaki občini LAS Goričko se nagaja določena vrsta družbene infrastrukture, pri čemer po številu navedene **infrastrukture prevladuje mestna občina Murska Sobota**.

Glede na lastne raziskave in razpoložljive podatke na območju LAS Goričko med **športno rekreacijsko infrastrukturo** prevladujejo igrišča za mali nogomet (57 %). Sledijo igrišča za košarko (10 %) ter igrišča za velik nogomet (9 %). V mnogo manjši meri se na območju LAS Goričko nahajajo še igrišča za odbojko, večnamenska igrišča, fitnesi na prostem, igrišča za hokej na travi in igrišča za tenis. Najpogosteje so v uporabi igrišča za mali in velik nogomet ter igrišča za košarko. Na podlagi analize je več kot **50 % športne infrastrukture na območju LAS Goričko potrebno obnove**.

V večini občin se nahajajo tudi različne oblike **zelenih površin**, še v največji meri javna igrišča za otroke in mladostnike (več kot 50 % zelenih površin na območju LAS Goričko je v obliki javnih igrišč), parki / tematski parki (18 %) ter zelene površine posebne naravne in kulturne vrednosti (15 %). V nekaterih občinah se nahajajo še vodne in obvodne površine ter območja vrtičkov. V povprečju lokalno prebivalstvo obiskuje navedene zelene površine 2 do 3 krat mesečno. Na podlagi analize je **50 % zelenih površin na območju LAS Goričko potrebno obnove**.

V vseh občinah LAS Goričko se nahajajo različni **večnamenski objekti**, med katerimi prevladujejo vaški gasilski domovi (89 %). Sledijo kulturni domovi ter drugi večnamenski javni objekti (npr. medgeneracijski centri, mladinski domovi). Na podlagi lastne analize je **75 % javnih večnamenskih objektih na območju LAS Goričko potrebno obnove**.

Po oceni je na območju LAS Goričko potrebne obnove okoli 16.000 m² športno rekreacijskih in ostalih zelenih površin ter okoli 14.000 m² večnamenskih javnih objektov.

Večina obstoječe infrastrukture na območju LAS Goričko hkrati ni prilagojena oziroma dostopna za invalide, pogosto so večnamenski objekti brez prave vsebine in so povezani z visokimi stroški vzdrževanja.

Občina / Kazalnik	DEMOGRAFSKE ZNAČILNOSTI														GOSPODARSKE ZNAČILNOSTI											
	Starostna struktura			Izobrazbena struktura			Trg dela			Nevladne organizacije				Gospodarski kazalniki						Kmetijstvo in gozdarstvo						
	Povprečna starost (1.1.2022)	Indeks staranja (1.1.2023)	Naravni prirast (1.1.2021)	Dosežena osnovnošolska izobrazba ali manj (1.1.2022)	Dosežena srednješolska izobrazba (1.1.2022)	Dosežena višja ali visokošolska izobrazba (1.1.2022)	Število delovnih aktivnih prebivalcev (1.1.2022)	Stopnja delovne aktivnosti v % (2021)	Stopnja registrirane brezposelnosti (marec 2023)	Delovni migranti v % (2022)	Število društev (2021)	Število zavodov (2021)	Število ustanov (2021)	Število zaposlenih v NVO - skupaj (2021)	Število gospodarskih subjektov - skupaj (2023)	Zaposlene osebe - skupaj (2022)	Število samostojnih podjetnikov (2023)	Samozaposlene osebe - skupaj	Število socialnih podjetij (2023)	Povprečna mesečna bruto plača na zaposleno osebo (2022)	Koeficient razvitosti občin (2022/2023)	Število kmetijskih gospodarstev (2020)	Število samozaposlenih oseb - kmetje (2022)	Povprečna površina kmetijskih zemljišč na kmetijsko gospodarstvo v ha (2020)	Delež kmetijskih zemljišč glede na površino občine (2020)	Delež površine njiv glede na površino vseh kmetijskih površin (2020)
Cankova	45,9	180,3	-5,7	505	757	264	596	50,8	9,8	77,9	33	7	0	0,26	143	206	56	118	2	1.730,46	0,76	175	77	10,1	57,6	84,2
Gornji Petrovci	48,4	261,4	-9,0	673	848	251	688	57,1	6,6	81,6	47	4	0	2,85	137	284	41	98	1	1.459,16	0,52	299	62	6,8	30,3	71,2
Grad	46,9	207,7	-12,0	696	906	211	623	47,7	6,2	81,4	27	2	0	0,00	124	159	59	75	1	1.740,98	0,68	293	34	4,5	35,3	57,8
Hodoš	50,6	280,0	-41,6	179	117	27	97	47,3	5,9	89,3	6	1	0	0,00	19	19	6	23	0	1.325,20	0,26	39	20	12,7	27,3	80,9
Kuzma	45,7	177,1	-9,0	564	661	183	380	35,9	9	75,0	20	2	0	0,00	86	253	34	44	0	1.531,10	0,58	160	20	4,8	33,4	64,3
Moravske Toplice	46,7	198,7	-0,7	1.520	2.654	1.045	2389	62,1	5,9	78,0	92	13	1	20,43	559	1.048	224	310	6	1.590,69	0,84	570	168	10	39,3	83,5
Murska sobota	47,3	216,7	-7,1	3.658	8.353	4.206	7014	60	8,2	41,5	322	48	6	636,54	2.126	12.167	863	727	11	1.937,11	1,03	258	82	23,4	93,6	97,1
Puconci	46,1	180,3	-9,2	1.749	2.552	795	2189	58,2	7,4	79,0	93	6	0	13,32	394	862	176	322	1	1.949,03	0,83	657	212	8	48,9	81,8
Rogašovci	44,7	143,7	-5,8	1.059	1.303	329	788	38,2	12,8	73,6	45	1	0	1,50	169	254	78	125	0	1.638,35	0,55	356	69	5	44,2	73,4
Šalovci	50,3	339,2	-10,8	555	547	151	499	58,8	6,4	85,3	33	2	0	19,28	108	158	41	89	0	1.511,10	0,58	269	63	7,1	32,8	66,4
Tišina	45,4	171,7	-6,8	1.096	1.778	568	1536	57,5	8,3	86,6	57	1	1	1,00	259	292	133	181	0	1.801,38	0,90	297	98	8,5	65,4	92,2
LAS Goričko	47,1	214,3	-10,7	12.254	20.476	8.030	16799	52,1	7,9	77,2	775	87	8	695,18	4.124	15.702	1.711	2.112	22	1.655,87	0,68	3373	905	9,2	46,19	77,5
SLOVENIJA	43,8	142,9	-2,0	391.268	941.725	456.250	921.998	66,7	5,1	12,0	22793	3524	264	13.550,00	235.266	836.093	114.561	99.251	265	2.023,92	1,00	68.311	20187	7	23,4	37
Občina / Kazalnik	GOSPODARSKE ZNAČILNOSTI																	OKOLJSKE DANOSTI								
	Kmetijstvo in gozdarstvo							Turizem										Zavarovana območja			Ravnanje z odpadki					
	Delež površina trajnih travnikov in pašnikov glede na površino vseh kmetijskih površin (2020)	Delež površina trajnih nasadov glede na površino vseh kmetijskih površin (2020)	Število izvajalcev vključenih v kontrolo ekološke pridelave in predelave (2020)	Število nosilcev dopolnilne dejavnosti na kmetiji (2023)	Število zadrug z.o.o. in z.b.o. (2023)	Delež gozda (%)	Število ponudnikov nastanitve (2023)	Prenočitvene zmogljivosti - število sob (2023)	Prenočitvene zmogljivosti - število ležišč (2023)	Prihodi domačih turistov (2022)	Prihodi tujih turistov (2022)	Prihodi turistov - skupaj (2022)	Prenočitve domačih turistov (2022)	Prenočitve tujih turistov (2022)	Prenočitve turistov - skupaj (2022)	Povprečno bivanje gosta (2022)	Velikost KP Goričko po občinah v km ²	Delež (%) KP na površino občine	Delež (%) Natura 2000 na površino občine (2013)	Količina nastalih komunalnih odpadkov v kg na prebivalca (2021)	Količina zbranih komunalnih odpadkov v kg na prebivalca (2021)	Količina odloženih komunalnih odpadkov v kg na prebivalca (2021)	Nastali komunalni odpadki v tonah - skupaj (2021)	Zbrani komunalni odpadki v tonah - skupaj (2021)	Odloženi komunalni odpadki v tonah - skupaj (2021)	Število divjih odlagališč (2023)
Cankova	12,9	2,9	10	19	0	23,4	3	17	42	622	88	710	1.408	169	1.577	2,2	22,90	75	30,27	318	264	43	560	465	75	5
Gornji Petrovci	25,5	3,3	24	8	0	47,0	9	25	81	1.010	397	1.407	2.196	1.100	3.296	2,3	66,84	100	100,00	259	196	24	521	393	48	11
Grad	39	3,2	4	9	0	39,8	5	40	140	364	96	460	670	133	803	1,7	37,39	100	100,00	261	221	29	543	460	61	6
Hodoš	17,1	2	1	0	0	49,7	1	1	28	0	0	0	1.338	1.338	2.676	NP	18,00	100	99,95	333	288	39	120	104	14	3
Kuzma	33,2	2,5	3	6	0	47,2	3	8	22	0	0	0	0	0	0	NP	22,85	100	99,94	275	223	29	457	370	49	19
Moravske Toplice	13,5	3,1	19	34	1	35,7	200	1.671	3.741	104.832	64.830	169.662	321.928	215.791	537.719	3,2	95,04	66	66,15	401	356	46	2.398	2.129	277	43
Murska sobota	2	0,9	16	18	8	9,7	11	298	1.181	12.709	4.623	17.332	28.116	11.996	40.112	2,3	0,00	0	10,96	872	571	104	16.168	10.590	1928	10
Puconci	16,1	2,2	11	31	1	34,5	14	32	113	903	190	1.093	2.027	698	2.725	2,5	72,02	67	67,15	348	287	36	2.048	1.690	213	19
Rogašovci	22,9	3,7	9	10	0	24,2	6	26	76	1.271	399	1.670	4.045	1.893	5.938	3,6	40,00	100	99,96	242	200	25	755	624	77	6
Šalovci	31,3	2,3	15	10	1	43,5	9	27	120	1.353	368	1.721	2.917	2.180	5.097	3,0	58,15	100	99,99	234	196	34	325	272	47	1
Tišina	6,9	0,9	5	11	0	15,0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0,00	0	16,10	326	295	45	1.286	1.167	177	0
LAS Goričko	20,0	2,5	117	156	11	33,6	261	2.145	5.544	123.064	70.991	194.055	363.307	233.960	597.267	2,6	433,19	69	68,92	352	282	41	25.181	18.264	2966	123
SLOVENIJA	57,2	5,8			460	58,0		65.799	190.787	1.932.506	3.935.632	5.868.138	5.506.772	10.075.084	15.581.856	2,7	462,68	3	37,16	518	365	27	1.091.177	769.030	56.226	15.000

Tabela 2: Prikaz demografskih, gospodarskih in okoljskih značilnosti občin LAS Goričko (VIR: SURS, SRSZ, AJPES, KP Goričko, Register divjih odlagališč)

4. ANALIZA RAZVOJNIH POTREB IN POTENCIALA OBMOČJA LAS, VKLJUČNO Z ANALIZO PREDNOSTI, SLABOSTI, PRILOŽNOSTI IN NEVARNOSTI

4.1. SWOT – analiza

Pristopili smo k pripravi SWOT analize, ki izhaja iz opravljene analize stanja, razpoložljivih sredstev in zmogljivosti, opredelitve razvojnih problemov in potencialov. Ob tem smo upoštevali posebnosti območja LAS Goričko. Pri pripravi analize smo posebno pozornost namenili vključitvi partnerstva LAS, različnih resornih institucij ter splošne zainteresirane javnosti. Tako smo izvedli 4 tematske delavnice, srečanje z nevladnimi organizacijami, več različnih individualnih sestankov ter izvedli splošno javno anketiranje v obliki spletnega obrazca. Pripravo SWOT analize smo razdelili v štiri tematske sklope:

1. Podjetništvo na podeželju, (EKO)kmetijstvo, (EKO)turizem;
2. Razvoj osnovnih storitev na podeželju;
3. Okoljske in podnebne rešitve, OVE in URE;
4. Socialna vključenost vseh prebivalcev na podeželju.

4.1.1 Podjetništvo na podeželju

PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • ugodna geografska lega, bližina večjih mest, avtocesta in železnica (Murska Sobota) ter sosednjih držav, • potencial lokalne hrane (predelava – razvoj novih, inovativnih produktov npr. iz konoplje, ajde...), • potencial naravnih virov (les, ilovica...) in razvoj podjetništva na tej osnovi - biogospodarstvo, • lokalni viri in strokovnjaki, ki so že uspešni podjetniki na Goričkem, • porast socialnega podjetništva, • številne še živeče domače oz. umetnostne obrti – še živeče znanje, • priseljenci prinašajo nove podjetniške ideje na območje LAS, • primeri dobrih praks na področju zaposlovanja ranljivih skupin in njihove implementacije v proizvodne procese (Korenika, Kocljevina ipd.), • ohranjeni in samodejno delujoči ekosistemi v delih ohranjene narave kot potencial za obnovo in povezljivost razpršenih habitatov. 	<ul style="list-style-type: none"> • slabo razvito podporno okolje (premalo razvite podjetniške in socialne veščine, pomanjkanje primernih prostorov za razvoj dejavnosti), • pomanjkanjem podjetniških virov, kot so poslovni inkubatorji, podjetniški centri in podpora za mlade podjetnike, • pomanjkanje kvalificirane delovne sile, • brezposelnost je večja kot povprečje v Sloveniji, • pomanjkanje določenih storitev (potrebna promocija določenih poklicev – deficitarni poklici), • neskladje med ponudbo in povpraševanjem na trgu dela, • staranje prebivalstva na območju LAS, • beg možganov, saj mladi zaradi pomanjkanja priložnosti za zaposlitev in podjetniški razvoj iščejo boljše priložnosti drugje, • (pre)malo priložnosti za izobraževanje o ekološkem kmetovanju in ohranjanju narave.

PODJETNIŠTVO

PRILOŽNOSTI	NEVARNOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • ohranjanje kulturne dediščine kot podjetniška priložnost (obnova glinenih / cimpranih hiš, usposabljanja, vzpostavitev učnega centra), • povezovanje naravne in kulturne dediščine, turizma in lokalnih ponudnikov – skupni produkti, • razvoj novih inovativnih produktov na osnovi lokalnih resursov – endogeni potencial, • razvoj novih (socialnih) storitev za pomoč starostnikom (prevozi, potujoča trgovina, pomoč na domu, hišna opravila ipd.), • razvoj inovativnih produktov domače oz. umetnostne obrti, njihovo povezovanje in skupno trženje (sodelovanje z oblikovalci in tržnimi strokovnjaki), • lokalne vire in strokovnjake, ki so že uspešni podjetniki na Goričkem uporabiti kot mentorje in predavatelje, • inovativne predstavitve deficitarnih poklicev (sodelovanje obrtnikov, šol in mladih), • podporne storitve za mlade podjetnike (mentorstvo, usposabljanja in strokovna podpora), • aktivacija dolgoročno brezposelnih in njihova prekvalifikacija, motivacija, • zaposlovanje ranljivih skupin in njihova socialna vključenost, • razvoj socialnega podjetništva, • ohranjanje delov narave, kjer ekosistemi še delujejo, • opazovanje in raziskovanje delovanja ekosistemov in ekosistemskih koristi, • obnova naravnih ekosistemov za vzpostavljanje naravnih ravnovesij in zmanjševanje vplivov sprememb podnebja, • razvoj ekološkega kmetovanja in pridelava ekološko pridelane hrane, • zeleni poklici. 	<ul style="list-style-type: none"> • zaradi nestimulativne nacionalne politike in nesposobnega lokalnega okolja, izpad interesa za podjetništvo, • upad povpraševanja na trgu, • dvig cen energentov in surovin, • nezainteresiranost mladih za podjetništvo, • nezainteresiranost brezposelnih za prekvalificiranje.

Tabela 3: SWOT analiza podjetništvo

4.1.2 (EKO)kmetijstvo

PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • okolje bogato z naravnimi potenciali (les, mineralna voda, termalna voda,..), • na razpolago so neizkoriščene kmetijske površine primerne za ekološko kmetovanje, • večina območja LAS je v KP Goričko – neokrnjena narava, • potencial v pridelavi ekoloških vin in razvoju novih blagovnih znamk, • posamezne pozitivne zgodbe proizvodnje eko produktov – primeri dobrih praks, • zanimanje za eko produkte je v porastu. 	<ul style="list-style-type: none"> • pomankanje organiziranega odkupa in trženja ekoloških kmetijskih produktov, • slaba povezanost eko kmetov, • pomanjkanje podpornega okolja za male kmete pri urejanju birokracije, • ni lokalne drevsnice ali vrtnarije, eko sadik, • slaba kupna moč prebivalcev Goričkega, • prisotnost manj kvalitetnih živil iz uvoza, ki imajo zelo nizko ceno (konkurenčnost), • slabo znanje s področja eko kmetijstva.
(EKO)KMETIJSTVO	
PRILOŽNOSTI	NEVARNOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • zasaditev bolj zanimivih ekoloških poljščin, • ustanovitev (eko)zadruga, • kratke dobavne poti (povezovanje med lokalnimi ponudniki in pridelovalci), • povezovanje (eko)kmetov in skupno trženje, • dodatno usposabljanje kmetov ter motivacija prehoda v ekološko pridelavo in predelavo, • novi inovativni (eko)produkti in zgodbe, • povečan odvzem (eko)produktov s strani javnih inštitucij, • nadaljnji razvoj dopolnilnih dejavnosti na kmetijah, • predelava biomase s travnikov v eko-kompost ali bio ogje, • vzpostavitev vzorčne demonstracijske kmetije za izkustveno in teoretično izobraževanje o naravi prijaznem kmetovanju (biodinamično, perkmakulturno, ekološko). 	<ul style="list-style-type: none"> • opuščanje in zaraščanje kmetijskih površin, • opuščanje kmetijske dejavnosti s strani mladih, • premajhen odkup ekoloških produktov s strani javnih inštitucij, • premajhna ponudba (eko)hrane, • ekstremni vremenski pojavi – podnebne spremembe, • visoka cena ekoloških produktov, • neprimerna raba zemljišč v prostoru, • nevarnost plazov zaradi neprimernih ukrepov človeka (večanje zemljišč), • trajni nasadi na neprimernih legah.

Tabela 4: SWOT analiza (EKO)kmetijstvo

4.1.3 (EKO)turizem

PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • bogate naravne danosti in kulturna dediščina ter bogata kulinarčna tradicija za razvoj turistične dejavnosti, • bogato društveno življenje (številni kulturni, športni, turistični in drugi dogodki oz. prireditve), • neokrnjena narava, Natura 2000, Krajinski park Goričko, 	<ul style="list-style-type: none"> • Večina turistične ponudbe omejena na eno občino, • razdrobljena turistična ponudba (nepovezanost posameznih obstoječih ponudnikov), • ni enotne blagovne znamke območja LAS, • ponudba ob tematskih poteh je slaba, nedostopna in ni prilagojena turistom,

<ul style="list-style-type: none"> • dobre razmere za kolesarski turizem, • porast turističnih in nočitvenih kapacitet, • pestra turistična ponudba, primeri dobrih praks, • trend v turizmu gre v smeri butičnega, 5-zvezdičnega doživetja, • razvoj novih doživetij (porast inovativne ponudbe kot so npr. timbilingi in kolesarjenje), • porast novih ponudnikov zasebnih nastanitev (glamping). 	<ul style="list-style-type: none"> • premalo inovativnih turističnih produktov, • pomanjkanje turističnih delavcev in njihovega strokovnega znanja, • slabe prometne povezave in javni potniški promet, • neizkoriščen potencial povezovanja z nevladnimi organizacijami na področju turizma s ciljem obogatitve turistične ponudbe.
(EKO)TURIZEM	
PRILOŽNOSTI	NEVARNOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • vključevanje lokalno pridelane hrane v turistično ponudbo, • povezovanje ponudnikov na podeželju v skupne promocijske in trženjske aktivnosti, racionalizacija stroškov, • uskladitev koledarja dogodkov na območju LAS, • novi inovativni produkti, na osnovi kriterijev: visoko kakovostna, razlikovalna, avtentična, zelena doživetja, z lokalnim karakterjem, izredno dodelanim pristopom in storitvijo ter z močno izraženo izkustveno in osebno noto, • nova skupna blagovna znamka območja LAS ter skupno trženje na osnovi te, • posodobiti in povezati kolesarske poti in poenotiti njihov prikaz, • usposabljanje turističnih ponudnikov v skladu z novimi trendi, • predstavitev primerov dobrih praks na področju (eko)turizma, motivacija mladih, • varuhi narave, digitalizacija na področju turizma, • vzpostavitev povezave z vlakom in krožnih linij javnega prometa, • nove pohodniške in tematske poti, • usposabljanje turističnih vodnikov v naravi in krajini z znanjem iz naravoslovja. 	<ul style="list-style-type: none"> • nezainteresiranost turističnih ponudnikov za povezovanje, • nespoštljivo vedenje obiskovalcev (objestnost, smetenje, neupoštevanje redkosti nekaterih rastlinskih in živalskih vrst), • neobvladovanje turističnih tokov oz. obiskov, • zmanjšan turistični obisk.

Tabela 5: SWOT analiza (EKO)turizem

4.1.4 Zelene javne večnamenske površine in objekti

PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • športna infrastruktura skoraj v vsaki vasi, • veliko večnamenskih objektov (vaško-gasilski domovi), • veliko nevladnih organizacij s področja športa in drugih prostočasnih dejavnosti, ki nudijo vsebine / programe, • veliko aktivne populacije v različnih društvih, • želja vaščanov vseh starosti po druženju, aktivaciji, • za vzpostavitev zelenih javnih površin je na voljo dovolj javnih površin, • v večjih (turističnih) naseljih je povpraševanje po zeleni javni infrastrukturi veliko (Moravske Toplice). 	<ul style="list-style-type: none"> • športna in rekreacijska infrastruktura je vsebinsko zelo ozko omejena (nogomet), • dotrajanost športno in rekreacijske infrastrukture in večnamenskih objektov, neustrezna in zastarela oprema v večnamenskih objektih, • infrastruktura v večini primerov ni dostopna za invalide, • večnamenski objekti brez prave vsebine in uporabe (neizkoriščena infrastruktura), • slabo povezovanje med lokalnimi skupnostmi pri rabi javnih prostorov, • neizkoriščen potencial nevladnih organizacij (društev, zavodov), ki ponujajo različne športne in druge programe, • občine večinoma sofinancirajo zgolj društva s sedežem iz svoje občine, • večje vasi, središča imajo močno razvito infrastrukturo, manjše odmaknjene vasi pa so pogosto zapostavljene, • visoki stroški vzdrževanja, • pomanjkanje strateškega načrtovanja zelenih javnih površin (med vasmi in občinami), • neaktivna mladina - nezdrav način življenja.
ZELENE JAVNE VEČNAMENSKE POVRŠINE IN OBJEKTI	
PRILOŽNOSTI	NEVARNOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • pripadnost gasilskim društvom vseh generacij bi bilo potrebno izkoristiti za krepitev medgeneracijskega sodelovanja, • dati poudarek na mladini in skozi društvene dejavnosti podpreti sorodne programe / npr. krepitev digitalnih kompetenc, ohranjanje kulturne dediščine, soočanje z demenco, rekreacija, pohodi ipd., • bolj zanimive vrste športno-rekreacijskih vsebin in površin (pump track, motorični parki, učilnice na prostem, poligoni za pse ipd.), • zelene javne večnamenske površine prilagojene tudi za uporabo invalidov, • strateški načrt razvoja zelenih javnih površin (po občinah ali vaseh - vsaka vas svoj šport) - vključevanje uporabnikov predvsem mladih, 	<ul style="list-style-type: none"> • nezainteresiranost lastnikov večnamenskih objektov za sodelovanje tako pri adaptaciji in novih vsebinah (občine, KS, gasilska društva), • nezainteresiranost občanov, predvsem mladih za sodelovanje, • pomanjkanje sredstev in volje za vzdrževanje ali obnovo, • energetska draginja.

<ul style="list-style-type: none"> • aktiviranje javnih stavb in površin za večnamensko uporabo (npr. turizem, šport, podjetništvo,...) • inovativne aktivnosti za večjo gibalno aktivnost otrok in mladine, • posodobitev opreme in infrastrukture za manj vzdrževanja in porabe energentov, • izgradnja večnamenskih igrišč in umetnih materialov (manj vzdrževanja, večja uporabnost), • v turističnih krajih predstavljajo zelene javne površine dodatna ponudbo, • oblikovanje večjih zelenih javnih površin (parkov) v občinskih središčih (zmanjševanje pritiska ljudi v naravnih območjih) • sofinanciranje športnih in drugih vsebin društev, ki lahko izkoristijo obstoječo infrastrukturo (sofinanciranje ne glede na sedež društva v neki občini). 	
---	--

Tabela 6: SWOT analiza zelene večnamenske površine in objekti

4.1.5 Okoljske in podnebne rešitve, OVE in URE

PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • sorazmerno ohranjeno podeželje, neokrnjena narava, pestra naravna in kulturna dediščina, biotska in krajinska raznolikost, • posebna varstvena in zavarovana območja (Natura 2000, Krajinski park Goričko), • prepoznavna kolektivna blagovna znamka KP Goričko, • primeri dobrih praks v smeri poenotenja okoljske in interpretacijske infrastrukture (na primer kolesarska postajališča, tematske poti), • raznolika obstoječa okoljska in interpretacijska infrastruktura (počivališča za kolesarje in pohodnike, razgledna mesta, pohodne, tematske, kolesarske in druge poti, informativne in interpretativne table ...), • razvejana mreža kolesarskih in pohodniških poti in počivališč, • na voljo veliko travnih površin – surovina za kompost, • endogeni potenciali OVE na območju (sonce, geotermalna energija), 	<ul style="list-style-type: none"> • opuščanje reje travojedih živali in s tem posledično opuščanje rabe travnikov oziroma življenjskih prostorov za travniške vrste metuljev in ptic, težave pri skladiščenju in porabi pokošene trave, • opuščanje rabe travniških visokodebelnih sadovnjakov in posledično izguba življenjskega prostora ptic duplarjev, • neugodno stanje vodotokov zaradi regulacij v preteklosti, • nepoenoten način vzpostavljanja okoljske in interpretacijske infrastrukture, • številna dotrajana okoljska infrastruktura, ki jo je potrebno sanirati ali zamenjati, • številni objekti kulturne dediščine so v slabem stanju in nimajo vsebine, • nepravilno, neodgovorno ravnanje z domačimi živalmi, • nepravilno ravnanje z biološkimi in drugimi odpadki - odpadna hrana, • pomanjkanje zelenih površin namenjenih opravevanju,

<ul style="list-style-type: none"> • pripravljenost OŠ in vrtcev k sodelovanju z lokalnimi akterji s področja URE in OVE z namenom dodatnega in pravočasnega izobraževanja otrok s tega področja, • obstoječi letni dogodki kot priložnost za ozaveščanje in informiranje prebivalstva o varstvu okolja, OVE in URE, • strnjena naselja ter bogat potencial lesne biomase kot podlaga za DOLB sisteme. 	<ul style="list-style-type: none"> • sorazmerno slaba osveščenost prebivalstva o izkoriščanju lokalnih potencialov OVE in URE ter varovanju kakovosti okolja, • veliko število avtomobilov na gospodinjstvo, • splošno slabo poznavanje tehnologij za proizvodnjo in shranjevanje energije iz OVE, • visok delež energetske revnih gospodinjstev, • neizkoriščen potencial skupnosti na energetske področju, • povečana uporaba plastike v vsakdanjem življenju, • nezanimanje za »mehke« ukrepe zniževanja CO₂, premajhen interes širše skupnosti, • neizkoriščen potencial lesne biomase (DOLB v strnjenih naseljih) in geotermalne energije (proizvodnja električne energije).
---	--

OKOLJSKE IN PODNEBNE REŠITVE, OVE IN URE

PRILOŽNOSTI	NEVARNOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • potencial za razvoj kolesarstva in pohodništva z vključevanjem tematike biodiverzitete, • sistemsko urediti oz. poenotiti izgled okoljske infrastrukture ter ga v skladu s temi smernicami tudi vzdrževati in dograjevati, • vzpostavitev območij za obiskovalce (primeri dobrih praks - Pot po močvari Lončarovci, Pot cvetočih travnikov, Pot metuljev, Pot čuka in puščavnika), • vodeni ogledi obiskovalcev v naravo (sistem vodnikov, varuhi narave, izobraževanje in certificiranje), • JZ KPG kot povezovalni člen pri izmenjavi dobrih praks (potujoči naravovarstveni in okoljski svetovalec), • priprava krajinskih načrtov za posamično posestvo (deli narave na kmetijskih zemljiščih, mlake za namakanje, mejice, posamična drevesa ob počivališčih), • ohranjanje slikovitosti kulturne krajine za identiteto Goriškega (obnova sadovnjakov, sajenje posamičnih dreves na križpotjih, ob počivališčih za kolesarje in pohodnike, sajenje laških topolov za varstvo pred strelami, različne NAJ akcije), 	<ul style="list-style-type: none"> • vplivi podnebnih sprememb in neustreznost ukrepov za obvladovanje teh vplivov, • neprimerna regulacija obiskovalcev v naravi, • pomanjkanje sredstev za urejanje (vzdrževanje in vzpostavljanje) okoljske in interpretacijske infrastrukture, • potencialna nezainteresiranost lastnikov in upravljavcev infrastrukture za sledenje smernicam glede vzpostavljanja infrastrukture, • povečanje nezaželenih legel domačih živali, • zaraščanje površin, • vnos in širjenje novih invazivnih tujerodnih vrst, • povečanje količin odpadne hrane, • propadanje objektov kulturne dediščine, • zaradi razvoja izkoriščanja OVE za namen proizvodnje električne energije preobremenjeno omrežje glede na obstoječo infrastrukturo, • povečanje energetske revščine v gospodinjstvih, • potratna in neučinkovita uporaba vozil v prometu, • povečana svetlobna onesnaženost (zastarela javna razsvetljava, pretirana osvetlitev kulturnih ter cerkvenih objektov).

- renaturacije vodotokov in mokrotnih travnikov ter obnova obvodne vegetacije na golih bregovih potokov in mlinščic,
- aktivnosti za povečanje odgovornosti skrbništva za domače živali (preprečiti nezaželena legla, neprimerna oskrba z živalmi),
- razvoj in usmeritev v okoljske inovativne gospodarske dejavnosti (npr. storitvene kmetije za pomoč starejšim in nekmetom),
- predelava pokošene trave v kvaliteten kompost,
- piroliza kot potencial za predelavo bioloških odpadkov v fosforno gnojilo in bio oglje,
- ozaveščanje o pravilnem ravnanju z biološkimi in drugimi odpadki v gospodinjstvih, aktivnosti za zmanjšanje količine odpadne hrane, ponovna raba, reciklaža, second hand,
- spodbujanje raznovrstne uporabe in ponovne rabe dediščine v sinergiji z ohranjanjem narave in kakovostnega življenja na podeželju (inventar kmečih hiš, učilnica za obnovo butanih in cimpranih hiš, mlini in mlinščice ipd),
- ohranjanje in povečanje zelenih površin namenjenih oprashaevanju v naseljih in javnih površinah,
- potencial v izkoriščanju sončne energije, biomase in geotermalne energije,
- spodbujanje upravljanja brez odpadkov,
- energetske management v vseh sektorjih,
- izkoriščanje moči in potenciala skupnosti na energetske področju (kooperative, skupnosti),
- povečanje uporabe trajnostne mobilnosti,
- potencial pri shranjevanju električne energije,
- obstoječa infrastruktura kot priložnost za povečanje deleža OVE pri proizvodnji elektrike iz OVE,
- izkoriščanje OVE za namen zagotovitve javne razsvetljave ter uporaba inovativnih pristopov in tehnologije v tem sektorju,
- prireditve z manj odpadki (ozaveščanje o mehkih ukrepih varovanja okolja).

Tabela 7: SWOT analiza okoljske in podnebne rešitve, OVE in URE

4.1.6 Socialna vključenost vseh prebivalcev na podeželju

PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • vzpostavljena mreža organizacij za pomoč ranljivim družbenim skupinam, • razviti programi pomoči ranljivim skupinam z možnostjo nadgradnje, • vzpostavljena medgeneracijska mreža sodelovanja in zagotovljeni infrastrukturni pogoji, • razvito socialno podjetništvo z ustvarjanjem pogojev za zaposlovanje ranljivih družbenih skupin, • naravne danosti in možnosti za lokalno pridelavo kakovostne hrane, • še obstoječa tradicionalna znanja glede samooskrbe in tradicionalnih obrti, • številne nevladne organizacije ponujajo različne programe za preživljanje prostega časa, • primeri dobrih praks ženskih podjetnic na območju LAS, • zaradi bogate naravne in kulturne dediščine, raznolikosti živalske populacije, povezave z lokalno skupnostjo je območje LAS zelo primerno za izvedbo terapij z živalmi, • veliko aktivne populacije v različnih društvih. 	<ul style="list-style-type: none"> • nizka udeležba na obstoječih dogodkih in v obstoječih programih, • odseljevanje mladih, beg možganov, zaposlovanje v sosednjih državah (predvsem Avstrija), • staranje prebivalstva, • pomanjkanje možnosti za varstvo starejših in financiranja teh storitev, • slaba prometna povezanost in posredno slaba dostopnost do storitev, • visok delež socialne izključenosti in visoka stopnja tveganja revščine, • slaba digitalna pismenost starejših, • pretirana in nepravilna uporaba digitalnih tehnologij ter socialnih omrežij s strani mladih, • visoka stopnja digitalnega nasilja med mladimi, • nezadostna zainteresiranost za prostovoljstvo, • nizka ozaveščenost prebivalstva o pomenu lokalno pridelane hrane in zdravih prehranjevalnih navadah, • slabi zdravstveni kazalniki za prebivalce območja LAS, • podeželska mladina ima slabe možnosti za preživljanje prostega časa, majhna ponudba aktivnosti, • ni pregleda skupne ponudbe nevladnih organizacij in drugih organizacij na področju prostočasnih in drugih aktivnosti, ki jih izvajajo (npr. v prostem času, kot dodatne interesne vsebine v šolah ipd.), • slabo vključevanje žensk pri različnih družbenih odločitvah, • pomanjkanje kompetenc žensk, • pomanjkanje vsebine za preživljanje prostega časa žensk v srednjih letih, • slaba seznanjenost, predvsem ranljivih skupin, o pravicah in pravnih koristih v pravnih razmerjih, • neenakomeren dostop do pravnega svetovanja, • otežen dostop invalidov do prostočasnih dejavnosti (prevoz, neustrezna oprema, neustrezni prostori).

SOCIALNA VKLJUČENOST VSEH PREBIVALCEV NA PODEŽELJU

PRILOŽNOSTI	NEVARNOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • proaktivni pristopi mreže organizacij za pomoč ranljivim družbenim skupinam, • krepitev medgeneracijskega sodelovanja, • nadaljnji razvoj socialnega podjetništva, socialne inovacije in ozaveščanje o pozitivnih družbenih učinkih, • ozaveščanje o prednostih zaposlitve v lokalnem okolju, • prenos tradicionalnih znanj na mlajše generacije, • digitalno opismenjevanje starejših, • ozaveščanje o pravilni uporabi digitalnih tehnologij in družbenih ter socialnih omrežij za mlade, • programi za soočanje z digitalnim nasiljem med mladimi na podeželju, • inovativne oblike preživljanja prostega časa za mlade, • krepitev občutka o pripadnosti skupnosti, • razvoj alternativnih oblik varstva starejših, • vpeljevanje dobrih praks dostopa do storitev v vse občine LAS Goričko (npr. prostofer), • aktivacija potencialov žensk na podeželju, • vzpostavitev celovite storitve terapij z živalmi, • izvedba spletnih in terenskih svetovanj in usmeritev kako postopati, da se pravice in pravne koristi uspešno uveljavijo (npr. svetuje se na katere institucije se zainteresirani lahko obrne in na kakšen način), • izboljšanje pogojev za izvedbo prostočasnih dejavnosti invalidov (prevoz, ustrezna oprema, ustrezni prostori). 	<ul style="list-style-type: none"> • nadaljnje odseljevanje mladih in beg možganov, • zakonodaja na področju dolgotrajne oskrbe, • podnebne spremembe, • nezainteresiranost za sodelovanje, • slabšanje zdravstvenega stanja prebivalcev območja LAS, predvsem mladih, • apatičnost mladih na podeželju, • majhna ponudba aktivnosti in možnosti preživljanja prostega časa na podeželju.

Tabela 8: SWOT analiza socialna vključenost vseh prebivalcev na podeželju

4.2 Potrebe in potencial območja

PODJETNIŠTVO

Opredelitev POTREB:

- Ohraniti je potrebno **tradicionalne domače obrti**, pomagati obrtnikom pri razvoju novih inovativnih produktov ter njihovem trženju (sodelovanje obrtnikov, oblikovalcev in tržnih strokovnjakov).
- Podpreti je potrebno **podjetniške ideje priseljencev** in prenesti njihovo pozitivno mentaliteto na lokalne prebivalce.

- Dodatno bo potrebno izvesti aktivnosti za **podporno okolje podjetnikom** (usposabljanja za podjetniške in socialne veščine, trženje, ipd.).
- Nuditi **podporo mladim podjetnikom** v obliki mentorstva, usposabljanj in strokovne podpore.
- Mladi in potencialni podjetniki potrebujejo podporo pri **razvoju inovativnih idej** ter pri pretvorbi teh idej v uspešna podjetja (dostop do virov, kot so finančna sredstva, tržne informacije, potencialni investitorji in poslovni partnerji, mreženje in povezovanje z drugimi podjetniki).
- V sodelovanju obrtne zbornice, podjetnikov in šol bo potrebno izvesti inovativne predstavitve **deficitarnih poklicev** in jih tako približati mladim.
- Z različnimi motivacijskimi prijemi bo potrebno mlade in dolgotrajne brezposelne motivirati k podjetniškemu mišljenju in poklicnemu prekvalificiranju.
- Podjetniki bodo morali z **vlaganji v OVE in URE** zmanjšati porabo energentov.
- Konstanten razvoj novih **inovativnih produktov in storitev** podjetnikov.

Oprelitev POTENCIALOV:

- **Ugodna geografska lega**, bližina večjih mest, avtocesta in železnica (Murska Sobota) ter sosednjih držav.
- **Potencial lokalne hrane** (predelava – razvoj novih, inovativnih produktov npr. iz konoplje, ajde...).
- **Potencial naravnih virov** (les, ilovica...) in razvoj podjetništva na tej osnovi – biogospodarstvo.
- Porast socialnega podjetništva.
- Številne še **živeče domače oz. umetnostne obrti** in še živeče znanje.
- Priseljenci prinašajo nove podjetniške ideje na območje LAS.
- **Primeri dobrih praks** na področju zaposlovanja ranljivih skupin in njihove implementacije v proizvodne procese (Korenika, Kocljevina ipd.), ter prenos modela na druga primerna področja.
- Izkoristiti je potrebno **naravne danosti in vire** območja LAS Goričko za razvoj novih podjetniških idej, produktov in storitev (obnova starih hiš, tradicionalna gradnja, uporaba naravnih materialov, novi inovativni produkti ipd.).
- Lokalne vire in strokovnjake, ki so že uspešni podjetniki na Goričkem uporabiti kot **mentorje in predavatelje**.
- S pomočjo **socialnega podjetništva** se lahko naslavlja potrebe po **storitvah za starostnike** (prevozi, potujoča trgovina, pomoč na domu, hišna opravila ipd.).

(EKO)KMETIJSTVO

Oprelitev POTREB:

- Posamezne pridelovalce in predelovalce bi bilo potrebno s pomočjo primerov dobrih praks **dodatno ozaveščati, animirati, motivirati ter usposobiti**.
- Spodbuditi bi bilo potrebno **povezovanje (eko)kmetov** in njihovo **skupno trženje** (društvo, zadruga).

- **Ekološko kmetovanje** na območju LAS bi bilo potrebno **prilagoditi razmeram**, zasaditi bi bilo potrebno bolj zanimive ekološke poljščine.
- Izboljšati bi bilo potrebno **organiziran odkup in trženja ekoloških kmetijskih produktov**.
- Trajne nasade bi bilo potrebno prilagoditi naravnim danostim.
- Izvesti bi bilo potrebno **dodatna usposabljanja kmetov** ter jih motivirati za prehod v ekološko pridelavo in predelavo.
- Konstantno usposabljanje ekoloških pridelovalcev.
- Malim ekološkim kmetom je potrebno nuditi dodatno podporo.
- Dodatna spodbuda lokalnih javnih inštitucij k **večjemu odjemu lokalnih ekoloških proizvodov in produktov**.
- Zasaditev primernih poljščin in naložbe v primerno infrastrukturo za **prilagoditev ekstremnim vremenskim pojavom** (blaženje podnebnih sprememb).
- Lokalne potrošnike je potrebno **ozaveščati o prednostih ekoloških pridelkov** in produktov ter jih spodbuditi k večji potrošnji lokalno pridelane hrane.
- Prikazati je potrebno **pozitivne zgodbe lokalne pridelave** in predelave ter njihove prednosti.

Opredelitev POTENCIALOV:

- Okolje na območju LAS Goričko je **bogato z naravnimi viri**, večina območja LAS je v KP Goričko. Na razpolago so **neizkoriščene kmetijske površine**, ki so primerne za ekološko kmetovanje. Vse to predstavlja potencial za ekološko kmetovanje.
- Zaradi zgodovinskega ozadja, obstaja potencial v pridelavi (eko)vin in **razvoju drugih zanimivih avtohtonih produktov** ter novih **blagovnih znamk**.
- Na območju LAS obstajajo že posamezne **pozitivne zgodbe** pridelave in proizvodnje eko produktov – primeri dobrih praks.
- Za ohranitev in razvoj (manjših) kmetij na območju LAS Goričko je nujen nadaljnji **razvoj dopolnilnih dejavnosti na kmetijah**, katerih cilj je izboljšanje dohodkovnega položaja kmetij ter zagotavljanje in ustvarjanje novih delovnih mest na kmetijah.
- Poslovno priložnost predstavlja vzpostavitev **lokalne drevesnice ali vrtnarije** ter **vzgoja (eko)sadik**. Ta se lahko izvaja tudi pri že uveljavljenih ekoloških kmetijah.
- Z izboljšanim **povezovanjem ekoloških kmetov** bo na razpolago večja količina ekoloških pridelkov in produktov na enem mestu. Tako se bo posredno zmanjšala tudi cena.

(EKO)TURIZEM

Opredelitev POTREB:

- Naravne danosti, kulturno dediščino ter bogato kulinarčno tradicijo je potrebno v večji meri izkoristiti za **razvoj turistične dejavnosti**.
- Razviti je potrebno **nove inovativne produkte**, na osnovi kriterijev: visoko kakovostna, razlikovalna, avtentična, zelena doživetja, z lokalnim karakterjem, izredno dodelanim pristopom in storitvijo ter z močno izraženo izkustveno in osebno noto.

- Izkoristiti je potrebno dobre razmere območja LAS za **kolesarski turizem**, posodobiti in povezati kolesarske poti in poenotiti njihov prikaz.
- Izboljšati je potrebno **povezanost turistične ponudbe** območja LAS, razviti novo **skupno blagovno znamko** LAS območja ter skupno trženje na osnovi le-te.
- Posodobiti je potrebno **ponudbo ob tematskih poteh**, zagotoviti dostopnost turistom na trajnostni način.
- Stalno je potrebno izvajati **usposabljanje turističnih ponudnikov** v skladu z novimi trendi.
- Aktivno je potrebno predstavljati primere dobrih praks na področju (eko)turizma in tako **motivirati mlade**, da se odločajo za **poklice na področju turizma**.
- Številne kulturne, športne, turistične in druge **dogodke oz. prireditve je potrebno uskladiti** v skupni koledar dogodkov na območju LAS.
- Za izboljšanje prometne povezanosti območja LAS je potrebno **dodatno vzpostaviti povezave** z vlakom in krožne linije javnega prometa.
- Turističnim ponudnikom je potrebno prikazati **prednosti povezovanja in skupnega nastopa na trgu**, jih usposablјati, izobraževati ter motivirati.
- Z vzpostavitvijo tako imenovanih **»Varuhov narave«** je potrebno omejiti nespoštljivo vedenje obiskovalcev (objestnost, smetenje, neupoštevanje redkosti nekaterih rastlinskih in živalskih vrst).
- S pomočjo **digitalizacije in tehničnih orodij** je potrebno spremljati in omejevati tokove turistov na območju LAS.
- Oblikovati je potrebno **trajnostne turistične produkte**, ki dodatno ne bodo obremenjevali okolja. Skupne predstavitvene vsebine območja morajo promovirati dostopne naravne turistične točke ter hkrati ozaveščati turiste o spoštljivem vedenju v naravi.

Opredelitev POTENCIALOV:

- **Bogate naravne danosti in kulturna dediščina** ter **bogata kulinarčna tradicija** so potencial za razvoj turistične dejavnosti.
- **Bogato društveno življenje** (številni kulturni, športni, turistični in drugi dogodki oz. prireditve).
- Ohranjena narava, Natura 2000, Krajinski park Goričko, UNESCO Biosferno območje Mura.
- Dobre razmere za kolesarski turizem.
- **Porast turističnih in nočitvenih kapacitet.**
- Pestra turistična ponudba, **primeri dobrih praks.**
- Trend v turizmu gre v smeri **butičnega, 5-zvezdičnega doživetja.**

Opredelitev POTREB:

- Obstoječo športno-rekreativno infrastrukturo in večnamenske objekte je potrebno aktivirati in jim podati **nove inovativne vsebine** ter jih **prilagoditi uporabi tudi za invalide**.
- Na obstoječih neizkoriščenih javnih površinah je potrebno **vzpostaviti bolj zanimive vrste športno-rekreacijskih vsebin in površin** (pump track, motorični parki, učilnice na prostem, poligoni za pse, poligoni za zaščito in reševanje ipd.).
- V (turističnih) krajih je potrebno vzpostaviti **zanimive zelene javne površine**, saj te predstavljajo dodano ponudbo.
- Potrebno bi bilo pripraviti **strateški načrt razvoja zelenih javnih površin** (po občinah ali vaseh – vsaka vas svoj šport) in pri tem vključevati uporabnike, predvsem mlade in tudi starejše, ki premorejo izkušnje in modrost. Na ta način se lahko zagotovi pestra in enakomerno porazdeljena ponudba zelenih javnih površin (prostori medgeneracijskega druženja).
- **Posodobiti bo potrebno opremo in infrastrukturo**, da bo manj vzdrževanja in bo poraba energentov manjša.
- Izvesti bo potrebno različne inovativne aktivnosti za **večjo gibalno aktivnost otrok in mladine**.
- Zamenjati je potrebno **neustrezno in zastarelo oprema** v večnamenskih objektih in tako občane in predvsem **mlade pritegniti k večji uporabi**.

Opredelitev POTENCIALOV:

- Športna infrastruktura skoraj **v vsaki vasi**.
- Veliko večnamenskih objektov (vaško-gasilski domovi).
- Želja vaščanov vseh starosti po **druženju, aktivaciji**.
- Za vzpostavitev zelenih javnih površin je na voljo **dovolj javnih površin**.
- V večjih (turističnih) naseljih je **povpraševanje** po zeleni javni infrastrukturi veliko (Moravske Toplice).
- Izkoristiti pripadnost gasilskim društvom vseh generacij za **krepitev medgeneracijskega sodelovanja**.
- S sodelovanjem in pomočjo mladih ter skozi društvene dejavnosti se lahko oblikujejo **novi programi in vsebine**.
- Izkoristiti je potrebno **potencial nevladnih organizacij** s področja športa in drugih pristočnih dejavnosti in z njihovo pomočjo aktivirati lastnike večnamenskih objektov ter občane k sodelovanju in uporabi.
- Izkoristiti možnosti **nepovratnih sredstev** za vlaganje v vsebine in v infrastrukturo.

Opredelitev POTREB:

- Za ohranjanje narave bi bilo potrebno pripraviti **krajinske načrte** za posamično posestvo (deli narave na kmetijskih zemljiščih, mlake za namakanje, mejice, posamična drevesa ob počivališčih).
- Z različnimi ukrepi je potrebno **ohraniti slikovitost kulturne krajine** za identiteto Goričkega (obnova sadovnjakov, sajenje posamičnih dreves na križpotjih, ob počivališčih za kolesarje in pohodnike, sajenje laških topolov za varstvo pred strelami, različne NAJ akcije). Na ta način bomo **zmanjšali opuščanje rabe travniških visokodebelnih sadovnjakov** in posledično izgubo življenjskega prostora ptic duplarjev in divjih opravevalcev.
- Kljub temu, da za območje KP Goričko obstaja Pravilnik o označevanju naravnih vrednost sistemsko urediti oz. **poenotiti izgled okoljske infrastrukture** na območju LAS ter ga v skladu s temi smernicami tudi **vzdrževati in dograjevati**.
- Spodbujati je potrebno **raznovrstne uporabe in ponovne rabe dediščine** v sinergiji z ohranjanjem narave in kakovostnega življenja na podeželju (inventar kmečkih hiš, učilnica za obnovo butanih in cimpranih hiš, mlini in mlinščice in druga kulturna dediščina).
- Pospešeno je potrebno izvajati aktivnosti za povečanje odgovornosti **skrbništva za domače živali** (preprečiti nezaželena legla, neprimerna oskrba z živalmi).
- Ohraniti in planirano povečati zelene površine, namenjene **opraševanju** v naseljih, predvsem na javnih površinah.
- Izvesti bi bilo potrebno **renaturacijo vodotokov in mokrotnih travnikov** ter obnovo obvodne vegetacije na golih bregovih potokov in mlinščic.
- Obiskovalce v naravi je potrebno ustrezno usmeriti na določena območja in tako **regulirati oziroma zmanjšati število nenadzorovanih obiskov** v naravnem okolju.
- Ozaveščati je potrebno o **pravilnem ravnanju z biološkimi in drugimi odpadki** v gospodinjstvih, izvajati aktivnosti za zmanjšanje količine odpadne hrane, **ponovna raba, reciklaža, second hand**.
- Izvesti je potrebno različne aktivnosti za povečanje uporabe **trajnostne mobilnosti** ter **zmanjšanje energetske revščine**.
- Spodbujati aktivnosti za **zmanjšanje uporabe plastike** (npr. organizacija prireditev z manj oz. brez odpadkov).
- Spodbujati in uvesti je potrebno **energetski management** v vseh sektorjih.
- **OVE** je potrebno izkoristiti za namen zagotovitve javne razsvetljave ter spodbujati uporabo različnih **inovativnih pristopov in tehnologij** v tem sektorju.

Opredelitev POTENCIALOV:

- Sorazmerno ohranjeno podeželje in narava, pestro naravno in kulturno dediščino, biotsko in krajinsko raznolikost je potrebno izkoristiti za **razvoj kolesarstva in pohodništva z vključevanjem biodiverzitete**, vzpostaviti je potrebno območja za obiskovalce ter vodene ogled obiskovalcev v naravo, **izuriti varuhe narave in vodnike**, njihovo izobraževanje in certificiranje.

- JZ KP Goričko lahko služi kot povezovalni člen pri **izmenjavi dobrih praks** in spodbuja nadaljnje **povezovanje** v okviru blagovne znamke (potujoči naravovarstveni in okoljski svetovalec).
- Predelava pokošene trave v kvaliteten **kompost**.
- **Piroliza** kot potencial za **predelavo bioloških odpadkov** v fosforno gnojilo in bio oglje.
- Izkoristiti je potrebno potencial **sončne in geotermalne energije** ter **biomase** (npr. DOLB).
- Izkoristiti pripravljenost OŠ in vrtcev k sodelovanju z lokalnimi akterji s področja URE in OVE ter različne letne dogodke kot priložnost za **ozaveščanje in informiranje prebivalstva** o varstvu okolja, OVE in URE.
- Izkoristiti je potrebno moč in potencial skupnosti na energetskega področju (**kooperative, skupnosti**).

SOCIALNA VKLJUČENOST VSEH PREBIVALCEV NA PODEŽELJU

Oprelitev POTREB:

- Razviti bo potrebno **alternativne oblike varstva starejših**, ki bodo starejšim zagotavljale, da ostajajo v svojem lokalnem okolju in jim izboljšale kakovost življenja.
- Ker na območju LAS obstaja slaba prometna povezanost in posredno slaba dostopnost do storitev bo potrebno **vpeljati dobre prakse dostopa do storitev v vse občine** LAS Goričko (prostofer, občinski avto, krepitev med sosedске pomoči – povezovanje preko ponudnikov prevoza kot prostovoljec, sovaščan, npr. preko klicnega centra).
- Povečati je potrebno ozaveščenost o lokalno pridelani hrani, **zdravih prehrabnih navadah** ter živilih, ki lajšajo bolezn srca in ožilja (visok holesterol, srčna ali možganska kap, srčno popuščanje, visok krvni tlak, visok krvni sladkor, prekomerna teža).
- Izvedba različnih preventivnih aktivnosti za **varovanje zdravja** za vse starostne skupine z poudarkom na mladih.
- **Digitalno opismenjevanje starejših**.
- Ozaveščanje o **pravilni uporabi digitalnih tehnologij in družbenih ter socialnih omrežij** za mlade.
- **Strokovna podpora, podporna mreža, programi**, v katere se lahko vključujejo mladi in kjer dobivajo kakovostno mentorstvo, znanje in usmerjanje pri prehodu v odraslost.
- Izvedba aktivnosti za krepitev občutka o pripadnosti skupnosti predvsem za mlade (**kompetence, informiranje, participacija pri odločanju, prostovoljstvo, zdravje**).
- Pripraviti bi bilo potrebno poenoten pregled vsebin in aktivnosti, ki jih ponujajo **nevladne organizacije** na področju prostočasnih aktivnosti.
- Ponuditi je potrebno usposabljanja za dvig **kompetenc žensk, aktivnosti medgeneracijskega povezovanja**, spodbud za (samo)zaposlovanje v okviru dopolnilnih dejavnosti ali osebne dopolnilnega dela ter dodatne vsebine za preživljanje prostega časa.
- Izvedba **spletnih in terenskih svetovanj** in usmeritev glede pravic in pravnih koristi (npr. svetuje se na katere institucije se zainteresirani lahko obrne in na kakšen način).
- Z vlaganji v ustrezna prevozna sredstva, opremo in prostore je potrebno **izboljšati pogoje za izvedbo prostočasnih dejavnosti invalidov**.

Opredelitev POTENCIALOV:

- Izkoristiti vzpostavljeno **mrežo organizacij**, razvite programe pomoči ter zagotovljene infrastrukturne pogoje za bolj proaktiven pristop pri pomoči ranljivim družbenim skupinam.
- **Primere dobrih praks** pri socialnem podjetništvu izkoristiti za **nadaljnji razvoj socialnega podjetništva**, socialnih inovacij ter ozaveščanje o pozitivnih družbenih učinkih.
- Naravne danosti in možnosti za lokalno pridelavo kakovostne hrane ter še obstoječa tradicionalna znanja glede samooskrbe in tradicionalnih obrti je potrebno izkoristiti za **ozaveščanje o prednostih zaposlitve v lokalnem okolju** in **prenos tradicionalnih znanj** na mlajše generacije.
- Socialno podjetništvo in potrebe po **storitvah za starostnike** (prevozi, potujoča trgovina, pomoč na domu, hišna opravila ipd.) kot podjetniški potencial za mlade.
- **Motivacija prostovoljcev** predvsem pri aktivnostih dolgotrajne oskrbe starejših.
- Nadgradnja vzpostavljenega sodelovanja med vsemi deležniki nudenja pomoči ranljivim skupinam, lokalnimi skupnostmi, zdravstvom - predvsem **preventivni programi**.
- Znanje in izkušnje starejših, rodovitna zemlja, **želja starejših po predaji znanja**, druženju.
- Primere dobrih praks ženskih podjetnic na območju LAS je potrebno izkoristiti za aktivacijo **potencialov** drugih **žensk** na podeželju.
- Območje LAS je zelo primerno za vzpostavitev celovitega sistema **terapij z živalmi** (analiza trga, iskanje potencialnih ponudnikov, priprava izobraževalnih načrtov in programov, izvajanje, izvedba strokovnih seminarjev in simpozijev, spremljanje in ozaveščanje javnosti).

5. OPIS SLR, NJENIH CILJEV IN UKREPOV, VKLJUČNO Z DOLOČITVIJO MEJNIKOV IN CILJNIH VREDNOSTI KAZALNIKOV

5.1 Opis ciljev in ukrepov SLR, vključno z določitvijo mejnikov in ciljnih vrednosti kazalnikov

<p>odkup in trženja ekoloških kmetijskih produktov, usposabljanja in motivacija kmetov za prehod v ekološko pridelavo in predelavo, večji odjem lokalnih ekoloških proizvodov in produktov s strani lokalnih javnih inštitucij, prilagoditev ekstremnim vremenskim pojavom (blaženje podnebnih sprememb), večja potrošnja lokalno pridelane hrane, naravne danosti, kulturno dediščino ter bogato kulinarično tradicijo izkoristiti za razvoj turistične dejavnosti, novi inovativni trajnostni turistični produkti, razvoj kolesarskega turizma, posodobitev in povezava kolesarskih poti in poenoten prikaz, povezati turistično ponudbo območja LAS, razviti novo skupno blagovno znamko LAS območja ter skupno trženje na osnovi le-te, posodobiti ponudbo ob tematskih poteh, zagotoviti dostopnost turistom na trajnostni način, usposabljanja turističnih ponudnikov v skladu z novimi trendi, motivacija mladih za poklice na področju turizma, uskladičev številnih dogodkov oz. prireditve v skupni koledar dogodkov na območju LAS, dodatne povezave z vlakom in krožne linije javnega prometa, spremljanje in omejevanje tokove turistov</p>	<p>energentov, inovativne aktivnosti za večjo gibalno aktivnost otrok in mladine, zamenjava neustrezne in zastarele opreme v večnamenskih objektih.</p>	<p>skladu s temi smernicami tudi vzdrževati in dograjevati, raznovrstna uporaba in ponovna raba dediščine v sinergiji z ohranjanjem narave in kakovostnega življenja na podeželju, povečanje odgovornosti skrbništva za domače živali (preprečiti nezaželeno legla, neprimerna oskrba z živalmi), ohraniti in planirano povečati zelene površine, namenjene opravešanju v naseljih, predvsem na javnih površinah, renaturacija vodotokov in mokrotnih travnikov ter obnovo obvodne vegetacije na golih bregovih potokov in mlinščic, pravilno ravnanje z biološkimi in drugimi odpadki v gospodinjstvih, zmanjšanje količine odpadne hrane, ponovna raba, reciklaža, second hand, povečanje uporabe trajnostne mobilnosti ter zmanjšanje energetske revščine, zmanjšanje uporabe plastike, energetske management v vseh sektorjih, OVE izkoristiti za namen zagotovitve javne razsvetljave ter spodbujati uporabo različnih inovativnih pristopov in tehnologij v tem sektorju.</p>	<p>preventivne aktivnosti za varovanje zdravja za vse starostne skupine z poudarkom na mladih, digitalno opismenjevanje starejših, pravilna uporaba digitalnih tehnologij in družbenih ter socialnih omrežij za mlade, Strokovna podpora, podporna mreža, programi, v katere se lahko vključujejo mladi, krepitev občutka o pripadnosti skupnosti predvsem za mlade (kompetence, informiranje, participacija pri odločanju, prostovoljstvo, zdravje), poenoten pregled vsebin in aktivnosti, ki jih ponujajo nevladne organizacije na področju pristočasnih aktivnosti, usposabljanja za dvig kompetenc žensk, aktivnosti medgeneracijskega povezovanja, spodbud za (samo)zaposlovanje v okviru dopolnilnih dejavnosti ali osebnega dopolnilnega dela ter dodatne vsebine za preživljanje prostega časa, spletna in terenska svetovanja in usmeritve glede pravic in pravnih koristi, izboljšati pogoje za izvedbo pristočasnih dejavnosti invalidov.</p>
--	---	---	---

UKREPI PO SLR			
Spodbujanje podjetniških, (eko)kmetijskih in (eko)turističnih aktivnosti za razvoj in trženje lokalnih potencialov	Razvoj in ureditev zelenih javnih večnamenskih površin in objektov	Ohranjanje in razvoj naravnega okolja in kulturne dediščine ter trajnostna raba razpoložljivih virov	Izboljšanje socialne vključenosti, razvoj in podpora storitvam ter deležnikom / izvajalcem na podeželju
NAMEN/CILJ UKREPA:			
Spodbuditi zaposlovanje ter nuditi podporo trajnostnim oblikam lokalnega podjetništva, krepitvi kompetenc, inovacij, spodbuditi povezovanja in sodelovanje deležnikov na podeželju in urbanih območjih na kulturnem, ekonomskem in socialnem področju, razvoj novih tržnih poti ter (eko)turizema.	zagotoviti razvoj osnovnih storitev ter izboljšati športno-rekreacijsko infrastrukturo, večnamenske objekte, pripraviti nove vsebine, revitalizirati javne površine za skupno uporabo ter tako dvigniti kakovosti življenja prebivalcev.	Spodbuditi aktivnosti za okoljske in podnebne rešitve, varovanje naravne in kulturne dediščine, rabe obnovljivih virov in učinkovite rabe energije, prilagajanje podnebnim spremembam in krepitev inovativnih pristopov upravljanja z naravnimi viri.	Izboljšati socialno vključenost vseh prebivalcev, okrepiti medgeneracijsko sodelovanje, kompetence, izboljšati skrb za starejše, mlade in druge prikrajšane skupine ter izvedba preventive in varovanje zdravja.
PREDVIDENI UPRAVIČENCI:			
Samostojni podjetniki posamezniki, obrtniki, gospodarske družbe, kmetije z dopolnilno dejavnostjo, zadruga, osebno dopolnilno delo, obrtna zbornica, javni turistični zavodi in drugi deležniki s področja turizma, podjetništva in kmetijstva.	Občine, krajevne skupnosti, javni zavodi s področja športa, nevladne organizacije s področja športa in rekreacije, drugi deležniki, ki se ukvarjajo s športom in rekreacijo.	KP Goričko, LEA Pomurje, nevladne organizacije s področja varovanja okolja, OVE in URE, javna komunalna podjetja, občine, socialna podjetja in idr., deležniki, ki imajo sedež ali delujejo na območju LAS Goričko.	Predstavniki mladih, žensk in starejših, nevladne organizacije s področja dela z ranljivimi skupinami, preventive in varovanja zdravja, socialna podjetja, zaposlitveni centri, domi za ostarele idr. zainteresirani, ki imajo sedež ali delujejo na območju LAS Goričko.

KAZALNIKI:			
EKSRP			
R.39 Razvoj podeželskega gospodarstva: število podeželskih podjetij, vključno s podjetji na področju biogospodarstva, razvitih s podporo v okviru SKP / 9	R.41 Povezovanje evropskega podeželja: delež podeželskega prebivalstva, ki ima koristi od boljšega dostopa do storitev in infrastrukture zaradi podpore iz SKP / 150	R.27 Okoljska ali podnebna uspešnost zaradi naložb na podeželju: število operacij, ki prispevajo k ciljem na področju okoljske trajnostnosti, ter doseganje blaženja podnebnih sprememb in prilagajanja nanje na podeželju / 3	R.42 Spodbujanje socialne vključenosti: število oseb, zajetih v projekte socialnega vključevanja, ki prejemajo podporo / 60

ESRR			
Število podprtih oziroma vzpostavljenih zaposlitev / mrež / dogodkov / produktov, ki so namenjeni spodbujanju lokalnega podjetništva (razen nosilcev dejavnosti na kmetiji) / 1	Površina prenovljenih / obnovljenih javnih površin za skupno uporabo / 100 m ²	Število podprtih dejavnosti / dogodkov / produktov / objektov, ki so namenjeni varovanju naravne in kulturne dediščine / 2	Število inovativnih partnerstev / programov / mrež za spodbujanje in oblikovanje zdravega in aktivnega življenjskega sloga / 1
Število podprtih lokalnih turističnih prireditev / produktov / storitev / programov / modelov / publikacij / 1		Število izobraževanj / usposabljanj / programov / produktov, ki so namenjeni varovanju okolja in zdravja ter ozaveščanju lokalnega prebivalstva za izboljševanje stanja okolja in zdravja / 2	Število izvedenih programov / delavnic / prireditev / dogodkov / usposabljanj / izobraževanj, namenjenih za socialno vključenost starejših, mladih in drugih ranljivih skupin / 1
			Število inovativnih partnerstev / programov za oblikovanje mreže storitev za spodbujanje ukrepov aktivnega staranja in vključevanja drugih ranljivih skupin / 1

VIR SOFINANCIRANJA	
EKSRP: 1.503.691,36 EUR	ESRR: 1.008.091,95 EUR

Tabela 9: Intervencijska logika

5.1.1 Opis dodane vrednosti LEADER/CLLD za območje LAS Goričko

Z ukrepi naše SLR naslavljamo široko paleto izzivov v našem okolju, ter poskušamo odgovarjati na dejanske potrebe območja LAS Goričko. Zaradi boljšega poznavanja lokalnih izzivov in potencialov smo pri pripravi SLR aktivno vključevali deležnike iz celotnega območja LAS, kar je ključnega pomena za zmanjšanje razvojnih razlik na lokalni ravni. Pri snovanju in realizaciji ciljev in ukrepov naše SLR si še posebej prizadevamo izboljšati socialni kapital našega območja. Aktivno delamo na krepitvi lokalnih mrež, zaupanju, skupnih vrednotah ter izmenjavi in sodelovanju med ljudmi in organizacijami območja LAS Goričko. Izvajamo različne aktivnosti za krepitev in širjenje mrež tako znotraj kakor zunaj naše LAS, in kar bomo nadaljevali tudi v bodoče. Povezano nastopamo na različnih dogodkih, prireditvah in upravičence z skupnimi interesi povezujemo v projekte in druge aktivnosti. Eden od ključnih ciljev naše SLR je tudi vzpostavitev nove skupne blagovne znamke območja LAS Goričko. Pri tem aktivno sodelujejo organi LAS, predvsem upravni odbor ter fokusna skupina. Kot LAS delamo pregledno, naši postopki so pravočasni, redno usposabljam osebje in druge člane LAS, pri naših aktivnostih pa vključujemo različne zainteresirane strani. Posebno pozornost namenjamo storitvam za javnost in dobri komunikaciji z okoljem tako na območju LAS

kot izven. Naši ukrepi so zastavljeni tako, da spodbujajo povezave in sinergije med projekti. Omogočajo kombinacijo med izboljšanjem znanj in fizičnih naložbami, sinergijami med sektorji in gospodarskimi/okoljskimi/socialnimi cilji. V okviru zastavljenih ukrepov naše SLR se načrtujejo projekti, ki bodo imeli širši pomen za območje LAS ter večjo dodano vrednost za območje in prebivalce območja ter lokalni razvoj. Možna bodo vlaganja v infrastrukturo manjšega obsega kot del posameznega projekta. Eden od naših ukrepov naslavlja zelene javne večnamenske površine in objekte kot npr. otroška igrišča, tematske poti, fitnesi na prostem, ureditev skupnih prostorov lokalnega prebivalstva. V okviru ukrepa Spodbujanje podjetniških, (eko)kmetijskih in (eko)turističnih aktivnosti za razvoj in trženje lokalnih potencialov se bodo lahko obnavljale in postavljale lokalne tržnice in drugi prostori za prodajo lokalnih pridelkov in turističnih izdelkov. Vsa ta infrastruktura dviguje dodano vrednost in razvoj podeželja. Z izvedbo naših ukrepov si prizadevamo podati prave pogoje in poiskati nove in sveže zamisli, ki bodo ustvarile bistvene in trajne spremembe in koristi za naše območje.

Projekti, ki bodo upravičeni v okviru drugih intervencij SN 2023–2027 oziroma je financiranje možno preko drugih finančnih podpor, se bodo podpirali preko ukrepov SLR LAS Goričko, če je takšna potreba prepoznana v naši SLR in izkazuje dodano vrednost za razvoj lokalnega območja, kot so dvig socialnega kapitala, upravljanja ali prispeva k rezultatu projekta (npr. skupni interes, skupina upravičencev, dostop javnosti do rezultatov projekta, inovativne značilnosti projekta na lokalni ravni, integrirani projekti).

Z ukrepi SLR LAS Goričko se bodo podpirale le investicije oziroma naložbe na upravičenem območju, če bodo te kot del projekta, s poudarkom na širšem pomenu za območje LAS ter dodani vrednosti za projekt (kot so skupni interes, skupina upravičencev, dostop javnosti do rezultatov projekta, inovativne značilnosti projekta na lokalni ravni območje in prebivalce območja LAS). Naložbe v infrastrukturo, kot so javna cestna, komunalna in vodovodna infrastruktura, ki izhajajo iz zakona, ki ureja lokalno samoupravo, ter gre pri podpori v te objekte za samostojni projekt, ne bodo upravičen strošek.

5.1.2 Opis inovativnega pristopa SLR oziroma projektov

Naša SLR in ukrepi omogočajo izvedbo raznovrstnih projektov z rabo razpoložljivih lokalnih virov, spodbuja se prenos primerov dobrih praks na območju LAS in iz drugih območij, digitalizacija pa se uvaja na področju vseh ukrepov. Lokalno zaznane težave, kakor tudi izkoriščanje priložnosti, poskušamo reševati z iskanjem in spodbujanjem novih inovativnih rešitev. Pri tem pa smo upoštevali kaj je na območju že narejeno, kakšne podporne storitve že obstajajo, kakšni izdelki in storitve so že na voljo. SLR je usmerjena v spodbujanje novih oz. inovativnih pristopov in ukrepov na območju LAS Goričko. Inovativnost se bo spodbujala pri vseh ukrepih naše SLR. Poseben poudarek spodbujanja inovativnosti je dan na področju;

- ohranjanja tradicionalne domače obrti in razvoju novih inovativnih produktov ter njihovem trženju (sodelovanje obrtnikov, oblikovalcev in tržnih strokovnjakov),
- podpore mladim in potencialnim podjetnikom pri razvoju inovativnih idej ter pri pretvorbi teh idej v uspešna podjetja (dostop do virov, kot so finančna sredstva, tržne informacije, potencialni investitorji in poslovni partnerji, mreženje in povezovanje z drugimi podjetniki),
- socialnih inovacij predvsem s pomočjo socialnega podjetništva in obstoječih primerov dobrih praks,

- spodbujanja prehoda na ekološko kmetovanje, prilagajanju podnebnim spremembam ter povezovanju, razvoju in trženju novih ekoloških produktov,
- razvoja novih inovativnih turističnih produktov, na osnovi kriterijev: visoko kakovostna, razlikovalna, avtentična, zelena doživetja, z lokalnim karakterjem, izredno dodelanim pristopom in storitvijo ter z močno izraženo izkustveno in osebno noto,
- digitalizacije in razvoju tehničnih orodij za spremljanje in omejevanje tokov turistov na območju LAS,
- aktivacije obstoječe športno-rekreativno infrastrukture in večnamenskih objektov in iskanju novih inovativnih vsebin ter prilagajanju uporabi invalidom,
- vzpostavitve bolj zanimivih športno-rekreacijskih vsebin in površin (pump track, motorični parki, učilnice na prostem, poligoni za pse ipd.) na obstoječih neizkoriščenih javnih površinah,
- izvedbe različnih inovativnih aktivnosti za večjo gibalno aktivnost otrok in mladine,
- spodbujanja raznovrstne uporabe in ponovne rabe dediščine v sinergiji z ohranjanjem narave in kakovostnega življenja na podeželju (npr. inventar kmečkih hiš, učilnica za obnovo butanih in cimpranih hiš, mlini in mlinščice in druga kulturna dediščina),
- aktivnostih za zmanjšanje količine odpadne hrane, ponovne rabe, reciklaže, second hand, predelave bioloških odpadkov,
- spodbujanja uporabe različnih inovativnih pristopov in tehnologij na področju URE in OVE,
- nadgradnje socialnega podjetništva in razvoj storitev za starostnike (prevozi, potujoča trgovina, pomoč na domu, hišna opravila ipd.),
- digitalnega opismenjevanja starejših ter ozaveščanja o pravilni uporabi digitalnih tehnologij in družbenih ter socialnih omrežij mladih,
- priprave strokovne podpore, podporne mreže, programov, v katere se lahko vključujejo mladi in kjer dobivajo kakovostno mentorstvo, znanje in usmerjanje pri prehodu v odraslost,
- vzpostavitve celovitega sistema terapij z živalmi (analiza trga, iskanje potencialnih ponudnikov, priprava izobraževalnih načrtov in programov, izvajanje, izvedba strokovnih seminarjev in simpozijev, spremljanje in ozaveščanje javnosti).

Pri ocenjevanju projektov se bodo upoštevale proizvodne, procesne, tržne in organizacijske inovacije, kot je opredeljeno v knjigi Izvajanje pristopa LEADER/CLLD v Sloveniji.

5.1.3 Prispevek SLR k dokumentom

SLR LAS Goričko zasleduje cilje nacionalne resolucije »Naša hrana, podeželje in naravni viri po 2021« in bo z svojo izvedbo ukrepov prispevala k dvigu kakovosti življenja in gospodarske aktivnosti na podeželju in v okviru tega opredeljenim specifičnim ciljem: krepitev lokalnih pobud in medpanožnega sodelovanja ter krepitev navezave turizma na kakovostno hrano iz lokalnega okolja; socialna vključenost, ženske na podeželju in skrb za ranljive skupine ter zmanjševanje vrzeli v dostopnosti in kakovosti storitev v urbanem in ruralnem okolju.

Predvsem ukrepa »Spodbujanje podjetniških, (eko)kmetijskih in (eko)turističnih aktivnosti za razvoj in trženje lokalnih potencialov« ter »Ohranjanje in razvoj naravnega okolja in kulturne dediščine ter trajnostna raba razpoložljivih virov« bosta z izvajanjem operacij na podlagi potreb naše SLR

prispevala k ciljem strategije od »vil do vilic«, kot je zagotavljanje trajnostne proizvodnje hrane, spodbujanje bolj trajnostne porabe hrane in zdrave prehrane, zmanjšanje izgub in količin zavržene hrane ter spodbujanje lokalne samooskrbe.

Naša SLR se bo financirala iz EKSRP in ESRR, kar spodbuja Dolgoročna vizije podeželja EU do 2040, kjer je ključno, da se podeželska območja poleg kmetijskih skladov naslavlja tudi v okviru drugih skladov in politik. Ukrepi naše SLR bodo tako prispevali tudi k ciljem Dolgoročne vizije za podeželska območja EU do 2040 in sicer k izboljšanju kakovosti življenja na podeželju, krepitvijo vloge podeželskih skupnosti, izboljšanju dostopa do storitev in spodbujanju socialnih inovacij ter diverzifikacijo gospodarskih dejavnosti in izboljšanjem dodane vrednosti kmetijskih in kmetijsko-živilskih dejavnosti ter podeželskega turizma.

Intervencija bo prispevala k ciljem Strategije razvoja Slovenije 2030, katere osrednji cilj je zagotoviti kakovostno življenje za vse, in sicer na podlagi uravnoteženega gospodarskega, družbenega in okoljskega razvoja, ki upošteva omejitve in zmožnosti okolja ter ustvarja pogoje in priložnosti za sedanje in prihodnje rodove. Na ravni posameznika se kakovostno življenje kaže v dobrih priložnostih za delo, izobraževanju in ustvarjanju, v dostojnem, varnem in aktivnem življenju, zdravem in čistem okolju ter vključevanju v demokratično odločanje in soupravljanje družbe.

Evropska komisija je 28.10.2022 potrdila Strateški načrt skupne kmetijske politike 2023-2027 za Slovenijo. Skupna kmetijska politika po letu 2020 je enostavnejša in še bolj prilagojena potrebam kmetom, temelji pa na treh splošnih in devetih specifičnih ciljih. Splošni cilji so podkrepljeni s horizontalnim ciljem in razširjanjem znanja, dodaten poudarek je na inovacijah in digitalizaciji v kmetijstvu in na podeželskih območjih. Prispevek SLR k doseganju specifičnih ciljev Strateškega načrta skupne kmetijske politike 2023-2027 je v spodbujanju pametnega, konkurenčnega, odpornega in raznolikega kmetijskega sektorja, ki zagotavlja dolgoročno prehransko varnost, podpore in krepitev varstva okolja, vključno z biotsko raznovrstnostjo in podnebnih ukrepov ter prispevanje k doseganju okoljskih in podnebnih ciljev Unije, vključno z njenimi zavezami iz Pariškega sporazuma ter krepitev socialno-ekonomskega tkiva podeželja. Krovna usmeritev slovenskega SN 2023–2027 je v kontekstu prehranske in energetske draginje ter podnebnih in okoljskih izzivov zagotoviti trajnostno pridelavo hrane na celotnem območju države in povečati samooskrbo, pri čemer so pomembna vsa območja in vsa kmetijska gospodarstva, ne glede na velikost, usmeritev ali tržno usmerjenost.

V skladu z Akcijskim načrtom za razvoj ekološkega kmetijstva do leta 2027 Strategija lokalnega razvoja zasleduje ukrepe, ki bodo pripomogli k nadaljnjemu razvoju ekološkega kmetovanja na območju LAS Goričko, in sicer preko podpore in krepitve področij pridelave in predelave, prenosa znanj (izobraževanje, svetovanje, pospeševanje), povezovanja in skupnega nastopa na trgu, javnega naročanju ekoloških živil, promocije in trženja ekoloških živil, raziskav in razvoja novih tehnologij ter ekološkega kmetovanja v povezavi z okoljem.

Strategija lokalnega razvoja LAS Goričko zasleduje vizijo Resolucije o dolgoročni podnebni strategiji Slovenije do leta 2025. Slovenija si s strategijo zastavlja jasen cilj do leta 2050 doseči neto ničelne emisije oziroma podnebno nevtralnost na način učinkovitega ravnanja z energijo in naravnimi viri

ter doseganjem vizije družbe, ki bo temeljila na ohranjanju narave, krožnem gospodarstvu, obnovljivih in nizkoogljičnih virih energije, trajnostni mobilnosti ter lokalni pridelani zdravi hrani.

Strategija lokalnega razvoja LAS Goričko je usklajena s Programom evropske kohezijske politike v obdobju 2021-2027 v Sloveniji, v okviru katerega je lokalni razvoj podprt s pristopom lokalni razvoj, ki ga vodi skupnost (CLLD). V obdobju hitrih sprememb, ki jih narekujejo zeleni in digitalni prehod, so za Slovenijo ključnega pomena ukrepi v smeri večje odpornosti gospodarstva in družbe, izkoriščanja novih priložnosti ter pospešitve prehoda v visoko produktivno, nizkoogljično in krožno gospodarstvo, s končnim ciljem kakovostnega življenja za vse. Strategija naslavlja vse ključne izzive Slovenije v prihodnjem programskem obdobju, in sicer pospeševanje rasti produktivnosti, pospeševanje prehoda v nizkoogljično gospodarstvo, vključujoč družbeni razvoj in medgeneracijsko solidarnost ter pravičen prehod na podnebno nevtralno in krožno gospodarstvo. UMAR (2021) ugotavlja, da se Slovenija na področju digitalizacije družbe vse bolj odmika od strateških ciljev iz Strategije razvoja Slovenije 2030. Izpostavlja, da je treba za hitrejšo digitalno preobrazbo družbe in gospodarstva izboljšati digitalna znanja in spretnosti. Strategija lokalnega razvoja tako zasleduje prednostno področje strategije Digitalna Slovenija 2030 »Digitalne kompetence in vključenost«, in sicer možnost posameznikov, da dostopajo do razpoložljive IKT in digitalnih tehnologij, rešitev in storitev, jih kompetentno in varno uporabljajo, jim zaupajo in tako aktivno sodelujejo v informacijski družbi.

Strategija lokalnega razvoja v celoti sledi ciljem Regionalnega razvojnega programa Pomurske regije za obdobje 2021-2027, z identifikacijo ukrepov, usmerjenih v razvoj produktov in storitev, ki zasledujejo temeljno razvojno specializacijo Pomurja v treh ključnih področjih, in sicer zdravo naravno, družbeno in gospodarsko okolje, zdrava hrana in vitalno podeželje ter zdravo staranje in povezana družba.

Strategija lokalnega razvoja upošteva in zasleduje pravice opredeljene v Listini Evropske unije o temeljnih pravicah, ki ob spoštovanju raznolikosti kultur in tradicij evropskih narodov ter nacionalne identitete držav članic in organizacije njihovih organov oblasti na državni, regionalni in lokalni ravni prispeva k ohranjanju in razvijanju skupnih vrednot, prizadeva si za spodbujanje uravnoteženega in trajnostnega razvoja ter zagotavlja prosti pretok oseb, storitev, blaga in kapitala ter svobodo ustanavljanja.

Strategija lokalnega razvoja LAS Goričko zasleduje vizijo Strategije slovenskega turizma 2022-2028, to je vizije »zelene butičnosti, z manjšim odtisom in večjo vrednostjo za vse«, s čimer se slovenski turizem strateško usmerja v razvoj in trženje uravnotežene turistične ponudbe trajnostnega butičnega turizma višje kakovosti, ki temelji na slovenski naravi in kulturni identiteti, ki je generator višje vrednosti. Strategija je usmerjena v uresničevanje uravnoteženega scenarija rasti z načelom »Nekaj več in veliko bolje«, ki predvideva zmerno povečanje kapacitet in kvantitativnih kazalnikov, predvsem pa koncentracijo na višjo kakovost, in dodano vrednost s poudarkom ukrepov na prestrukturiranju ponudbene strani slovenskega turizma.

Nenazadnje bo intervencija z izvajanjem operacij na podlagi potreb strategije lokalnega razvoja prispevala k ciljem Akcijskega programa za invalide 2020-2030 in sicer na način spodbujanja,

varovanja in zagotavljanja polnopravnega in enakovrednega uživanja človekovih pravic invalidov ter z spodbujanjem spoštovanja njihove dostojanstva.

5.1.4 Ukrepi SLR in izbira kazalnikov

Ukrep	Kazalnik	Sklad	Dosežena vrednost kazalnika na dan 31. 12. 2025 za EKSRP/31. 12. 2024 za ESRR	Ciljna vrednost kazalnika na dan 31. 12. 2029
Spodbujanje podjetniških, (eko)kmetijskih in (eko)turističnih aktivnosti za razvoj in trženje lokalnih potencialov	R.39 Razvoj podeželskega gospodarstva: število podeželskih podjetij, vključno s podjetji na področju biogospodarstva, razvitih s podporo v okviru SKP	EKSRP	0	9
	Število podprtih oziroma vzpostavljenih zaposlitev / mrež / dogodkov / produktov, ki so namenjeni spodbujanju lokalnega podjetništva (razen nosilcev dejavnosti na kmetiji)	ESRR	0	1
	Število podprtih lokalnih turističnih prireditev /produktov / storitev / programov / modelov / publikacij	ESRR	0	1
Razvoj in ureditev zelenih javnih večnamenskih površin in objektov	R.41 Povezovanje evropskega podeželja: delež podeželskega prebivalstva, ki ima koristi od boljšega dostopa do storitev in infrastrukture zaradi podpore iz SKP	EKSRP	0	150
	Površina prenovljenih / obnovljenih javnih površin za skupno uporabo	ESRR	0	100 m ²

Ohranjanje in razvoj naravnega okolja in kulturne dediščine ter trajnostna raba razpoložljivih virov	R.27 Okoljska ali podnebna uspešnost zaradi naložb na podeželju: število operacij, ki prispevajo k ciljem na področju okoljske trajnosti, ter doseganje blaženja podnebnih sprememb in prilagajanja nanje na podeželju	EKSRP	0	3
	Število podprtih dejavnosti / dogodkov / produktov / objektov, ki so namenjeni varovanju naravne in kulturne dediščine	ESRR	0	2
	Število izobraževanj / usposabljanj / programov / produktov, ki so namenjeni varovanju okolja in zdravja ter ozaveščanju lokalnega prebivalstva za izboljševanje stanja okolja in zdravja	ESRR	0	2
Izboljšanje socialne vključenosti, razvoj in podpora storitvam ter deležnikom/izvajalcem na podeželju	R.42 Spodbujanje socialne vključenosti: število oseb, zajetih v projekte socialnega vključevanja, ki prejemajo podporo	EKSRP	0	60
	Število inovativnih partnerstev / programov / mrež za spodbujanje in oblikovanje zdravega in aktivnega življenjskega sloga	ESRR	0	1
	Število izvedenih programov / delavnic / prireditev / dogodkov / usposabljanj / izobraževanj, namenjenih za socialno vključenost starejših, mladih in drugih ranljivih skupin	ESRR	0	1
	Število inovativnih partnerstev / programov za oblikovanje mreže storitev za spodbujanje ukrepov aktivnega staranja in vključevanja drugih ranljivih skupin	ESRR	0	1

Tabela 10: Ukrepi SLR in izbira kazalnikov

5.1.5 Opis ukrepov

Spodbujanje podjetniških, (eko)kmetijskih in (eko)turističnih aktivnosti za razvoj in trženje lokalnih potencialov

Namen/cilj ukrepa:

Namen ukrepa je na območju LAS Goričko spodbuditi zaposlovanje ter nuditi podporo trajnostnim oblikam lokalnega podjetništva, krepitvi kompetenc, inovacij, spodbuditi povezovanja in sodelovanje deležnikov na podeželju in urbanih območjih na kulturnem, ekonomskem in socialnem področju, razvoj novih tržnih poti ter (eko)turizema.

Predvideni upravičenci:

Samostojni podjetniki posamezniki, obrtniki, gospodarske družbe, kmetije z dopolnilno dejavnostjo, zadruga, osebno dopolnilno delo, obrtna zbornica, javni turistični zavodi in drugi deležniki s področja turizma, podjetništva in kmetijstva.

Glavna področja:

Podjetništvo, (eko)kmetijstvo ter (eko)turizem

Z ukrepom bomo naslavljali sledeče vsebine:

PODJETNIŠTVO

- tradicionalne domače obrti, razvoj novih inovativnih produktov ter njihovo trženje,
- aktivnosti za podporno okolje podjetnikom (usposabljanja za podjetniške in socialne veščine, trženje, mentorstvo ipd.),
- podpora mladim in potencialnim podjetnikom pri razvoju inovativnih idej ter pri pretvorbi teh idej v uspešna podjetja,
- aktivnosti za približevanje in predstavitve deficitarnih poklicev mladim,
- motivacijski prijemi za mlade in dolgotrajne brezposelne k podjetniškemu mišljenju in poklicnemu prekvalificiranju,
- vlaganja podjetnikov v OVE in URE za zmanjšanje porabe energentov,
- razvoj novih inovativnih produktov in storitev podjetnikov s poudarkom na biogospodarstvu in lokalnimi potenciali hrane ter drugimi naravnimi viri,
- socialno podjetništvo, razvoj in zagotovitev storitev za starostnike (prevozi, potujoča trgovina, pomoč na domu, hišna opravila ipd.).

(EKO)KMETIJSTVO

- s pomočjo primerov dobrih praks dodatno ozaveščanje, animacija, motivacija ter usposabljanja pridelovalcev in predelovalcev,
- povezovanje (eko)kmetov in njihovo skupno trženje,
- zasaditev primernih poljščin in naložbe v primerno infrastrukturo za prilagoditev ekstremnim vremenskim pojavom (blaženje podnebnih sprememb),
- izboljšanje organiziranega odkupa in trženja ekoloških kmetijskih produktov,
- dodatna in konstantna usposabljanja (eko)kmetov ter motivacija prehoda v ekološko pridelavo in predelavo,

- nadaljnji razvoj dopolnilnih dejavnosti na kmetijah za ohranitev in razvoj (manjših) kmetij, izboljšanje dohodkovnega položaja kmetij ter zagotavljanje in ustvarjanje novih delovnih mest na kmetijah,
- aktivnosti za spodbudo lokalnih javnih inštitucij k večjemu odjemu lokalnih ekoloških proizvodov in produktov,
- ozaveščanje lokalnih potrošnikov o prednostih ekoloških pridelkov in produktov ter spodbujanje k večji potrošnji lokalno pridelane hrane,
- spodbujanje pridelave (eko)vin in razvoj drugih zanimivih avtohtonih produktov ter novih blagovnih znamk,
- spodbude za vlaganja v vzpostavitev lokalne drevesnice ali vrtnarije ter vzgoja lokalnih eko sadik.

(EKO)TURIZEM

- razvoj turistične dejavnosti na podlagi naravnih danosti in kulturne dediščina ter bogate kulinarčne tradicije,
- razvoj novih inovativnih produktov, na osnovi kriterijev: visoko kakovostna, razlikovalna, avtentična, zelena doživetja, z lokalnim karakterjem, izredno dodelanim pristopom in storitvijo ter z močno izraženo izkustveno in osebno noto,
- nadaljnji razvoj kolesarskega turizma, posodobitev, povezave kolesarskih poti in njihov poenoten prikaz,
- izboljšanje povezanost turistične ponudbe območja LAS, razvoj nove skupne blagovne znamke območja LAS ter skupno trženje na osnovi le-te,
- posodobitev ponudbe ob tematskih poteh, zagotavljanje dostopnosti turistom na trajnostni način,
- usposabljanja turističnih ponudnikov v skladu z novimi trendi,
- aktivnosti za predstavitve primerov dobrih praks na področju (eko)turizma in motivacija mladih za poklice na področju turizma,
- povezati in skupno predstavljati številne kulturne, športne, turistične in druge dogodke oz. prireditve na območju LAS,
- izboljšanje prometne povezanosti območja LAS za boljšo turistično dostopnost (npr. dodatne povezave z vlakom in krožne linije javnega prometa),
- aktivnosti za vzpostavitev tako imenovanih »Varuhov narave« ter omejitev nespoštljivega vedenje obiskovalcev (objestnost, smetenje, neupoštevanje redkosti nekaterih rastlinskih in živalskih vrst),
- spremljanje in omejevanje tokov turistov na območju LAS s pomočjo digitalizacije in tehničnih orodij.

Predvideni kazalniki:

R.39 Razvoj podeželskega gospodarstva: število podeželskih podjetij, vključno s podjetji na področju biogospodarstva, razvitih s podporo v okviru SKP	EKSRP
Število podprtih oziroma vzpostavljenih zaposlitev / mrež / dogodkov / produktov, ki so namenjeni spodbujanju lokalnega podjetništva (razen nosilcev dejavnosti na kmetiji)	ESRR

Število podprtih lokalnih turističnih prireditev /produktov / storitev / programov / modelov / publikacij	ESRR
--	------

Razvoj in ureditev zelenih javnih večnamenskih površin in objektov

Namen/cilj ukrepa:

Namen ukrepa je na območju LAS Goričko zagotoviti razvoj osnovnih storitev ter izboljšati športno-rekreacijsko infrastrukturo, večnamenske objekte, pripraviti nove vsebine, revitalizirati javne površine za skupno uporabo ter tako dvigniti kakovosti življenja prebivalcev.

Predvideni upravičenci:

Občine, krajevne skupnosti, javni zavodi s področja športa, nevladne organizacije s področja športa in rekreacije, drugi deležniki, ki se ukvarjajo s športom in rekreacijo, zdravim življenjskim slogom.

Glavna področja:

Šport, rekreacija, zdrav življenjski slog, manjša infrastruktura na podeželju

Z ukrepom bomo naslavljali sledeče vsebine:

- aktivacija obstoječe športno-rekreativne infrastrukture in večnamenskih objektov, nove inovativne vsebine ter prilagoditev uporabi tudi za invalide,
- vzpostavitev bolj zanimivih vrst športno-rekreacijskih površin in vsebin na obstoječih neizkoriščenih javnih površinah (pump track, motorični parki, učilnice na prostem, poligoni za pse ipd.),
- vzpostavitev zanimivih zelenih javnih površin predvsem v vaških središčih in turističnih krajih,
- priprava strateških načrtov razvoja zelenih javnih površin (po občinah ali vaseh – vsaka vas svoj šport) in pri tem vključevanje uporabnikov predvsem mladih,
- vlaganja v posodobitev opreme in infrastrukture za manj vzdrževanja in porabo energentov,
- vlaganja v mobilno športno opremo za aktivacijo obstoječe športne infrastrukture, ki vključuje vse generacije in skrbi za povečanje splošnega zdravja ljudi na podeželju ter aktivira predvsem mlade za povečanje ozaveščenosti o pozitivnih učinkih zdravega in aktivnega življenjskega sloga na eni ter negativnih posledicah (sodobnih) zasvojenosti na drugi strani,
- izvedba inovativnih dejavnosti za večjo gibalno aktivnost otrok in mladine,
- zamenjava neustrezne in zastarele opreme v večnamenskih objektih in aktivnosti za motivacijo občanov in predvsem mladih k večji uporabi,
- oblikovanje novih programov in vsebin skozi društvene dejavnosti in z sodelovanjem ter pomočjo mladih.

Predvideni kazalniki:

R.41 Povezovanje evropskega podeželja: delež podeželskega prebivalstva, ki ima koristi od boljšega dostopa do storitev in infrastrukture zaradi podpore iz SKP	EKSRP
Površina prenovljenih / obnovljenih javnih površin za skupno uporabo	ESRR

Ohranjanje in razvoj naravnega okolja in kulturne dediščine ter trajnostna raba razpoložljivih virov**Namen/cilj ukrepa:**

Namen ukrepa je na območju LAS Goričko spodbuditi okoljske in podnebne rešitve, varovanje naravne in kulturne dediščine, rabe obnovljivih virov in učinkovite rabe energije, prilagajanje podnebnim spremembam in krepitev inovativnih pristopov upravljanja z naravnimi viri.

Predvideni upravičenci:

KP Goričko, LEA Pomurje, nevladne organizacije s področja varovanja okolja, OVE in URE, javna komunalna podjetja, občine, socialna podjetja in idr., deležniki, ki imajo sedež ali delujejo na območju LAS Goričko.

Glavna področja:

Varovanje naravne in kulturne dediščine, URE in OVE, trajnostno upravljanje z naravnimi viri.

Z ukrepom bomo naslavljali sledeče vsebine:

- spodbujanje priprave krajinskih načrtov za posamična posestva (deli narave na kmetijskih zemljiščih, mlake za namakanje, mejice, posamična drevesa ob počivališčih) za namen ohranjanja naravne dediščine,
- ohranjanje slikovitosti kulturne krajine za identiteto Goriškega (obnova sadovnjakov, sajenje posamičnih dreves na križpotjih, ob počivališčih za kolesarje in pohodnike, sajenje laških topolov za varstvo pred strelami, različne NAJ akcije),
- sistemska ureditev oz. poenotenje izgleda okoljske infrastrukture na območju LAS ter v skladu s temi smernicami tudi vzdrževanje in dograjevanje,
- spodbujanje raznovrstne uporabe in ponovne rabe dediščine v sinergiji z ohranjanjem narave in kakovostnega življenja na podeželju (npr. inventar kmečkih hiš, učilnica za obnovo butanih in cimpranih hiš, mlini in mlinščice in druga kulturna dediščina),
- izvajanje aktivnosti za povečanje odgovornosti skrbništva za domače živali (preprečiti nezaželena legla, neprimerna oskrba z živalmi),
- ohranjanje in planirano povečanje zelene površine namenjene opravevanju predvsem na javnih površinah,
- renaturacija vodotokov in mokrotnih travnikov ter obnova obvodne vegetacije na golih bregovih potokov in mlinščic,

- ustrezno usmerjanje obiskovalcev v naravi na določena območja in reguliranje oz. zmanjšanje števila nenadzorovanih obiskov v naravnem okolju,
- urjenje, izobraževanje in certificiranje varuhov narave in vodnikov,
- ozaveščanje o pravilnem ravnanju z biološkimi in drugimi odpadki v gospodinjstvih, aktivnosti za zmanjšanje količine odpadne hrane, ponovna raba, reciklaža, second hand,
- spodbujanje predelave bioloških odpadkov (npr. piroliza, kompost),
- aktivnosti za zmanjšanje uporabe plastike (npr. organizacija prireditev z manj oz. brez odpadkov),
- aktivnosti za povečanje uporabe trajnostne mobilnosti ter zmanjšanje energetske revščine,
- spodbujanje in uvedba energetskega managementa v vseh sektorjih,
- izkoriščanje OVE za namen zagotovitve javne razsvetljave ter spodbujati uporabo različnih inovativnih pristopov in tehnologij v tem sektorju,
- izkoriščanje potenciala sončne in geotermalne energije ter biomase (npr. DOLB, električna energija),
- ozaveščanje in informiranje prebivalstva o varstvu okolja, OVE in URE,
- aktivnosti za izkoriščanje potenciala skupnosti na energetskem področju (kooperative, skupnosti).

Predvideni kazalniki:

R.27 Okoljska ali podnebna uspešnost zaradi naložb na podeželju: število operacij, ki prispevajo k ciljem na področju okoljske trajnostnosti, ter doseganje blaženja podnebnih sprememb in prilagajanja nanje na podeželju	EKSRP
Število podprtih dejavnosti / dogodkov / produktov / objektov, ki so namenjeni varovanju naravne in kulturne dediščine	ESRR
Število izobraževanj / usposabljanj / programov / produktov, ki so namenjeni varovanju okolja in zdravja ter ozaveščanju lokalnega prebivalstva za izboljševanje stanja okolja in zdravja	ESRR

Izboljšanje socialne vključenosti, razvoj in podpora storitvam ter deležnikom/izvajalcem na podeželju

Namen/cilj ukrepa:

Namen ukrepa je na območju LAS Goričko izboljšati socialno vključenost vseh prebivalcev, okrepiti medgeneracijsko sodelovanje, kompetence, izboljšati skrb za starejše, mlade in druge prikrajšane skupine ter izvedba preventive in varovanje zdravja.

Predvideni upravičenci:

Predstavniki mladih, žensk in starejših, nevladne organizacije s področja dela z ranljivimi skupinami, preventive in varovanja zdravja, socialna podjetja, zaposlitveni centri, domi za ostarele idr. zainteresirani, ki imajo sedež ali delujejo na območju LAS Goričko.

Glavna področja:

Medgeneracijsko sodelovanje in vključevanje ranljivih skupin, preventiva in varovanje zdravja.

Z ukrepom bomo naslavljali sledeče vsebine:

- razvoj alternativnih oblik varstva starejših, ki bodo zagotavljale, da starejši ostajajo v svojem lokalnem okolju in jim bodo izboljšale kakovost življenja,
- izboljšanje dostopnosti in prometne povezanosti do storitev z vpeljavo primerov dobrih prakse (prostofer, občinski avto, krepitev med sosedske pomoči – povezovanje preko ponudnikov prevoza kot prostovoljec, sovaščan, klicni center),
- ozaveščanje prebivalcev o lokalno pridelani hrani, zdravih prehrabnih navadah ter živilih, ki lajšajo bolezni srca in ožilja (visok holesterol, srčna ali možganska kap, srčno popuščanje, visok krvni tlak, visok krvni sladkor, prekomerna teža),
- izvedba različnih preventivnih aktivnosti za varovanje zdravja za vse starostne skupine s poudarkom na mladih,
- priprava programov za povečanje ozaveščenosti (predvsem mladih) o pomenu rednega izvajanja vadb za moč in vzdržljivost v sodobnem in digitalnem svetu, ki zajema vse generacije ter vzporednega izobraževanja na temo pravilne in zdrave prehrane,
- digitalno opismenjevanje starejših,
- ozaveščanje o pravilni uporabi digitalnih tehnologij, družbenih in socialnih omrežij za mlade,
- nudenje strokovne podpore, podporne mreže, programov, v katere se lahko vključujejo mladi in kjer dobivajo kakovostno mentorstvo, znanje in usmerjanje pri prehodu v odraslost,
- izvedba aktivnosti za krepitev občutka o pripadnosti skupnosti predvsem za mlade (kompetence, informiranje, participacija pri odločanju, prostovoljstvo, zdravje),
- priprava poenotene pregleda vsebin in aktivnosti, ki jih ponujajo nevladne organizacije na področju pristočasnih aktivnosti,
- usposabljanja za dvig kompetenc žensk, aktivnosti medgeneracijskega povezovanja, spodbud za (samo)zaposlovanje v okviru dopolnilnih dejavnosti ali osebnega dopolnilnega dela ter dodatne vsebine za preživljanje prostega časa.
- izvedba spletnih in terenskih svetovanj ter usmeritev glede pravic in pravnih koristi,
- vlaganja v ustrezna prevozna sredstva, opremo in prostore za izboljšanje pogojev za izvedbo pristočasnih dejavnosti invalidov,
- aktivnosti za bolj proaktiven pristop pri pomoči ranljivim družbenim skupinam,
- nadaljnji razvoj socialnega podjetništva, socialnih inovacij ter ozaveščanje o pozitivnih družbenih učinkih,
- ozaveščanje o prednostih zaposlitve v lokalnem okolju in prenos tradicionalnih znanj na mlajše generacije,
- nadgradnja socialnega podjetništva in razvoj storitev za starostnike (prevozi, potujoča trgovina, pomoč na domu, hišna opravila ipd.),
- motivacija prostovoljcev predvsem pri aktivnostih dolgotrajne oskrbe starejših,
- nadgradnja vzpostavljenega sodelovanja med vsemi deležniki nudenja pomoči ranljivim skupinam, lokalnimi skupnostmi, zdravstvom - predvsem preventivni programi,
- aktivacija potencialov žensk na podeželju s pomočjo primerov dobrih praks ženskih podjetnic na območju LAS,

- vzpostavitev celovitega sistema terapij z živalmi (analiza trga, iskanje potencialnih ponudnikov, priprava izobraževalnih načrtov in programov, izvajanje, izvedba strokovnih seminarjev in simpozijev, spremljanje in ozaveščanje javnosti).

Predvideni kazalniki:

R.42 Spodbujanje socialne vključenosti: število oseb, zajetih v projekte socialnega vključevanja, ki prejemajo podporo	EKSRP
Število inovativnih partnerstev / programov / mrež za spodbujanje in oblikovanje zdravega in aktivnega življenjskega sloga	ESRR
Število izvedenih programov / delavnic / prireditev / dogodkov / usposabljanj / izobraževanj, namenjenih za socialno vključenost starejših, mladih in drugih ranljivih skupin	ESRR
Število inovativnih partnerstev / programov za oblikovanje mreže storitev za spodbujanje ukrepov aktivnega staranja in vključevanja drugih ranljivih skupin	ESRR

5.2 Opis izvajanja operacij

LAS Goričko bo v programskem obdobju do leta 2027 v skladu z določbo člena 34 (1)(b) Uredbe 2021/1060/EU in na podlagi SLR izvajala projekte, izbrane tako na podlagi javnih pozivov LAS, kot tudi projekte sodelovanja LAS. Poleg javnih pozivov je možno projekte izbrati tudi neposredno, brez javnega poziva. V takem primeru lahko LAS sama izbere projekte, če to koristi celotnemu območju LAS ter uresničevanju ciljev SLR.

Ob tem se upošteva določba člena 33(3)(b) Uredbe 2021/1060/EU kjer smo pri pripravi naših postopkov upoštevali nediskriminatoren in pregleden izbirni postopek in merila, ki preprečujejo navzkrižja interesov ter zagotavljajo, da nobena posamezna interesna skupina ne nadzoruje odločitev o izbiri.

Pri določanju rokov za dopolnitev vlog in odločanju o vlogah LAS se smiselno upoštevajo določbe zakona, ki ureja splošni upravi postopek.

Izvajali bomo projekte z dodano vrednostjo za območje LAS, ki smo jih prepoznali in opredelili v naši SLR. Z izvedbo projektov se spodbuja sodelovanje lokalnih akterjev, nove in inovativne rešitve pri reševanju zaznanih potreb. Vsebinsko bodo projekti prispevati k naši SLR, pri čemer se bodo financirali iz dveh skladov, sklada EKSRP ali ESRR. Ukrepi po SLR so pripravljene enotno za oba sklada, projekti pa bodo dosegali kazalnike iz sklada h kateremu vsebinsko bolj prispevajo.

Projekti, ki bodo upravičeni v okviru drugih intervencij SN 2023–2027 oziroma je financiranje možno preko drugih finančnih podpor, se bodo podpirali preko ukrepov SLR LAS Goričko, če je takšna potreba prepoznana v naši SLR in izkazuje dodano vrednost za razvoj lokalnega območja, kot so dvig socialnega kapitala, upravljanja ali prispeva k rezultatu projekta (npr. skupni interes, skupina upravičencev, dostop javnosti do rezultatov projekta, inovativne značilnosti projekta na lokalni ravni, integrirani projekti).

Z ukrepi SLR LAS Goričko se bodo podpirale le investicije oziroma naložbe na upravičenem območju, če bodo te kot del projekta, s poudarkom na širšem pomenu za območje LAS ter dodani

vrednosti za projekt (kot so skupni interes, skupina upravičencev, dostop javnosti do rezultatov projekta, inovativne značilnosti projekta na lokalni ravni območje in prebivalce območja LAS). Naložbe v infrastrukturo, kot so javna cestna, komunalna in vodovodna infrastruktura, ki izhajajo iz zakona, ki ureja lokalno samoupravo, ter gre pri podpori v te objekte za samostojni projekt, ne bodo upravičen strošek.

5.2.1 Operacije preko javnega poziva

Izbor operacij pri LAS Goričko poteka v treh fazah:

1. pregled vlog z vidika pogojev upravičenosti,
2. ocenjevanje operacij na podlagi vnaprej določenih meril,
3. postopek izbora in potrjevanja operacij za sofinanciranje.

Pregled vlog z vidika pogojev upravičenosti:

- Vsaka operacija dobi ob oddaji vloge evidenčno številko, ki se uporablja na vseh dokumentih v zvezi z operacijo do potrditve. Evidenčno številko napiše na ovojnico vloge zaposleni pri Vodilnem partnerju LAS. Pri tem se upošteva vrstni red prispetja vlog.
- Vodilni partner LAS je odgovoren, da hrani na sedežu LAS vso dokumentacijo v zvezi s prijavljenimi operacijami.
- Odpiranje vlog, ki prispejo na naslov določen v javnem pozivu, ni javno in poteka na sedežu LAS.
- Vodilni partner LAS v določenem roku po poteku roka za prijavo na javni poziv odpre prispelle vloge in jih preveri z vidika pogojev upravičenosti.
- Preveri se ali so vloge prispelle pravočasno in ali so ovojnice (kuverte) pravilno izpolnjene. Odpre se pravočasne in pravilno označene vloge.
- Postopek preverjanja z vidika pogojev upravičenosti se izvede na osnovi vnaprej določenih kriterijev. Za vloge, ki bodo pozvane na dopolnitve se preverjanje izvede potem ko poteče rok za dopolnitve.
- K dopolnitvam se lahko pozove vlogo, če je prispela pravilno in v roku na naslov, ne izpolnjuje pa obveznih pogojev upravičenosti.
- Prijavitelja, katerega vlogo je potrebno dopolniti, Vodilni partner LAS pozove, da jo dopolni v določenem roku. Poziv iz te točke se pošlje na elektronski naslov, kot ga je prijavitelj navedel v vlogi. V pozivu se navede tudi obvestilo, da bo prijava zavržena in s tem izločena iz nadaljnjega postopka, če ne bo dopolnjena v roku.
- Vloga se dopolnjuje v skladu s pozivom za dopolnitev in tako, da je v svoji končni obliki celovita in v vseh sestavinah usklajena. Vloga se z vidika pogojev upravičenosti dopolnjuje samo enkrat.
- Vodilni partner v določenem roku od poteka zadnjega roka za dopolnitev, dopolnjene vloge ponovno pregleda z vidika pogojev upravičenosti. V kolikor je vloga ustrezno dopolnjena in izpolnjuje vse pogoje upravičenosti se šteje za popolno.
- Vloga, ki ne izpolnjuje pogojev upravičenosti, ki so navedeni pod popolna vloga ter vloga, katere prijavitelj, ki je bil pozvan k dopolnitvi, ni dopolnil ustrezno ali v roku, se zavrže. Prijavitelji lahko revidirano vlogo ponovno oddajo na enega od naslednjih rokov.

- Vodilni partner LAS na podlagi sklepa upravnega odbora LAS obvesti prijavitelja, ki ni ustrezno dopolnil vloge, in prijavitelja, ki je oddal vlogo, ki ne izpolnjuje pogojev upravičenosti, ki so navedene pod popolna vloga, da je njegova vloga zavržena. Obvestilo se posreduje po končanem postopku potrjevanja operacij in sicer po pošti na način, ki izkazuje, kdaj ga je prijavitelj prejel. V obvestilu navede podlago za odločitev, odločitev v obliki izreka, obrazložitev odločitve, pravni pouk, da se lahko zoper odločitev pritoži v določenem roku od prejema o kateri na prvi stopnji odloča upravni odbor LAS na drugi stopnji pa skupščina LAS, katera odločitev je dokončna.

Ocenjevanje operacij na podlagi vnaprej določenih meril:

- Ocenjevalna komisija vse vloge, ki izpolnjujejo pogoje upravičenosti, oceni z vidika naprej določenih meril. Podrobnejša merila, postopki, ocenjevanje in izbor operacij se podrobneje opredelijo v internih dokumentih LAS. Merila za ocenjevanje bodo temeljila na prispevku k:
 - doseganju cilja in namena intervencije LEADER in/ali ukrepa CLLD,
 - doseganju ciljev SLR,
 - okoljski trajnosti,
 - socialni vzdržnosti,
 - enakopravni vključenosti različnih partnerjev,
 - inovativnosti,
 - vplivu oziroma dodani vrednosti na območje LAS ter
 - družbeni spremembi ter k dvigu družbene ozaveščenosti (za sklad ESRR).
- Ocenjevalna komisija lahko v primeru nejasnosti v vlogi pozove prijavitelja, da v danem roku, predloži dodatna pojasnila ali dokazila v zvezi s predlagano operacijo. Če prijavitelj pojasnil in dokazil ne posreduje, komisija presodi vlogo glede na podatke, s katerimi razpolaga.
- Vse postopke koordinira in organizira predstavnik vodilnega partnerja LAS zadolžen za izvajanje pristopa LEADER/CLLD.
- Ocenjevalci ločeno in za vsako vlogo izpolnijo ocenjevalni list in ocenijo vse kriterije po določenih kazalnikih in merilih. Ocenjevalci v ocenjevalnih listih obvezno podajo mnenje k oceni vloge in ga podpišejo.
- Ko vsak ocenjevalec ločeno pogleda vlogo, predsednik komisije izpolni skupni ocenjevalni list, ki vsebuje povprečje točk pri posameznem merilu ter povprečje skupnega števila točk. V primeru večjih odstopanj točk pri posameznem specifičnem merilu, se ocenjevanje pri tem merilu ponovi. V tem primeru posamezno merilo, kjer prihaja do večjih odstopanj, točkujejo vsi ocenjevalci skupaj. Pri tem morajo priti do kompromisne ocene. Skupni ocenjevalni list podpišejo vsi ocenjevalci.
- Vloge se ocenjuje v skladu s vnaprej določenimi merili za ugotavljanje kakovosti operacij. Določi se maksimalno število točk, ki jih lahko prejme posamezna operacija ter minimalni prag točk, ki ga mora posamezna operacija doseči za sofinanciranje.
- Ocenjevalna komisija pripravi seznam operacij, ki so pri ocenjevanju zbrale največ točk, in sicer do porabe razpisanih sredstev. Kadar več operacij doseže pri ocenjevanju enako število točk, se upošteva večje doseženo število točk pri določenih merilih po vrstnem redu. V primeru, da imata na zadnjem mestu seznama ocenjenih vlog na javni razpis dve ali več

vlog isto število prejetih točk, se vloge odobrijo po vrstnem redu prejetja vlog na javni razpis glede na datum in uro prejetja.

- Po opravljenem ocenjevanju komisija vso dokumentacijo vrne LAS, pomožno dokumentacijo uniči, elektronske datoteke pa izbriše.
- Vodilni partner LAS skupaj z ocenjevalno komisijo za upravni odbor LAS izdelava poročilo, ki ga podpišejo vsi člani komisije ter pripravi predlog seznama operacij za sofinanciranje (za posamezni sklad) za posamezni javni poziv, v naprej določenem roku od poteka roka za prijavo na javni poziv.

Postopek izbora in potrjevanja operacij za sofinanciranje:

- Upravni odbor LAS na podlagi poročil in predloga seznama operacij za sofinanciranje ocenjevalne komisije, za vsako operacijo odloči, ali se bo sofinancirala, pri čemer mora za veljavnost takšne odločitve glasovati najmanj polovica članov upravnega odbora LAS, ki niso predstavniki javnega sektorja.
- V postopku obravnave lahko upravni odbor LAS zahteva vpogled v posamične vloge ali zahteva od komisije dodatna pojasnila.
- V primeru, da predsednik ali član upravnega odbora LAS, ugotavlja možnost ali dejansko navzkrižje interesov, sodeluje v predlogu operacije, ki je v postopku izbire (je povezan s prijaviteljem ali partnerjem v operaciji, je v ožjem sorodstvenem razmerju s članom projektne skupine, je član pri prijavitelju, je zaposlen pri prijavitelju ali partnerju) se mora v času obravnave in potrditve operacije umakniti iz prostora. V tem primeru obvesti upravni odbor LAS o tem dejstvu, kar se zapiše v zapisnik. V primeru, da se zaradi možnosti ali dejanskega navzkrižja interesov mora izločiti toliko članov enega sektorja, da odločanje v imenu tega sektorja več ni mogoče, se lahko člane, ki se izločijo zaradi konflikta interesov, nadomesti samo z osebami, ki so prav tako član LAS ali predstavniki članov LAS in so iz istega sektorja. V tem primeru se seja upravnega odbora LAS zaključí, predsednik pa predlaga nadomestne člane, ki jih korespondenčno potrdi skupščina LAS.
- Člani organov LAS se pri svojem delu izogibajo navzkrižju interesov in se izločijo iz tistih faz odločanja, s katerimi bi do navzkrižja lahko prišlo.
- Upravni odbor LAS za sofinanciranje izbere predloge operacij izmed operacij, ki so dosegli zahtevano minimalno število skupnih točk po merilih do porabe predvidenih sredstev. Upravni odbor LAS si pridržuje pravico zavrniti določeno operacijo kljub doseženim točkam, v kolikor ugotovi, da je ocenjevalna komisija spregledala določena dejstva, ki lahko vplivajo na kakovost vloge z vidika določenih meril, ogrozijo izvedbo operacije in lahko posledično pomenijo tudi izgubo sredstev LAS.
- Če je na zadnjem mestu za sofinanciranje predlog operacije, katerega zaprosena sredstva za sofinanciranje presegajo sredstva, ki so še na voljo, lahko upravni odbor LAS predlaga prijavitelju, da z razpoložljivim sredstvi izvede spremenjeno operacijo, če to ne vpliva na predvidene cilje, rezultate in kazalnike SLR, ki jih imajo operacije opredeljene. Če prijavitelj sprejme znižanje sredstev se ga izbere za sofinanciranje.
- Vodilni partner LAS na podlagi poročila in odločitve upravnega odbora LAS v določenem roku od poteka roka za prijavo na javni poziv obvesti prijavitelje o odločitvi glede njihove vloge. Obvestilo se posreduje po pošti na način, ki izkazuje, kdaj ga je prijavitelj prejel (s povratnico). V obvestilu navede: podlago za odločitev, odločitev v obliki izreka, podrobnejša

obrazložitev doseženega števila točk pri posameznem merilu, skupno število točk in informacijo ali je bila predlagana operacija izbrana za sofinanciranje, v primeru, da je bila predlagana operacija izbrana za sofinanciranje tudi nadaljnja navodila glede odobritve operacije in pravni pouk, da se lahko zoper odločitev pritoži v določenem roku od prejema na prvi stopnji na UO LAS ter na drugi stopnji na Skupščino LAS katere odločitev je dokončna.

- Če prijavitelj, izbran za sofinanciranje, sporoči, da predlagane operacije ne bo izvedel ali če ne sprejme izvedbe operacije z nižjimi sredstvi, se šteje, da njegova vloga ni bila vložena in se za sofinanciranje izbere naslednjega prijavitelja, glede na dosežen skupen znesek točk po določenih merilih.
- Ko je odločitev o izboru posamezne operacije za sofinanciranje s strani upravnega odbora LAS znotraj LAS dokončna, vodilni partner LAS pošlje predlog operacije v potrditev organu, pristojnemu za končno odobritev operacije.

5.2.2 Operacije, katerih upravičenec je LAS

Operacije, katerih izvajalec je LAS, se lahko sofinancirajo brez izvedbe javnega poziva. Pri tem mora takšna operacija biti v interesu celotnega območja LAS in uresničevati cilje SLR oz. je sodelovanje celotnega LAS potrebno za izvedljivost ali uspeh projekta. Predlog operacije, ki jo izvaja LAS, pripravi vodilni partner LAS in pri tem upošteva izpolnjevanje vseh pogojev upravičenosti in v naprej določenih meril. Če predlog operacija vključuje naložbo, katere upravičenec je LAS, v predlogu operacije navede pravno osebo javnega prava, ki postane lastnik naložbe. V operacijah katerih je upravičenec LAS lahko, kot partnerji, sodelujejo tudi drugi člani LAS. Vodilni partner LAS predlog operacije posreduje upravnemu odboru LAS v odločanje ali se jo izbere za sofinanciranje. Če upravni odbor LAS predlog operacije izbere za sofinanciranje, jo vodilni partner LAS pošlje v potrditev organu, pristojnemu za končno odobritev operacije.

5.2.3 Operacije sodelovanja LAS

LAS Goričko načrtuje tudi projekte sodelovanja v okviru sklada EKSRP za kar bo namenila 12% sredstev.

Za sklad EKSRP bo LAS izvedla in pripravila projekte sodelovanja z LAS znotraj Republike Slovenije (medregionalno sodelovanje) ali tudi s tujimi LAS ali partnerji, iz držav članic ali z območij tretjih držav (transnacionalno sodelovanje).

Operacija sodelovanja v okviru EKSRP mora biti v čim širšem interesu območja LAS in uresničevati cilje SLR. Projekti sodelovanja bodo naslavljali vsebine spodbujanja podjetniških, (eko)kmetijskih in (eko)turističnih aktivnosti za razvoj in trženje lokalnih potencialov, ohranjanje in razvoj naravnega okolja in kulturne dediščine ter trajnostne rabe razpoložljivih virov.

Predlog operacije sodelovanja, pripravi vodilni partner LAS in pri tem upošteva izpolnjevanje vseh pogojev upravičenosti in v naprej določenih meril. V operacijah sodelovanja LAS lahko, kot partnerji, sodelujejo tudi drugi člani LAS. Vodilni partner LAS predlog operacije sodelovanja posreduje

upravnemu odboru LAS v odločanje ali se jo izbere za sofinanciranje. Če upravni odbor LAS predlog operacije izbere za sofinanciranje, jo vodilni partner LAS pošlje v potrditev organu, pristojnemu za končno odobritev operacije.

6. OPIS POSTOPKA VKLJUČITVE SKUPNOSTI V PRIPRAVO SLR

Upravni odbor LAS Goričko 2020 je dne 16.12.2021 na svoji 32. seji sprejel sklep s katerim je izrazil oz. podal interes da LAS Goričko 2020 za izvajanje pristopa LEADER ter pristopa CLLD za programsko obdobje 2021-2027, deluje na istem območju z isto sestavo članov ter z obstoječim vodilnim partnerjem LAS. Upravni odbor je pooblastil vodilnega partnerja LAS Goričko 2020 – Bistro hišo Martjanci – Smart House Martjanci, da izpelje vse potrebne postopke in pripravi potrebne dokumente.

Tudi v novem programskem obdobju morajo LAS-i biti organizirani kot pogodbeno partnerstvo treh sektorjev, sestavljenih iz predstavnikov javnih in zasebnih socio-ekonomskih interesov na izbranem območju, torej kot javni, ekonomski (ali gospodarski) in socialni (ali civilni) sektor. LAS Goričko ima takšno partnerstvo že vzpostavljeno, zato bomo s svojim poslanstvom, v novem programskem obdobju, samo nadaljevali.

Z namenom, da bo naše lokalno partnerstvo posodobljeno in aktivno smo vse obstoječe člane LAS Goričko v mesecu januarju 2023 pozvali k opredelitvi sodelovanja tudi v novem programskem obdobju. Vzporedno s temi aktivnostmi pa smo imeli na posebni podstrani spletne strani LAS Goričko objavljeno vabilo k sodelovanju pri LAS Goričko tudi v novem programskem obdobju 2021-2027. Vabilo je objavljeno trajno.

Na osnovi teh aktivnosti so iz članstva LAS Goričko izstopili štiri člani. Ti člani v preteklosti tudi niso bili aktivni in se niso udeleževali sej in drugih aktivnosti LAS. V članstvo LAS pa so v tem obdobju pristopili štiri novi člani. Dva člana sta predstavnika NVO in ranljivih skupin invalidov in mladih, en predstavnik je iz gospodarskega sektorja, en predstavnik pa iz javnega sektorja. Posodobitev članstva LAS Goričko je bilo potrjeno na 37. seji upravnega odbora LAS dne 16.02.2023.

Obstoječe partnerstvo LAS Goričko je tako podpisalo novo pogodbo o ustanovitvi lokalnega partnerstva, ki je nadomestilo obstoječo pogodbo. Pogodba o ustanovitvi lokalnega partnerstva lokalne akcijske skupine LAS Goričko ter Aneks št. 1 k pogodbi o nalogah vodilnega partnerja pri lokalnem partnerstvu sta bila sprejeta na 20. seji skupščine LAS Goričko dne 27.02.2023. Dne 03.03.2023 pa smo vložili vlogo za izplačilo prve faze pripravljalne podpore za pripravo SLR LAS Goričko z vsemi potrebnimi dokumenti.

Kasneje v fazi priprave SLR smo v članstvo pri LAS Goričko sprejeli še tri nove člane iz gospodarskega sektorja, eno socialno podjetje, samostojnega podjetnika, ki je svojo dejavnost preselil na območje našega LAS ter samostojnega podjetnika, ki vrši prodajo lokalnih produktov. Novi člani so zelo popestrili obstoječe članstvo LAS Goričko.

Želeli smo, da bi pri pripravi SLR sodelovalo čim več deležnikov, ki živijo in delajo na območju LAS Goričko. Vsak posameznik, društvo ali interesna skupina ima lahko svoje poglede na nadaljnji razvoj, kar lahko pomembno prispeva k celoviti pripravi analize stanja. Tako smo, člane LAS, fokusno skupino LAS, kakor tudi ostalo zainteresirano javnost, pozvali k sodelovanju pri prepoznavanju in obravnavanju lokalnih prednosti, izzivov in priložnosti ter mobilizaciji endogenih potencialov in virov območja. Pripravili in objavili smo spletni obrazec za zbiranje projektnih predlogov ter potreb območja LAS Goričko. Projekti in zavedene potrebe, ki smo jih zbrali na ta način so podlaga za oblikovanje razvojnih potreb in potencialov območja LAS, pripravo SWOT analize ter za pripravo ustreznih ukrepov SLR. Prepoznane so bile številne projektne ideje in potrebe, ki so na ta način sestavni del SLR. Spletno anketo si je ogledalo čez 760 oseb, zbrali pa smo 72 projektnih idej ter v sklopu tega opredeljenih potreb in potencialov. Na podlagi opravljene analize projektnih idej ugotavljamo, da je spletno anketo izpolnilo:

- 36 žensk,
- 7 predstavnikov, ki zastopajo interese mladih,
- 23 NVO in
- 2 predstavnika ranljive skupine invalidov.

V mesecu maju smo izvedli **štiri tematske delavnice** z namenom prepoznavanja in obravnavanja lokalnih prednosti, izzivov in priložnosti območja LAS Goričko. Na delavnice so bili osebno vabljeni vsi člani LAS Goričko, po različnih tematikah delavnic pa smo vabili tudi upravičence naših javnih pozivov ter druge strokovne inštitucije kot npr. obrtna zbornica, KGZ Murska Sobota, javni turistični zavodi, Pomurska turistična zveza, občine, krajevne skupnosti, nevladne organizacije, Krajinski park Goričko, Lokalno energetska agencija za Pomurje, predstavniki mladih, žensk in invalidov, socialna kmetija Korenika in druge. Delavnice so bile odprte tudi za vso drugo zainteresirano javnost.

Izvedli smo sledeče delavnice:

- RAZVOJ OSNOVNIH STORITEV NA PODEŽELJU, Četrtek, 11. 05. 2023, ob 16:00 uri, v prostorih občine Tišina, Tišina 4, 9251 Tišina, 16 udeležencev (6 žensk, 10 moških), od tega 9 NVO in 1 predstavnik mladih,
- PODJETNIŠTVO NA PODEŽELJU, (EKO)KMETIJSTVO, (EKO)TURIZEM, Sreda, 17. 05. 2023, ob 16:00 uri, Bistra hiša Martjanci, Martjanci 36, 9221 Martjanci, 18 udeležencev (9 žensk, 9 moških), od tega 2 NVO,
- OKOLJSKE IN PODNEBNE REŠITVE, OVE IN URE, Petek, 19. 05. 2023, ob 12:00 uri, na sedežu Javnega zavoda Krajinski park Goričko, Grad 191, 9264 Grad, 14 udeležencev (10 žensk, 4 moški), od tega 3 NVO,
- SOCIALNA VKLJUČENOST VSEH PREBIVALCEV NA PODEŽELJU, Sreda, 24. 05. 2023, Socialna kmetija Korenika, Šalovci 86, 9204 Korenika, 8 udeležencev (3 ženske, 5 moških), od tega 2 NVO, 1 predstavnik ranljive skupine invalidov.

Na delavnicah smo po tematskih sklopih predstavili dosežke LAS Goričko iz aktualnega programskega obdobja, pripravljali tematske SWOT analize ter analize potreb in potencialov območja LAS Goričko. Vsem udeležencem delavnic je bil predstavljen tudi spletni obrazec za zbiranje projektnih predlogov ter potreb območja LAS Goričko. Zaključki delavnic so podlaga za oblikovanje razvojnih potreb in potencialov območja LAS, pripravo SWOT analize ter za pripravo ustreznih ukrepov SLR. Pri izvedbi delavnic je sodelovalo čez 60 udeležencev.

Aktivnosti priprave SLR so bile objavljene na spletni in FB strani LAS Goričko, na lokalni televiziji ter lokalnem radiu.

Dne 18.04.2023 je potekala delavnica za pripravo SLR LAS Goričko za novo programsko obdobje s **fokusno skupino nevladnih organizacij Pomurja**. Na delavnici je bila predstavljena realizacija SLR prejšnjega programskega obdobja s poudarkom na sodelovanju nevladnih organizacij. Potekala je predstavitev postopka priprave nove SLR območja LAS Goričko. Pregledali smo vsebine, ki jih bomo naslavljali z novo SLR območja LAS Goričko. Nevladne organizacije so podale svoje predloge. Na delavnici je bilo skupno 8 udeležencev (7 žensk, 1 moški), od tega 6 NVO in 1 predstavnik mladih in 1 predstavnik invalidov.

Dne 09.06.2023 smo v sklopu delavnice **Mladi in podjetništvo – podjetništvo na podeželju** izvedli pogovore z mladimi uspešnimi podjetnicami z območja LAS Goričko. Prepoznali smo razvojne potrebe in potenciale območja LAS, ki smo jih vključili pri pripravi SWOT analize ter ustreznih ukrepov SLR. Na delavnici je bilo skupno 16 udeležencev (11 žensk, 5 moških) od tega en predstavnik mladih.

Izvedli pa smo številne **poglobljene individualne intervjuje**, ker smo dobili podlage za razvojne potrebe in potenciale območja LAS, pripravo SWOT analize ter za pripravo ustreznih ukrepov SLR. Pri tem so sodelovale organizacije kot so Obrtna zbornica Murska Sobota, KGZS Murska Sobota, Krajinski park Goričko, Lokalno energetska agencija za Pomurje, **Društvo kreativne mladine**, **Društvo paraplegikov Prekmurja in Prlekije**, **EKO socialna kmetija Korenika**, Lokalno razvojna fundacija za Pomurje, Razvojni zavod Občine Puconci in drugi.

Pri pripravi SLR smo aktivno sodelovali tudi z vsemi **enajstimi občinami območja LAS Goričko**. Pri pripravi analize stanja in kasneje SWOT analize smo tako pripravil spletni obrazec s katerim smo, s strani občin, pridobili aktualne podatke glede stanja zelenih javnih večnamenskih površin in objektov.

7. OPIS SISTEMA UPRAVLJANJA LAS, VKLJUČNO Z UPRAVLJANJEM, SPREMLJANJEM IN VREDNOTENJEM, KI DOKAZUJEJO ZMOGLJIVOST LAS ZA IZVAJANJE SLR

7.1 Opis postopka določitve vodilnega partnerja LAS in navedba kadrovske zmožljivosti, virov financiranja, izkušenj in znanj

LAS Goričko v programskem obdobju 2021-2027 nadaljuje svoje poslanstvo na istem območju s posodobljeno sestavo članov ter z obstoječim vodilnim partnerjem LAS.

Vodilni partner LAS Goričko je član LAS, zavod Bistra hiša Martjanci – Smart House Martjanci s sedežem na naslovu Martjanci 36, 9221 Martjanci. Vodilni partner LAS Goričko je bil ponovno imenovan s 18.1 točko Pogodbe o ustanovitvi lokalnega partnerstva lokalne akcijske skupine LAS Goričko na 20. seji skupščine LAS Goričko dne 27.02.2023.

V skladu z določbami tretje točke 33. člena Uredbe 1060/2021/EU vodilni partner LAS opravlja sledeče naloge:

- krepiti zmožljivosti lokalnih akterjev za razvoj in izvajanje operacij;
- pripravi nediskriminatoren in pregleden izbirni postopek in merila, ki preprečujejo navzkrižja interesov ter zagotavljajo, da nobena posamezna interesna skupina ne nadzoruje odločitev o izbiri;
- pripravi in objavi razpise za zbiranje predlogov;
- izbira operacije in določa zneske podpore ter predloži predloge telesu, odgovornemu za končno preverjanje upravičenosti pred odobritvijo;
- spremlja napredek pri doseganju ciljev strategije;
- vrednoti izvajanje strategije.

Naloge, ki jih bo vodilni partner, opravljal za LAS so podrobneje opredeljene v Uredbi o izvajanju lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost, v obdobju 2023 – 2027, Pogodbi o ustanovitvi lokalnega partnerstva lokalne akcijske skupine LAS Goričko in Pogodbi o nalogah vodilnega partnerja pri lokalnem partnerstvu lokalno akcijske skupine "LAS Goričko 2020" ter Aneksu št. 1 k Pogodbi o nalogah vodilnega partnerja pri lokalnem partnerstvu LAS Goričko.

V skladu s določbami 33. členu Uredbe 2021/1060/EU je med LAS in vodilnim partnerjem vzpostavljeno pogodbeno razmerje, iz katerega izhaja obseg in finančno ovrednotenje. Pogodba o nalogah vodilnega partnerja pri lokalnem partnerstvu Lokalne akcijske skupine »LAS Goričko 2020«, s katero so določene medsebojne pravice in obveznosti je bila sklenjena 29.10.2015. Za namene novega programskega obdobja pa je bil dne 27. 02. 2023 podpisan Aneks št. 1 in 20. 07. 2023 Aneks št. 2 k pogodbi o nalogah vodilnega partnerja pri lokalnem partnerstvu LAS Goričko.

Vodilni partner LAS bo v okviru svojih kadrovske kapacitete zagotavljal operativno delovanje LAS Goričko. Vodilni partner LAS razpolaga z zadostnimi znanji, da mu ni potrebno za naloge, ki jih mora

opravljati za LAS, najemati zunanjih izvajalcev. Ima izkušnje z vodenjem in upravljanjem LAS iz dveh programskih obdobj. Finančna sredstva vodilni partner LAS konstantno ustvarja tudi s prihodkov s prodajo svojih storitev na trgu (poleg prihodkov iz samih EU in nacionalnih projektov) ter tako pokriva vse stroške oz. odhodke, ki niso pokriti iz samih projektov. Sposobnost pridobitve naročil/prodaje naših storitev izkazujemo z našimi dosedanjimi referencami na tem področju; iz navedenega razloga predvidevamo pridobivanje novih naročil v najmanj enakem obsegu in dinamiki, kot nam to uspeva že več kot desetletje. Bistra hiša Martjanci - Smart House Martjanci ustvarja prihodke z naslednjimi dejavnostmi:

- Izvedba storitev oziroma aktivnosti na podlagi pridobljenih naročil,
- Oddajanjem v najem adaptiranih poslovnih prostorov in opreme BISTRE HIŠE,
- Oddajanje v kratkoročni najem poslovnih prostorov in opreme BISTRE HIŠE različnim najemnikom za izvedbo raznih dogodkov oz. delavnic,
- S proizvodnjo električne energije, katero na podlagi pogodbe oddajamo / prodajamo v električno omrežje,
- Kot vodilni partner LAS Goričko prejemamo letni prispevek 11 občin območja Goriškega, ki se namenja tudi za izvedbo projektov sodelovanja LAS.

Hkrati imamo kot zavod finančno podporo naše banke Delavska hranilnica d.d., za predfinanciranje pa koristimo tudi namenska sredstva Slovenskega regionalno razvojnega sklada.

Vodilni partner LAS je upravno in kadrovsko sposoben za izvedbo nalog, ki jih opredeljuje Uredba 2021/1060/EU v členu 33 (3).

Kadrovsko sposobnost izkazuje z zagotavljanjem:

- Za namene priprave SLR zagotavlja tri zaposlene osebe, ki so ustrezno prerazporejeni na te aktivnosti. Trije zaposleni skupaj na mesečni ravni zagotavljajo 1 polno delovno moč (PDM) in to za najmanj 9 mesecev. Vsi trije zaposleni so ustrezno usposobljeni.
- Za namene izvajanja točke prvega odstavka 34. člena Uredbe 2021/1060/EU bo vodilni partner LAS zagotavljal najmanj eno polno delovno moč (PDM) na zadevni sklad za programsko obdobje do leta 2027 po potrditvi SLR. LAS Goričko se financira iz dveh skladov in sicer EKSRP in ESRR. Tako bo vodilni partner LAS zagotavljal vsaj 2 PDM z ustreznimi znanji in delovnimi izkušnjami. Vodilni partner LAS ima v času priprave SLR zaposlene tri osebe za polni delovni čas ter eno osebo za polovični delovni čas. Vsi zaposleni so visoko izobraženi in razpolagajo z ustreznimi znanji in kompetencami.

Upravno sposobnost izkazuje z zagotavljanjem:

- Aktivne pisarne na območju LAS, ki se nahaja na sedežu LAS Goričko in vodilnega partnerja zavoda Bistra hiša Martjanci – Smart House Martjanci, na naslovu Martjanci 36, 9221 Martjanci. Vodilni partner LAS ima v lasti poslovno zgradbo v kateri imajo zaposleni na vsebinah LAS svoje pisarne. Na razpolago imajo manjšo sejno sobo v neposredni bližini pisarn kjer lahko opravijo potrebne razgovore. Na voljo pa jim je tudi večji prostor za izvedbo različnih delavnic in izobraževanj. Zaposleni imajo na voljo najnovejšo IKT opremo,

internet in telefone. Zagotovljena je tudi ustrezna oprema in prostori za arhiviranje dokumentarnega gradiva.

- Zavod Bistra hiša Martjanci – Smart House Martjanci ima obstoječi ločen transakcijski račun odprt pri Delavski hranilnici d.d. namenjen izrecno za delovanje LAS Goričko.
- Za namene delovanja LAS Goričko in izvajanja SLR LAS Goričko imamo ločeno stroškovno mesto oz. ustrezne računovodske kode za vse transakcije, opravljene v okviru transakcijskega računa LAS. Ločeno stroškovno mesto za novo programsko obdobje se vodi pod številko 20 – Projekt LAS Goričko - prog. obd. 2021-2027.
- Vodilni partner LAS zagotavlja preglednost svojega delovanja ter sledljivost in nadzor nad zakonito porabo javnih sredstev. To zagotavlja predvsem s ustreznim poročanjem organom LAS Goričko ter organom upravljanja v skladu s Pogodbo o ustanovitvi lokalnega partnerstva lokalne akcijske skupine LAS Goričko, Pogodbo o nalogah vodilnega partnerja pri lokalnem partnerstvu Lokalne akcijske skupine »LAS Goričko 2020« in pripadajočimi aneksi ter v skladu z navodili organov upravljanja.
- LAS Goričko ima svojo delujočo spletno strani na povezavi www.las-goricko.si. Na naslovni strani imamo jasno razvidno razmejitev med programskimi obdobji. Na tej podstrani je tudi povabilo za sodelovanje v članstvu LAS Goričko ter vse ostale potrebne informacije.

Vodilni partner LAS v okviru svojih postopkov prav tako zagotavlja:

- preglednost delovanja,
- sledljivost,
- nadzor nad porabo sredstev,
- transparentnost postopkov in
- preprečevanje nasprotja interesov.

7.2 Opis sistema spremljanja in vrednotenja SLR

V skladu s členom 33 2(e) in (f) Uredbe 2021/1060/EU bo LAS Goričko izvajala tudi aktivnosti spremljanja napredka pri doseganju ciljev SLR in vrednotenje izvajanja SLR.

Z namenom, da se prilagodijo vsa morebitna odstopanja od opredeljenih operativnih ciljev SLR bo LAS izvajala spremljanje z neprekinjenim procesom preverjanja vsebine SLR in doseganja izhodnih parametrov (kazalnikov) za uporabnike, ki se bodo odvijale med izvajanjem SLR.

Izvajali bomo tudi sistematične in objektivne ocene projektov na vsebinski ravni, na ravni izvajanja in doseženih rezultatov. Tako bomo pridobili zanesljive in koristne informacije, ki se vključijo v proces odločanja, tako na strani izvajalcev (LAS) kot tudi uporabnikov (upravičenci).

Z vrednotenjem bomo zagotavljali odgovornost in preglednost, ter prikazali ustreznost, uspešnost, učinkovitost, rezultate in vplive. Pomemben poudarek pri vrednotenju bomo dali k prispevku pristopa LEADER/CLLD k nacionalnim/regionalnim in EU ciljem ter dodano vrednost pristopa LEADER/CLLD. Z dodano vrednostjo pristopa LEADER/CLLD se prikažejo koristi, dosežene preko pravilne uporabe metode LEADER/CLLD, primerjamo s koristmi, ki bi bile dosežene brez uporabe te metode.

Namen izvedbe vrednotenja je tudi spoznati, kaj pri samem pristopu deluje in kaj ne, izboljšati zasnovu in izvajanje pristopa, zagotoviti pravilno uporabo metode LEADER ter ozaveščati o dodani vrednosti pristopa LEADER/CLLD.

Vrednotenje na ravni LAS se bo izvajalo kot kombinacija:

- samoocenjevanja: izvajali ga bodo organi LAS, ki so vključeni ali odgovorni za načrtovanje in izvajanje SLR in drugih dejavnosti LAS. Podlaga bodo podatki o spremljanju in ugotovitve na podlagi participativne kvalitativne ocene.
- vrednotenja: izvajali bodo neodvisni organi, ki niso vključeni ali odgovorni za načrtovanje in izvajanje SLR ali nobene druge dejavnosti LAS. Izvedlo se bo na podlagi podatkov o spremljanju in drugih kvantitativnih podatkov ter informacij, ki sestavljajo kvalitativne raziskave, vključno s participativnim pristopom.

Pri izvedbi spremljanja in vrednotenja pa bomo upoštevali navodila in predpise OU ESRR ter za sklad EKSRR dodatna navodila na podlagi Izvedbene uredbe Komisije (EU)2022/1475 o določitvi podrobnih pravil za izvajanje Uredbe (EU) 2021/2115 Evropskega parlamenta in Sveta glede vrednotenja strateških načrtov SKP ter zagotavljanja informacij za namene spremljanja in vrednotenja.

7.3 Opis nalog, odgovornosti in postopkov sprejemanja odločitev organov LAS

Organi LAS Goričko so:

- Skupščina,
- Upravni odbor,
- Predsednica oziroma Predsednik (v nadaljevanju Predsednik),
- Podpredsednica oziroma Podpredsednik (v nadaljevanju Podpredsednik),
- Nadzorni odbor in
- Ocenjevalna komisija.

Skupščina LAS

Skupščina je najvišji organ LAS in jo sestavljajo vsi člani LAS.

Skupščina ima naslednje naloge in pristojnosti:

- na predlog Upravnega odbora se seznanijo z letnim načrtom aktivnosti,
- odloča o spremembi Pogodbe o ustanovitvi lokalnega partnerstva lokalne akcijske skupine LAS Goričko,
- sprejema splošne akte LAS in njihove spremembe,
- sodeluje pri pripravi Strategije lokalnega razvoja in jo potrdi na predlog Upravnega odbora,
- na predlog Upravnega odbora potrdi spremembe Strategije lokalnega razvoja,
- izmed članov LAS izvoli Predsednika, Podpredsednika ter člane Upravnega odbora in Nadzornega odbora,
- razreši Predsednika, Podpredsednika, člane Upravnega odbora in Nadzornega odbora, če ti delujejo v nasprotju s to pogodbo, splošnimi akti LAS, sklepi organov LAS ali v nasprotju z nameni in interesi LAS,

- lahko razreši člana Upravnega odbora, če se ta v obdobju dveh let ne udeleži več kot polovice sej Upravnega odbora,
- dokončno odloča o izključitvi člana iz LAS,
- na predlog Upravnega odbora potrdi vodilnega partnerja,
- daje Upravnemu odboru in Predsedniku navodila za delo,
- odloča o višini članarine,
- dokončno odloča o pritožbah zoper sklepe drugih organov, ki jih prizadeti lahko vložijo v 15 dneh od vročitve sklepa oziroma od kar je izvedel ali bi lahko izvedel za sklep organa,
- dokončno odloča o obstoju nasprotja interesov iz točke 8.5,
- odloča o drugih zadevah, določenih s to pogodbo, drugimi splošnimi akti LAS ali predpisi, in o najpomembnejših zadevah za LAS.

LAS Goričko ima trenutno 50 članov od tega 20 članov iz javnega sektorja, 13 članov iz gospodarskega sektorja in 17 članov iz zasebnega oz. civilnega sektorja. V fazi priprav na novo programsko obdobje in priprave nove SLR sta v članstvo LAS pristopila dva predstavnika ranljivih skupin. Društvo kreativne mladine zastopa interese mladih, Društvo paraplegikov Prekmurja in Prlekije pa interese paraplegikov.

Upravni odbor LAS

Upravni odbor je organ odločanja in upravljanja ter najvišji izvršilni organ LAS, ki ga sestavljajo:

- štiri predstavniki javnega sektorja (predsednik LAS, Ludvik Novak, predstavnik občine Puconci, Mojca Breščak predstavnica občine Moravske Toplice, Stanka Dešnik predstavnica KP Goričko, Klavdija Šadl Jug predstavnica občine Murska Sobota),
- štiri predstavniki gospodarskega sektorja (Igor Camplin kot kmet, Ines Kranjec eko socialna kmetija Korenika, Denis Topolnik predstavnik Skupine Panonski vrtovi z.o.o. in Štefan Gjergjek nosilec dopolnilne dejavnosti na kmetiji),
- štiri predstavniki zasebnega oz. civilnega sektorja (Simona Roudi predstavnica Društva za trajnost virov Žitek, Bojan Jandrašič predstavnik Društva Stopaj, Edita Celec predstavnica ZTKP Goričko in Matejka Horvat predstavnica Lokalno razvojne fundacije za Pomurje).

Število ženskih predstavnic v upravnem odboru LAS prevladuje. Ob izvedbi naslednjih volitev v organe LAS pa bomo zagotovili, da bodo imeli tudi mladi svojega predstavnika v upravnem odboru LAS.

Upravni odbor vodi Predsednik, ki je po funkciji Predsednik LAS. Predsednik se upošteva v seštevek predstavnikov sektorja, ki mu pripada. Pri sestavi članov Upravnega odbora se poskuša upoštevati enakomerna teritorialna zastopanost in spolna uravnoteženost članov.

Upravni odbor ima naslednje naloge in pristojnosti:

- skrbi za učinkovito delovanje LAS, njeno plačilno sposobnost in usklajenost postopkov LAS z veljavno zakonodajo, kar zajema tudi ugotavljanje in preprečevanje tveganj, ki ogrožajo delovanje LAS,
- daje Predsedniku navodila za delovanje,
- skrbi za izvajanje sklepov Skupščine,

- se glede svojih odločitev lahko posvetuje z drugimi člani LAS,
- se seznani z izstopom člana,
- odloča o izključitvi člana,
- sprejme predlog Strategije lokalnega razvoja ter njene spremembe in jih da v potrditev Skupščini,
- sprejme letni načrt aktivnosti LAS in o njem seznani Nadzorni odbor in Skupščino,
- sprejme odločitve, potrebne za izvajanje Strategije lokalnega razvoja, kar zajema tudi vzpostavitev sistema njenega spremljanja in vrednotenja,
- pripravi splošni akt LAS, v katerem opredeli postopek izvedbe javnih pozivov LAS, pregleden, neodvisen in odprt način izbire predlogov projektov za financiranje in nepristranska merila za izbor projektov, in ga da v potrditev Skupščini,
- potrdi besedilo javnega poziva LAS,
- imenuje člane in nadomestne člane Ocenjevalne komisije,
- se seznani s poročilom Ocenjevalne komisije in preveri pravilnost postopka ocenjevanja,
- na podlagi poročila Ocenjevalne komisije odloči in izda sklep o financiranju posameznega projekta. Če upravni odbor ugotovi, da je poročilo Ocenjevalne komisije pomanjkljivo ali nepravilno, mora Ocenjevalno komisijo pozvati, da poročilo dopolni oziroma ponovno izvede ocenjevanje,
- izvaja evalvacijo rezultatov izbranih projektov za financiranje,
- predlaga in potrdi projekte, ki jih lahko izvaja LAS,
- določi besedilo pogodbe z vodilnim partnerjem in jo potrdi,
- opravlja druge naloge, določene s to pogodbo, drugimi splošnimi akti LAS ali predpisi, in naloge, ki mu jih naloži Skupščina.

Upravni odbor je odgovoren za pregledno in nepristransko sprejemanje svojih odločitev. Člani upravnega odbora odgovarjajo za obveznosti LAS, ki izhajajo iz ugotovljenih kršitev Upravnega odbora. Za svoje delo je Upravni odbor odgovoren Skupščini.

Predsednik LAS

Predsednik je zastopnik LAS in po svoji funkciji predsednik Upravnega odbora.

Predsednik ima sledeče naloge in pristojnosti:

- predstavlja in zastopa LAS,
- sklicuje in vodi seje Upravnega odbora LAS,
- skrbi za izvajanje sklepov Upravnega odbora,
- sklicuje in vodi seje Skupščine LAS in
- opravlja druge naloge, določene s to pogodbo, drugimi splošnimi akti LAS ali predpisi, in naloge, ki mu jih naloži Upravni odbor ali Skupščina.

Za svoje delo je Predsednik LAS odgovoren Skupščini in Upravnemu odboru.

Podpredsednik LAS

Podpredsednik opravlja naloge Predsednika in ima vse njegove pristojnosti v primeru, če je Predsednik odsoten, nedosegljiv, nezmožen za delo, če Predsedniku predčasno preneha mandat ali če ga Predsednik pooblasti za opravljanje svojih pristojnosti ali nalog. Za svoje delo je Podpredsednik odgovoren Skupščini, Upravnemu odboru in Predsedniku.

Nadzorni odbor LAS

Nadzorni odbor je nadzorni organ LAS, ki ga sestavljajo:

- en predstavnika javnega sektorja (Iztok Fartek predstavnik občine Šalovci),
- en predstavnika gospodarskega sektorja (Boštjan Flegar predstavnik podjetja Bluecam) in
- en predstavnika zasebnega sektorja (Marta Horvat predstavnica KUD Moščanci).

Člani Nadzornega odbora med seboj izberejo predsednika Nadzornega odbora, ki vodi delo Nadzornega odbora. Član Nadzornega odbora ne more biti član Upravnega odbora, oseba, ki opravlja pravne ali finančno-računovodske posle za LAS, oseba, ki opravlja delo pri vodilnem partnerju.

Nadzorni odbor ima sledeče naloge in pristojnosti:

- nadzira finančno in materialno poslovanje LAS,
- nadzira delo Predsednika, Podpredsednika in Upravnega odbora,
- nadzira delo vodilnega partnerja,
- nadzira gospodarnost in zakonitost poslovanja LAS ter izvajanje SLR,
- na zahtevo Predsednika ali Upravnega odbora poda oceno o pravilnosti ali gospodarnosti posameznega posla LAS ali delovanja vodilnega partnerja,
- najmanj enkrat letno o svojem delu poroča Skupščini,
- se seznanja z letnim načrtom aktivnosti LAS,
- opravlja druge naloge, določene s to pogodbo, drugimi splošnimi akti LAS ali predpisi.

Za svoje delo je Nadzorni odbor odgovoren Skupščini.

Ocenjevalna komisija LAS

Ocenjevalna komisija pregleduje vsebinsko ustreznost prijav na javne pozive LAS, jih ocenjuje ter preverja zmožljivosti predlagateljev projekta za njihovo izvedbo. Ocenjevalna komisija pripravi poročilo o pregledu prijav, v katerem določi oceno posameznega projekta in za vsak ocenjeni projekt odloči o višini financiranja. Poročilo je za upravni odbor zavezujoče. Ocenjevalna komisija ima tri člane in dva nadomestna člana, ki jih imenuje Upravni odbor izmed neodvisnih strokovnjakov s področja razvoja podeželja, regionalnega razvoja, strateškega in projektnega načrtovanja in podobno. Član Ocenjevalne komisije ne more biti član Upravnega odbora ali Nadzornega odbora. Upravni odbor lahko razreši člana Ocenjevalne komisije, če ta krši to pogodbo, druge splošne akte LAS, predpise ali sklepe organov LAS, če deluje nestrokovno, če ne deluje neodvisno ali če deluje v nasprotju z nameni in interesi LAS. Član ocenjevalne komisije se takoj izloči iz pregledovanja in ocenjevanja prijav na javni razpis in ga nadomesti nadomestni član, kadar je zasebno ali poslovno povezan s prijaviteljem na javni razpis ali njegovim partnerjem v projektu, ali kadar bi iz drugih razlogov nastalo nasprotje interesov. Za svoje delo je Ocenjevalna komisija odgovorna Upravnemu odboru.

Izogibanje nasprotju interesov

Član LAS se je dolžan izogibati dejanskemu ali možnemu nasprotju interesov in mora storiti vse, da se mu izogne. Nasprotje interesov predstavljajo okoliščine, v katerih interes člana vpliva ali ustvarja videz, da vpliva, na nepristransko in objektivno opravljanje njegovih nalog. Interes člana LAS pomeni premoženjsko ali nepremoženjsko korist zanj, za njegove družinske člane in za druge fizične ali pravne osebe, s katerimi ima ali je imel on ali njegov družinski član osebne, poslovne ali politične stike. To se ne nanaša na glasovanje na volitvah.

Predsednik, Podpredsednik ali član kolektivnega organa LAS mora takoj prenehati s svojim delom, ko ugotovi obstoj okoliščin nasprotja interesov in takoj obvestiti organ LAS, katerega član je. Organ LAS mora čim prej odločiti ali se oseba izloči ali lahko ta oseba nadaljuje z delom. Pri tej odločitvi ta oseba ne sme sodelovati. Odločitev organa LAS je dokončna.

Če organ LAS odloči, da bo oseba kljub nasprotju interesov nadaljevala z delom, ji mora podati obvezujoče obrazložene usmeritve za ravnanje in odločanje, pri čemer mora zasledovati javni interes oziroma interese in cilje LAS.

Če obstaja sum, da je pri ravnanju Predsednika, Podpredsednika ali člana kolektivnega organa LAS obstajalo dejansko nasprotje interesov lahko kdorkoli v roku 30 dni od tega ravnanja poda prijavo na Skupščino, ki odloči o morebitnem obstoju nasprotja interesov. Odločitev Skupščine je dokončna.

V primeru, da Skupščina ugotovi, da je prišlo do nasprotja interesov, mora določiti tudi postopek odprave nepravilnosti. Oseba, ki se ne izloči iz svojega dela in o tem ne obvesti organa LAS, je odgovorna za škodo, ki LAS pri tem nastane.

Glasovanje na kolektivnih organih LAS poteka tako, da ima vsak član LAS en glas in glasuje v okviru svoje interesne skupine (javne, gospodarske in zasebne). Odločitve na nivoju posamezne interesne skupine se pretvorijo v en skupni glas. Odločitve oz. sklepi so potrjeni, v posamezni interesni skupini, če zanj glasuje večina članov posamezne interesne skupine ter na ravni kolektivnega organa če zanj glasuje večina oz. vsaj dve interesni skupini. V primeru neodločenosti dveh interesnih skupin se glasovanje ponovi oz. se najde druga kompromisna rešitev. Po takšnem načinu odločanja ima vsaka interesna skupina 33,3% glasovnih pravic in nobena interesna skupina ne bo imela več kot 49% glasovnih pravic. S tem istim načinom glasovanja je tudi zagotovljeno da najmanj 50% glasov prispevajo partnerji, ki niso javni organi, saj imata ekonomska in socialna interesna skupina skupaj 66,6% glasovnih pravic.

8. PRILOGE SLR

Priloga: Osnovni podatki o LAS in finančni načrt, vključno s finančno razdelitvijo po skladih

Osnovni podatki o LAS

Ime LAS		LOKALNA AKCIJSKA SKUPINA GORIČKO
Vključene občine	št. vključenih občin	11
	ime vključenih občin	Cankova, Gornji Petrovci, Grad, Hodoš, Kuzma, Moravske Toplice, Murska Sobotna, Puconci, Rogašovci, Šalovci, Tišina
Prebivalstvo skupaj	Prebivalstvo na območju LAS. Pri izračunu te spremenljivke se uporabi metoda izračuna za kazalnik rezultata 38 iz Priloge I k uredbi o strateških načrtih (ne upošteva se št. preb. iz naselij z več kot 10.000 prebivalci).	35.699
Financiranje iz več skladov	EKSRP	DA/NE
	ESRR	DA/NE
Vrste članov LAS	skupno število članov LAS	50
	št. članov iz javnega sektorja	20
	št. članov iz socialnega sektorja	17
	št. članov iz ekonomskega sektorja	13
Vrste članov v organih LAS (organ odločanja - ki potrjuje operacije: upravni odbor ali skupščina)	skupno število članov (upravni odbor ali skupščina)	12
	št. članov iz javnega sektorja	4
	št. članov iz socialnega sektorja	4
	št. članov iz ekonomskega sektorja	4
	št. članov po spolu (št. žensk)	7
	št. članov po spolu (št. moških)	5
	št. članov - mladih	0

Kazalniki za sklad EKSRP po letih

Kazalnik	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	Skupaj ciljna vrednost
R.39 Razvoj podeželskega gospodarstva: število podeželskih podjetij, vključno s podjetji na področju biogospodarstva, razvitih s podporo v okviru SKP					3	3	3	9
R.41 Povezovanje evropskega podeželja: delež podeželskega prebivalstva, ki ima koristi od boljšega dostopa do storitev in infrastrukture zaradi podpore iz SKP					50	50	50	150
R.27 Okoljska ali podnebna uspešnost zaradi naložb na podeželju: število operacij, ki prispevajo k ciljem na področju okoljske trajnosti, ter doseganje blaženja podnebnih sprememb in prilagajanja nanje na podeželju					1	1	1	3
R.42 Spodbujanje socialne vključenosti: število oseb, zajetih v projekte socialnega vključevanja, ki prejemajo podporo					20	20	20	60

Razdelitev sredstev po posameznem skladu

Vrsta podpore	Sklad	Stopnja podpore	(EU + SLO) (v EUR)	(v %)
Podpora za izvajanje operacij	EKSRP	80% ali 65%	1.503.691,36	44,29
	ESRR	80%	1.008.091,95	29,69
Podpora za dejavnosti sodelovanja in njihovo pripravo, izbranih v okviru strategije	EKSRP	80% ali 65%	205.048,82	6,04
	ESRR	0,00	0,00	0,00
Podpora za upravljanje, spremljanje in vrednotenje strategije ter njene animacije, vključno z olajševanjem izmenjav med deležniki	EKSRP	100%	339.175,59	9,99
	ESRR	100%	339.175,59	9,99

Skupaj			3.395.183,31	100%
--------	--	--	--------------	------

Prispevek po posameznih skladih

Vir financiranja	EKSRP (EU + SLO) (v EUR)	ESRR (EU + SLO) (v EUR)	Skupaj (v EUR)
Prispevek sklada	2.047.915,77	1.347.267,54	3.395.183,31
Lastna soudeležba	511.978,94	336.816,89	848.795,83
Skupaj (v EUR)	2.559.894,71	1.684.084,43	4.243.979,14

Finančni načrt – razdelitev sredstev po skladih in vrstah podpore

Vrsta podpore	Sklad (EU + SLO)	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	Skupaj
Podpora za izvajanje operacij	EKSRP	0,00	0,00	150.369,14	350.861,32	350.861,32	300.738,27	350.861,32	1.503.691,36
	ESRR	0,00	0,00	100.809,20	168.015,33	134.412,26	268.824,52	336.030,65	1.008.091,95
Podpora za dejavnosti sodelovanja in njihovo pripravo, izbranih v okviru strategije	EKSRP	0,00	0,00	0,00	102.524,41	0,00	102.524,41	0,00	205.048,82
	ESRR	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Podpora za upravljanje, spremljanje in vrednotenje strategije ter njene animacije, vključno z olajševanjem in izmenjav med deležniki	EKSRP	0,00	20.000,00	67.793,90	67.793,90	67.793,90	67.793,90	48.000,00	339.175,59
	ESRR	0,00	50.000,00	60.293,90	60.293,90	60.293,90	60.293,90	48.000,00	339.175,59
Skupaj		0,00	70.000,00	379.266,13	749.488,85	613.361,37	800.175,00	782.891,97	3.395.183,31

9. VIRI IN LITERATURA

- Statistični urad Republike Slovenije – Podatkovna baza SiStat (vir: <https://pxweb.stat.si/SiStat/si/>)
- Statistični urad Republike Slovenije – Izbrani podatki po občinah, letno (vir: <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/si/Data/-/2640010S.px>)
- Statistični urad Republike Slovenije – Podatki o prostoru STAGE (vir: <https://gis.stat.si/>)
- Statistični urad Republike Slovenije – Regije in občine v številkah (vir: www.stat.si/obcine)
- AJPES, Agencija Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve (<https://www.ajpes.si/>)
- UMAR, Urad za makroekonomske analize in razvoj (vir: <https://www.umar.gov.si/>)
- Koeficient razvitosti občin in obseg sofinanciranja investicij iz državnega proračuna za leti 2022 in 2023, Ministrstvo za finance (vir: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MF/Proracun-direktorat/DP-SSFLS/Izracuni/Koeficienti-razvitosti/Koeficienti_razvitosti_obcin_in_odsterek_sofinanciranja-22-23-tabela.pdf)
- ZRSZ, Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (vir: https://www.ess.gov.si/trg_dela).
- NIJZ, Nacionalni inštitut za javno zdravje (vir: <https://www.nijz.si/sl/podatki>)
- ZRSVN, Zavod Republike Slovenije za varstvo narave (<https://zrsvn-varstvonarave.si/>)
- ZVKDS, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije (<https://www.zvkds.si/sl>)
- Strategija razvoja Slovenije 2030, 2017 (vir: https://www.gov.si/assets/vladne-sluzbe/SVRK/Strategija-razvoja-Slovenije-2030/Strategija_razvoja_Slovenije_2030.pdf)
- Strategija trajnostne rasti slovenskega turizma 2017–2021, 2017. https://www.slovenia.info/uploads/dokumenti/kljuni_dokumenti/strategija_turizem_koncno_9.10.2017.pdf
- Uredba o posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000), Ur. list RS, št. 47/18 (vir: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=URED283>)
- Krajinski park Goričko, 2023 (vir: <https://www.park-goricko.org/>)
- Regionalni razvojni program Pomurske regije 2021-2027, Razvojni center Murska Sobota, nosilna RRA za Pomurje, 2022.
- Lokalna energetska agencija za Pomurje, 2023 (vir: <https://www.lea-pomurje.si/>)
- Lokalna razvojna fundacija za Pomurje, 2023 (vir: www.lrf-pomurje.si)
- Javno cestno omrežje po letih - sumarni podatki za leto 2020, Portal GOV.SI (vir: www.gov.si)
- Register divjih odlagališč, 2023 (vir: <http://ocistimo.si/register-divjih-odlagalisc.html>).
- Saubermacher - Komunala - Podjetje za odstranjevanje odpadkov Murska Sobota d.o.o., 2023 (vir: <https://www.saubermacher-komunala.si/>)
- Občina Cankova, 2023 (vir: www.cankova.si/)
- Občina Gornji Petrovci, 2023 (vir: www.gornji-petrovci.si)
- Občina Grad, 2023 (vir: <https://www.obcina-grad.si/>)
- Občina Hodoš, 2023 (vir: <https://hodos.e-obcina.si/>)
- Občina Kuzma, 2023 (vir: <https://obcina-kuzma.si/>)
- Občina Moravske Toplice, 2023 (vir: <https://www.moravske-toplice.si/>)
- Mestna občina Murska Sobota, 2023 (vir: <https://www.murska-sobota.si/>)
- Občina Puconci, 2023 (vir: <https://www.puconci.si/>)
- Občina Rogašovci, 2023 (vir: <https://www.obcina-rogasovci.si/>)
- Občina Šalovci, 2023 (vir: <https://salovci.si/>)
- Občina Tišina, 2023 (vir: <http://www.tisina.si/>)
- Regijski promocijski center Expansio, 2023 (vir: <https://www.expansio.si/>)
- Resolucija o nacionalnem programu o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva »Naša hrana, podeželje in naravni viri od leta 2021« (ReNPURSK), Uradni list RS, št. 8/20, 2020 (vir: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO125>)

- Strategija »od vil do vilic«, Evropski zeleni odgovor, 2019 (vir: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MKGP/PODROCIA/NOVICE/clanek/Strategija-od-vil-do-vilic.pdf>)
- Dolgoročna vizija za podeželska območja EU – do močnejših, povezanih, odpornih in uspešnih podeželskih območij do leta 2040, 2021 (vir: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0345&from=EN>)
- Strateški načrt skupne kmetijske politike 2023-2027 za Slovenijo, 2022 (vir: <https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/skupna-kmetijska-politika-po-letu-2020/>)
- Akcijski načrt za razvoj ekološkega kmetijstva do leta 2027, 2022 (vir: <https://skp.si/download/akcijski-nacrt-za-razvoj-ekoloskega-kmetijstva-do-leta-2027>)
- Resolucija o Dolgoročni podnebni strategiji Slovenije do leta 2050, 2021, Ur. list RS, št. [44/22](#) (vir: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO131>)
- Program evropske kohezijske politike v obdobju 2021-2027 v Sloveniji, 2020 (vir: <https://evropskasredstva.si/2021-2027/>)
- Digitalna Slovenija 2020, 2016 (vir: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MDP/DID/Strategija-razvoja-informacijske-druzbe-2020.pdf>)
- Listina Evropske Unije o temeljnih pravicah, 2010 (vir: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:sl:PDF>)
- Strategija razvoja slovenskega turizma 2022-2028, 2022 (vir: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MGTS/Dokumenti/DTUR/Nova-strategija-2022-2028/Strategija-slovenskega-turizma-2022-2028-dokument.pdf>)
- Akcijski program za invalide 2022-2030, 2021 (vir: <https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/akcijski-program-za-invalide/>)
- Evidenca dejanske rabe kmetijskih in gozdnih zemljišč, Ministrstvo za javno pravo, 2023 (vir: <https://podatki.gov.si/dataset/evidenca-dejanske-rabe-kmetijskih-in-gozdnih-zemljisc1>)
- Izvajalci vključeni v kontrolo ekološke pridelave in predelave na dan 20 .december 2022, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Direktorat za kmetijstvo (vir: <https://www.gov.si teme/ekoloska-pridelava/>)
- Načrt upravljanja Krajinskega parka Goričko za obdobje 2021-2025. Sprejet z Uredbo vlade dne 3.junij 2021, UL RS 91/2021, Objava v uradnem listu Republike Slovenije št. 91/2021 z dne 7.6. 2021 in dostop: <https://www.park-goricko.org/vsebina/2053/Nacrt-upravljanja-Krajinskega-parka-Goricko-za-obdobje-2021-2025>